

RAPPORT

Forslag til endringer i opplæringslovens bestemmelser
om fag- og yrkesopplæringen

15.05.2006

Til Kunnskapsdepartementet

Departementet oppnevnte i januar 2005 en lovarbeidsgruppe til å foreslå endringer i opplæringslovens bestemmelser om fag- og yrkesopplæringen. Lovarbeidsgruppen legger med dette fram sitt forslag.

Oslo, 29. mars 2006

Jan Ellertsen
leder

Johan Sverdrup

Per Syversen

Nina Berntsen

Christine Norum

Wenche Paulsrud

Roar Grøttvik

Tormod Skjerve

Silje Charlotte Solstad

Kari Hauge

Marit Gunnarskog

Hanne Varhaug Søberg

Jorulf Haugen

Karl Gunnar Kristiansen

Kristin Evensen

Heidi Q. Kittilsen

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	 Lovarbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeidsform	1
1.2	 Historikk.....	1
1.3	 Bestemmelser om fag- og yrkesopplæring i opplæringsloven	3
1.4	 Generell merknad fra Silje Charlotte Solstad, Elevorganisasjonen og Roar Grøttvik, Unio	3
<u>2</u>	<u>FYLKESKOMMUNENS ANSVAR I FORHOLD TIL FAG- OG YRKESOPPLÆRINGEN .....</u>	<u>4</u>
2.1	 Gjeldende rett	4
2.1.1	Det generelle ansvaret.....	4
2.1.2	Fylkeskommunens ansvar i forhold til yrkesopplæringsnemnda.....	5
2.1.3	Kvalitetssystemer og tilsyn, herunder fylkeskommunens ansvarsomfang.....	7
2.2	 Lovarbeidsgruppens vurderinger	10
2.2.1	Vedrørende kvalitetssystemer og tilsyn	10
2.3	 Lovarbeidsgruppens forslag	11
<u>3</u>	<u>OMRÅDER FOR SAMARBEID MELLOM ARBEIDSLIVET OG FYLKESKOMMUNEN .....</u>	<u>13</u>
3.1	 Gjeldende rett	13
3.1.1	Sammensetningen av yrkesopplæringsnemnda og dens funksjonstid.....	13
3.1.2	Nemndas oppgaver	13
3.2	 Gjeldende praksis i forhold til sammensetning av og arbeidsoppgaver for yrkesopplæringsnemnda	15

3.3	Lovarbeidsgruppens vurderinger	16
3.3.1	Innledning.....	16
3.3.2	Bakgrunnen for at arbeidslivet bør ha innflytelse på den fylkeskommunale fag- og yrkesopplæringen.....	17
3.3.3	Viktige områder for samarbeid mellom fylkeskommunen og arbeidslivet.....	17
3.3.3.1	Nærmere om kvalitet.....	18
3.3.3.2	Nærmere om dimensjonering	21
3.3.3.3	Nærmere om rådgivning/ veiledning.....	22
3.3.3.4	Nærmere om regionalt utviklingsarbeid.....	23
3.3.4	Vurdering av det regionale samarbeidet sett i forhold til gjeldende rett	24
3.3.4.1	Nemndas oppgaver.....	24
3.3.4.2	Nærmere om organiseringen	28
3.3.4.3	Særmerknad fra medlemmene Solstad og Grøttvik.....	30
3.4	Lovarbeidsgruppens forslag	30
4	<u>LÆREBEDRIFTENE (INKL. OPPLÆRINGSKONTORER OG OPPLÆRINGSRINGER) .....</u>	<u>32</u>
4.1	Gjeldende rett	32
4.1.1	Godkjenning av lærebedrifter	32
4.1.2	Lærebedriftenes rettigheter og plikter.....	33
4.1.3	Nærmere om hovedmodellen.....	34
4.2	Lovarbeidsgruppens vurderinger	36
4.2.1	Innledning.....	36
4.2.2	Vedrørende godkjenning	36
4.2.3	Angående fornyet godkjenning.....	39
4.2.4	Særlig om opplæringskontor og opplæringsringer.....	40
4.2.5	Tilskudd	40
4.2.6	Hovedmodellen og avvik fra denne særlig sett i forhold til ansvaret for opplæringen	41
4.2.7	Straffebestemmelsen i § 4-8	42
4.3	Lovarbeidsgruppens forslag	42
5	<u>LÆRLINGENS OG LÆREKANDIDATENS RETTIGHETER OG PLIKTER.....</u>	<u>44</u>

5.1	Gjeldende rett	44
5.2	Lovarbeidsgruppens vurderinger	47
5.2.1	Arbeidsgiveransvaret og ansvaret for opplæringen	47
5.2.2	Spesielt om lærekandidater	49
5.3	Lovarbeidsgruppens forslag	50
6	<u>KONSEKVENSER OG OVERGANGSBESTEMMELSER.....</u>	52
6.1	Økonomiske og administrative konsekvenser	52
6.2	Overgangsbestemmelser	52
7	<u>LOVFORSLAG MED MERKNADER.....</u>	53

1 Innledning

1.1 Lovarbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeidsform

Departementet etablerte tidlig i 2005 en arbeidsgruppe som skulle foreslå endringer i opplæringslovens bestemmelser om fag- og yrkesopplæringen. Arbeidsgruppens mandat var å gjennomgå opplæringslovens kapittel 4 og 12 om fagopplæring i bedrift, og foreslå en forenkling av bestemmelsene og en tilpasning til behovene i dag. Arbeidsgruppen skulle særlig vurdere hvilke oppgaver partene i arbeidslivet skal ha i det offentlige opplæringssystemet regionalt, og hvordan partenes deltakelse skal organiseres. Det ble bestemt at forslaget fra arbeidsgruppen skulle ligge klart i slutten av oktober i 2005. Imidlertid ble fristen utsatt til april 2006.

Medlemme i lovarbeidsgruppen har vært

Johan Sverdrup, NHO
Per Syversen, LO
Nina Berntsen, NAVO
Christine Norum, KS
Wenche Paulsrud, YS
Roar Grøttvik, Unio
Tormod Skjerve, HSH
Silje Charlotte Solstad, EO
Kari Hauge, LO
Marit Gunnarskog, NHO
Jorulf Haugen, KS
Hanne Varhaug Sjøberg, KS
Karl Gunnar Kristiansen, U-dir.
Kristin Evensen, KD
Heidi Quamme Kittilsen, KD
Jan Ellertsen, KD (leder)

Arbeidsgruppen har hatt 16 møter. Til to av møtene har alle ledere og nestledere av yrkesopplæringsnemndene og fagopplæringssjefene vært invitert til å delta. Forslagene fra lovarbeidsgruppen er enstemmige med unntak for forslaget om sammensetningen av yrkesopplæringsnemnda. Medlemmene Solstad og Grøttvik har på dette punktet en dissens.

1.2 Historikk

I Norge er det lange tradisjoner for samarbeid mellom partene i arbeidslivet og utdanningsmyndighetene om fagopplæringen. I 1975 ratifiserte Norge ILO-konvensjon nr. 142, om yrkesrettlegg og yrkesopplæring. I konvensjonens artikkel 5 heter det "Politikk, retningslinjer og tiltak for yrkesrettlegg og yrkesopplæring skal utformes og gjennomføres i samarbeid med arbeidstakernes og arbeidsgivernes organisasjoner, og med andre interesserte organisasjoner når det høver og er i samsvar med nasjonal lov og praksis." Som oppfølging av

ILO-konvensjonen ble lov om fagopplæring i arbeidslivet vedtatt i 1980. I følge loven skulle det opprettes et nasjonalt råd, Rådet for fagopplæring i arbeidslivet (RFA) og alle lærefag skulle tilknyttes et opplæringsråd. RFA ble opprettet i 1980 med et eget sekretariat. Rådet var tillagt utviklings- og forvaltningsoppgaver knyttet til fagopplæringen og med et overordnet ansvar for virksomheten i opplæringsrådene. Det ble videre opprettet opplæringsråd for alle lærefagene.

I St. meld. nr. 37 (1990 – 1991), Om organisering og styring i utdanningssektoren, la Regjeringen vekt på å se alle styringsleddene i sammenheng. Målet var å få til en rasjonell og formålstjenlig utdanningsadministrasjon med best mulig sammenheng og konsistens mellom styringsnivåene og mellom de ulike utdanningsområdene, med særlig vekt på grunnskole, videregående skole, fagopplæring i arbeidslivet og voksenopplæringen. Siden fagopplæringen i arbeidslivet er et delt ansvar mellom offentlig myndighet og arbeidslivets parter, ble det vurdert som viktig at arbeidslivets parter har en særlig innflytelse over opplæringen innhold og at departementet har en spesiell kontakt med partene. Rådet for fagopplæring i arbeidslivet og opplæringsrådene ble dermed videreført.

I Reform 94 ble arbeidet med en helhetlig utdanningspolitikk fra St. meld. nr. 37 (1990-1991) videreført ved omstrukturering av videregående opplæring. Lovverket ble samordnet, og det var et overordnet mål for Regjeringen å få et mer samlet grep på videregående opplæring. Det ble påpekt at videregående opplæring befinner seg i en mellomposisjon mellom den basale opplæringen og den spesialiserte opplæringen i høgere utdanning og i arbeidslivets etterutdanning. Partenes rolle i implementeringen av reformen og i å skaffe nye læreplasser var helt avgjørende for å få til struktur- og innholdsendingene. Men arbeidet viste også en rekke svakheter ved organiseringen av samarbeidet. Behovet for endringer var særlig knyttet til at organiseringen var for omfattende, rådsstrukturen gjorde det vanskelig å få til samarbeid på tvers av bransjeområdene og beslutningsprosessene ble for trege. Samtidig var det et uttalt ønske om å etablere en bedre dialog mellom partene og departementet og å sette utviklingsoppgavene i sentrum for samarbeidet. Rådene ble derfor omorganisert. RFA og opplæringsrådene ble lagt ned, til fordel for et nytt Samarbeidsrådet for yrkesopplæring (SRY) og nye faglige råd ved lovendringen av 17. juni 2004.

Som ledd i Regjeringens satsing på å sikre bosettingen og å øke verdiskapingen over hele landet, har fylkeskommunene fått en helt sentral rolle som regionale utviklingsaktører. Fylkeskommunene har et viktig ansvar for regional utvikling gjennom fylkesplaner, regionale utviklingsprogram (RUP) og tjenesteproduksjon. I Stortingsmelding nr. 25 (2004-2005) Om regionalpolitikken, påpekes det at "...regionalt utviklingsarbeid er knyttet til å sjå samanhengar, og å få til samarbeid mellom ulike aktørar om strategiar og innsats, for å fremje ei ønska samfunnsutvikling i eige område." Videre står det "Utgangspunktet for det regionale utviklingsarbeidet bør vere behovet for heilskaplege løysningar for kommunar og bedrifter. Prosessane knytte til partnerskapsarbeid, fylkesplanar eller fylkesdelplanar må vere arenaer der næringslivet og kommunane møter offentlege tilretteleggjarar på regionalt nivå." Fylkeskommunene og partene i arbeidslivet vil gjennom videregående opplæring, særlig fagopplæringen, kunne spille en viktig rolle i dette arbeidet. Utfordringen blir å finne måter å organisere samarbeidet på som best kan bidra til dette.

1.3 Bestemmelser om fag- og yrkesopplæring i opplæringsloven

Fag- og yrkesopplæringen er en integrert del av videregående opplæring i Norge, regulert gjennom bestemmelser i lov om grunnskolen og den videregående opplæringa av 17. juli 1998 nr. 61 (opplæringsloven). Bestemmelsene som særlig gjelder for fag- og yrkesopplæringen er fastsatt i opplæringsloven kapittel 4 og 12, samt bestemmelser i forskriften til opplæringslova av 28. juni 1999 nr. 722, særlig kapittel 4 og 11. Der det ikke fremkommer annet av sammenhengen, er henvisningen til opplæringsloven.

1.4 Generell merknad fra Silje Charlotte Solstad, Elevorganisasjonen og Roar Grøttvik, Unio

Det vises i rapporten til at lovbestemmelsene som foreslås endret, har stått så godt som uendret fra 1980. På det tidspunktet regulerte lovbestemmelsene fag- og yrkesopplæring som i hovedsak bestod av opplæring i bedrift. Ved reformen i 1994 ble det introdusert en integrert hovedmodell for fag- og yrkesopplæring med to års opplæring i skole, samt ett års opplæring og ett års verdiskapning i bedrift. Lovgrunnlaget ble imidlertid ikke tilpasset denne endringen ved lovrevisjonen i 1998 da vi fikk opplæringsloven. En hovedutfordring ved endring av lovgrunnlaget for fag- og yrkesopplæringen som nå forestår, må derfor være at loven skal gjenspeile en integrert opplæring.

Selv om betydningen av samarbeidet mellom skole og bedrift framheves noen steder i rapporten, er skoledelen av opplæringen, med dens premisser og rammevilkår, etter vår mening lite synlig. Og det til tross for at de hovedområdene man vurderer at samarbeidsorganet (yrkesopplæringsnemnda) bør bruke mest tid på, kvalitet, dimensjonering, rådgivning/veiledning og regionalt utviklingsarbeid, i høyeste grad angår og får betydning for elevene, det pedagogiske personalet og skolene som virksomheter. Rapporten har i stedet et ensidig fokus på forholdet mellom partene i arbeidslivet og fylkeskommunen som overordnet myndighet og ansvarlig for gjennomføringen av videregående opplæring. Disse medlemmene mener en slik ensidig fokusering på noen av aktørene i fag- og yrkesopplæringen ikke representerer det beste grunnlaget for et bredt samarbeid mellom aktørene i skoler og bedrifter om å bedre kvaliteten og resultatene i fag- og yrkesopplæringen.

2 Fylkeskommunens ansvar i forhold til fag- og yrkesopplæringen

2.1 Gjeldende rett

2.1.1 Det generelle ansvaret

I opplæringsloven § 13-10 beskrives fylkeskommunens ansvarsomfang som skoleeier. Fylkeskommunen har ansvaret for at kravene i opplæringsloven og forskriften til loven blir oppfylt og en plikt til å stille til disposisjon de ressursene som er nødvendig for at kravene skal kunne bli oppfylt. Fylkeskommunen har ansvar for å oppfylle retten til videregående opplæring til de som er bosatt i fylkeskommunen, jf. opplæringsloven § 13-3 første ledd. Dette gjelder også for de som har rett til voksenopplæring etter lovens kapittel 4A, se § 4A-4 første ledd. Hvem som regnes som bosatt i fylket er nærmere regulert i § 13-3 tredje ledd, jf. forskrift til opplæringsloven § 19-2. Forskriftens kapittel 19 gir regler om refusjon av utgifter for elever som ikke er hjemmehørende i fylket (gjesteelever). Departementet kan pålegge fylkeskommunen å sette i gang tilbud som omfatter søkere fra andre fylker, se loven § 13-3 tredje ledd siste punktum.

Fylkeskommunen er skoleeier for offentlige videregående skoler i fylket, jf. § 13-3 sjette ledd, og den skal planlegge og utbygge det videregående opplæringstilbudet i fylket under hensyn til blant annet ”nasjonale mål, ønska til søkerane og det behovet samfunnet har for vidaregåande opplæring i alle utdanningsretningar og for ulike aldersgrupper (...)”, se § 13-3 femte ledd. Fylkeskommunen har i tillegg som skoleeier plikt til å gjennomføre rapportering og evaluering av opplæringsvirksomheten etter forskriften kapittel 2, jf. loven § 14-1 fjerde ledd.

Ungdom har rett etter søknad til tre års heltids videregående opplæring, se § 3-1 første ledd og opplæringen skal være gratis. Dette fremkommer av § 3-1 niende ledd. Etter forskriften § 6-8 er det fylkeskommunen som fastsetter søknadsskjemaet som skal brukes. Voksnes rett til videregående opplæring er regulert i lovens § 4A-3. Der det av læreplanen er forutsatt en lengre opplæringstid enn tre år, har eleven rett til den opplæringstiden som er fastsatt i læreplanen, se §§ 3-1 første ledd og 4A-3 tredje ledd.

Loven angir normalordningen for fag- og yrkesopplæringen som ”to års opplæring i skole og eitt års opplæring i bedrift. Når opplæring i bedrift blir kombinert med verdiskaping i bedrifta, kan opplæringa strekkje seg over to år”, se § 3-3 tredje ledd. Videre kan fylkeskommunen ”i det enkelte tilfellet godkjenne lærekontrakt/opplæringskontrakt som fastset at heile opplæringa, eller ein større del av opplæringa enn det som følgjer av læreplanen, skal skje i bedrift”, se samme bestemmelse. Se også forskriften § 6-40 om organiseringen av opplæringen for lærlinger og lærekandidater og §§ 11-12 og 11-13 om avvik fra opplæringsordningen og godskriving av opplæring og praksis.

Lærebedriftene får tilskudd for den delen av opplæringen som skjer i bedrift. Etter loven § 4-4 siste ledd og forskriften § 11-6 skal fylkeskommunen gi økonomisk tilskudd til lærebedrifter, opplæringskontor og opplæringsringer for de elever som er bosatt i fylket, og har godkjente

lærekontrakter eller opplæringskontrakter. Der eleven er bosatt i et annet fylke, kan fylkeskommunen søke refusjon fra elevens bostedsfylke. Dette fremkommer av forskriften § 11-6 annet ledd. Lærebedriftene får ikke tilskudd for de delene av opplæringen som eleven etter læreplanen skal få i bedrift, men som fylkeskommunen har gitt eleven i stedet, se forskriften § 11-6 fjerde ledd.

Elever har rett til ”nødvendig rådgiving om utdanning, yrkestilbud og yrkesval og om sosiale spørsmål”, se § 9-2 første ledd. Rådgivningen skal være nøytral. Det er gitt nærmere bestemmelser om innholdet i rådgivningen i forskriften §§ 22-1 og 22-2, og i § 22-3 er det bestemt at det er skoleeieren som har ansvaret for å oppfylle kravene om rådgiving. Dette innebærer at fylkeskommunen blant annet har ansvar for å informere elever i grunnskolen om tilbudene om aktuelle yrkes- og utdanningsmuligheter. I dette arbeidet er det naturlig å samarbeide med kommune og eiere av private skoler. Det er i dag igangsatt et pilotprosjekt for å få en mer samordnet yrkes- og utdanningsveiledning for flere brukergrupper i utdanningssystemet. Dette skjer i sammenheng med oppfølgingen av St.meld. 30 (2003-2004) Kultur for læring (Kunnskapsløftet).

Fylkeskommunen har videre ansvar etter forskriften § 6-3, jfr. loven § 3-1 åttende ledd, for å gi informasjon om inntaksreglene i den videregående skolen og reglene for formidling av lærlinger og lære kandidater til bedrifter. Fylkeskommunen kan bestemme under visse vilkår at det skal benyttes moderat kjønnskvolter ved inntak til kurs og fordelinga av plasser ved bedrifter, og den skal reservere tilstrekkelig antall plasser for utvekslingsstudenter fra andre land. Dette fremkommer av forskriften §§ 6-4 og 6-5.

Fylkeskommunen har etter § 3-1 tredje ledd rett til å gi elever, lærlinger eller lære kandidater tillatelse til utsettelse eller avbrudd i opplæringen uten at retten til opplæring bortfaller. Videre har fylkeskommunen plikt til å tilby annen opplæring dersom en elev, lærling eller lære kandidat har særlige vanskeligheter med å følge den opplæringen som er valgt, se § 3-1 syvende ledd. I hver fylkeskommune skal det være et vurderingssystem og et oppfølgingssystem for å sikre at lovens krav blir etterfulgt, se § 13-10. Oppfølgingstjenesten er rettet mot ungdom som er omfattet av den lovfestede retten til videregående opplæring jf. § 3-1, men som ikke benytter seg av denne retten og heller ikke er i arbeid, se § 3-6. Det er gitt nærmere bestemmelser om oppfølgingstjenesten i forskriften kapittel 13. Fylkeskommunen har også ansvar for at rettledningen og vurderingen av elever blir gjennomført etter intensjonene i lov og forskrift, se forskriften § 4-10 siste ledd.

Videre skal fylkeskommunen fastsette skole- og feriedagene i skoleåret for elevene, se § 3-2 tredje ledd, og gi ordensreglement for den enkelte videregående skolen. Dette fremkommer av § 3-7 og er nærmere beskrevet i § 3-8. Fylkeskommunen har også ansvaret for skoleskyss for elever i den videregående skole etter § 13-4, jf. § 7-2 og 4A-7. Se også forskriften kapittel 10 for nærmere regulering av fylkeskommunens ansvar.

2.1.2 Fylkeskommunens ansvar i forhold til yrkesopplæringsnemnda

Etter opplæringsloven § 12-3 første ledd oppnevner fylkeskommunen en yrkesopplæringsnemnd som utfører oppgaver tilknyttet fag- og yrkesopplæringen. Y-nemndene har syv medlemmer og skal være bredt sammensatt med fire medlemmer fra partene i arbeidslivet, en lærling- eller

lærekandidatrepresentant og to medlemmer oppnevnt av fylkeskommunen og som skal ha innsikt i nærings- og sysselsettings spørsmål og skolespørsmål, se § 12-3 annet ledd. En representant for fylkesarbeidskontoret og en representant for fylkeskommunen har møte- og talerett og rett til å få sin mening protokollert etter § 12-3 tredje ledd. Videre har fylkeskommunen instruksjonsmyndighet over nemnda i alle spørsmål unntatt faglige spørsmål, jf. § 12-3 fjerde ledd. Det er også fylkeskommunen som utpeker lederen og nestlederen i nemnda for to år om gangen, se § 12-3 andre ledd siste punktum. Fylkeskommunen er klageinstans for enkeltvedtak i yrkesopplæringsnemnda, se loven § 15-2 siste ledd.

Etter lovens § 12-3 femte ledd skal fylkeskommunen stille et sekretariat med leder til disposisjon for nemnda. Fylkeskommunen står fritt med hensyn til den organisatoriske plasseringen av sekretariatet, jf. Ot.prp. nr. 87 (1984-85) s. 8, men i lovforarbeidene har en gått ut fra at sekretariatet er ansvarlig overfor nemnda, ikke overfor de andre styresmaktene i fylkeskommunen, jf. Ot.prp. nr. 6 (1979-80) s. 33 og Ot.prp. nr. 87 (1984-85) s. 8, se Ot.prp.nr.46 (1997-1998) s. 117. Etter dette er loven ikke til hinder for at lederen for sekretariatet eller hele sekretariatet blir tillagt andre oppgaver enn de som følger av loven, eller at sekretariatet inngår i en større organisatorisk enhet i fylkeskommunen. Imidlertid må sekretariatet i slike tilfeller kunne identifiseres i form av en avdeling eller en seksjon innenfor denne større organisatoriske enheten.

Loven er heller ikke til hinder for at lederen av en større organisatorisk enhet, som sekretariatet inngår i, er sekretariatsleder. Dette medfører at en sekretariatsleder også kan være fylkesopplærings sjef. Departementet har uttalt at det i slike tilfeller vil være naturlig at fylkeskommunen oppretter en egen avdelings- eller seksjonslederstilling for sekretariatsarbeidet under fylkesopplærings sjefen.

Yrkesopplæringsnemndas oppgaver er gitt i lovens §§ 4-3, 4-5, 4-6 og 12-4, og er presisert i forskriften kapittel 11 og i enkelte bestemmelser i kapittel 4 og 6. Fylkeskommunen kan etter § 12-4 syvende ledd pålegge nemnda andre oppgaver i tilknytning til fagopplæringen. Nemndas oppgaver blir nærmere beskrevet i denne rapporten kapittel 3, men det er nødvendig å komme inn på noen av nemndas oppgaver her for å vise fylkeskommunens ansvar i forhold til disse oppgavene.

Oppgavene som er nevnt i regelverket, er stort sett av administrativ karakter. Y-nemnda skal blant annet godkjenne og tilbaketrekke godkjennelser av lærebedrifter, se § 4-3, jf. forskriften § 11-1 og § 11-4, føre tilsyn med lærebedrifter, se § 12-4 første ledd og godkjenne lærekontrakter, se § 4-5 annet ledd. Dette gjelder ikke der hele eller en større del av opplæringen enn det som følger av læreplanen, skal skje i bedrift. Da er det fylkeskommunen som i det enkelte tilfelle kan godkjenne slike lærekontrakter eller opplæringskontrakter, se § 3-3 tredje ledd og forskriften § 6-40. Det er videre fylkeskommunen som må godkjenne avvik fra opplæringsordningen for den enkelte lærlingen eller lærekandidaten, jf. forskriften § 11-12, og som etter vilkårene i forskriften §§ 11-14 flg. kan godskrive tidligere gjennomgått teoriopplæring og praksis, se forskriften § 11-13 annet ledd.

Det er yrkesopplæringsnemndas oppgave å formidle lære plasser til elevene. Dette fremkommer av § 12-4 annet ledd og forskriften §§ 6-37 til 6-39. Men i de tilfellene der fylkeskommunen gjennom yrkesopplæringsnemnda ikke klarer å gi opplæring i bedrift til de som ønsker det, er det fylkeskommunens ansvar å gi også bedriftsdelen av opplæringen i skole, se § 3-3 fjerde ledd.

Elevene har da etter gjeldende rett en reell mulighet til å få avsluttet bedriftsdelen av opplæringen i skole, slik at de kan fremstille seg for en fag- og svenneprøve.

Y-nemnda utfører videre en rekke oppgaver for fylkeskommunen i forbindelse med dokumentasjonskrav, fag- og svenneprøve og kompetanseprøveavvikling, se kapittel 4 i forskriften. Men det er fylkeskommunen som har det overordnede ansvaret for at elevene får den vurdering, dokumentasjon og eksamener som de har rett til etter loven §§ 3-4 første ledd og 4A-4 femte ledd jf. forskriften kapittel 4. Fylkeskommunens ansvar fremkommer av blant annet forskriftens §§ 4-1 første ledd og 4-10 femte ledd (rett til vurdering), §§ 4-30 – 4-38 (eksamen), §§ 4-39 – 4-50 (fag- og svenneprøve og kompetanseprøve) og §§ 4-59 – 4-67 (særlige regler for opplæring organisert for voksne). I forhold til voksnes rett til realkompetansevurdering fremkommer fylkeskommunens ansvar av forskriften § 6-27 jf. loven § 4A-3.

2.1.3 Kvalitetssystemer og tilsyn, herunder fylkeskommunens ansvarsomfang

Som nevnt ovenfor, beskrives fylkeskommunens ansvarsomfang som skoleeier i § 13-10 første ledd. I den samme bestemmelsen, annet ledd, er fylkeskommunen pålagt å ha et forsvarlig system for vurdering av om kravene i lov og forskrift blir oppfylt. Fylkeskommunen har også ansvar for å ha et forsvarlig system for å følge opp resultatene fra de vurderinger den gjør og de nasjonale kvalitetsvurderinger som Kunnskapsdepartementet gjennomfører med hjemmel i § 14-1 fjerde ledd.

Bestemmelsen i § 13-10 kom inn i opplæringsloven med lov av 27. juni 2003 nr. 69. I forarbeidene (Ot.prp.nr. 67 (2002-2003)) fremhevet Utdannings- og forskningsdepartementet (nå Kunnskapsdepartementet) at bestemmelsen er gitt for å synliggjøre det som var gjeldende rett fra før, se merknadene til bestemmelsene side 35. De andre forslagene i proposisjonen hadde som formål å øke den lokale handlefriheten. Det ble i denne sammenheng sett på som nødvendig å få tydeligere fram i loven at ”skoleeigaren heilt generelt har ansvaret for å tilføre skolen dei ressursane som er nødvendige for å kunne oppfylle alle krav som følgjer av regelverket...” Bestemmelsen ble endret med lov 2. juli 2004 nr. 69 slik at den i tillegg til ansvaret uttrykker noe om hvilke virkemidler skoleeier skal bruke for å utøve sitt ansvar. Det ble lovfestet et ansvar for vurdering og resultatoppfølging. Av forarbeidene (Ot.prp.nr. 55 (2003-2004)) fremkommer det at endringen av bestemmelsen kun innebærer en presisering av det som var gjeldende fra før. Det er videre uttrykt at det er en forutsetning for at skoleeier skal kunne oppfylle de lovpålagte pliktene at de også ”har ansvaret for å ha eit system som gir skoleeigaren/styret tilstrekkelig informasjon om krava i lov og forskrift blir oppfylte. Dei har også ansvaret for at den interne kommunikasjonen og rapporteringa mellom ulike ansvars- og vedtaksnivå fungerer.” Se Ot.prp. nr. 55 (2003-2004) punkt 4.1. Det er videre i forarbeidene sagt om bestemmelsen at ”skoleeigarane står fritt til å forme ut sine egne system, tilpassa lokale forhold. [...] Det er ikkje lagt føringar for korleis systemet skal vere, utover det at det er et krav at systemet for vurdering og resultatoppfølging skal vere forsvarleg. Eit forsvarleg system er eit system som er eigna til å avdekkje eventuelle forhold som er i strid med lov og forskrift, og som sikrar at det blir sett i verk adekvate tiltak der det er nødvendig. Eit forsvarleg system føreset jamleg resultatoppfølging og vurdering av om lovverket blir følgt. Det er viktig at dei personane som er knytte til skolen (elevane, dei føresette, personalet o.a.), får ta del i gjennomføringa av vurderingar og oppfølginga av resultat som vedkjem dei, jf. kap. 11 i opplæringslova *Organ for brukarmedverknad i skolen* og kapittel 9a *elevane sitt skolemiljø*.”

Ved siden av fylkeskommunens ansvar etter § 13-10 har yrkesopplæringsnemnda en eksplisitt hjemmel i loven § 12-4 til å føre tilsyn med opplæringen som skjer i bedrift. I forskriften § 11-5 er det presisert at det er fylkeskommunen ved y-nemnda der lærebedriften er lokalisert som skal føre tilsynet. Tilsynsbestemmelsen i § 12-4 gir ikke hjemmel til å gi pålegg overfor lærebedriftene, men yrkesopplæringsnemnda kan frata en lærebedrift godkjenningen, jf. § 11-4 i forskriften der det fremkommer at fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda ”skal trekke tilbake godkjenninga som lærebedrift dersom lærebedrifta ikkje lenger tilfredsstillar dei formelle krava, gir mangelfull opplæring eller gjer seg skuldig i vesentlege brot på pliktene sine.”

Lærebedriften har på sin side plikt til å gi fylkeskommunen ved y-nemnda den informasjonen som den etterspør for å kunne vurdere om godkjenning skal gis eller videreføres, og for å fastsette og utbetale tilskudd, se forskriften § 11-5 annet ledd. Dessuten har lærebedriften etter loven § 4-4 fjerde ledd plikt til å melde fra til yrkesopplæringsnemnda ”dersom lærebedrifta stansar eller utviklar seg på ein slik måte at ho ikkje lenger finn det mogleg å gi lærlingen eller lære kandidaten tilfredsstillande opplæring.”

Med hjemmel i § 14-1 fjerde ledd er det gitt forskrifter om skolens og lærebedriftens plikt til å evaluere sin egen opplæringsvirksomhet, og om kommunens og fylkeskommunens plikt til å medvirke ved innsamling av data om opplæringsvirksomheten. Dette er gitt i forskriften kapittel 2. I § 2-1 i forskriften er skolen og lærebedriften pålagt en plikt til å ”jamleg vurdere i kva grad organiseringa, tilrettelegginga og gjennomføringa av opplæringa medverkar til å nå dei mål som er fastsette i den generelle delen av læreplanen og dei enkelte læreplanane for fag.” Det er kommunen og fylkeskommunen som har ansvaret for å se til at vurderingen blir tilfredsstillende gjennomført og i forarbeidene (Ot.prp.nr. 46 (1997-1998) side 195) er det fremhevet at ”rapportering og evaluering er ein viktig del av arbeidet med kvalitetsutvikling, både for skoleeigarane og for departementet.” Videre sies det at ”slik rapportering og evaluering skal tene som instrument for samhandling mellom staten og skoleeigarane og skal utformast slik at alle partar får nytte av dei.”

Videre har lærebedriften plikt til å ha en faglig leder, jf. loven § 12-4 første ledd, og den faglige lederen har sammen med en eller flere representanter for arbeidstakerne ansvar for å føre tilsyn med opplæringsforholdene, kontrollere at det tegnes kontrakt og at læreplanene følges, se § 4-7.

Fylkeskommunens ansvar etter loven § 13-10, samt tilsynsansvaret som fylkeskommunen har ved y-nemnda etter loven § 12-4, må sees i sammenheng med det statlige tilsynet. Regler om statlig tilsyn og kontroll med kommunalforvaltningen finnes både i kommuneloven og i opplæringsloven, mens tilsyn med andre skoleiere kun står i opplæringsloven (§ 14-1) og i friskoleloven (§ 7-2). Etter kommuneloven § 59 kan staten utføre lovlighetskontroll av kommunale og fylkeskommunale avgjørelser enten av eget tiltak (§ 59 nr. 5) eller der minst tre medlemmer av kommunestyret eller fylkestinget ber om det (§ 59 nr. 1). Lovlighetskontrollen innebærer en rettslig overprøving av vedtaket og dersom det er gjort feil i henhold til loven, jf. § 59 nr. 4, slik at avgjørelsen er ugyldig, kan staten oppheve avgjørelsen, men ikke treffe ny avgjørelse i saken. I tillegg til lovlighetskontrollen er det i kommuneloven § 60 gitt hjemmel for statlig kontroll og godkjenning av økonomiske forpliktelser. Tilsynet etter kommuneloven er delegert til fylkesmannen.

Etter opplæringsloven § 14-1 annet ledd skal departementet føre tilsyn i forhold til lovgivningen. Dette ansvaret er delegert til Utdanningsdirektoratet i rundskriv F-016-04 og videre til fylkesmennene i delegasjonsbrev datert 02.03.05. Det er i forarbeidene fremhevet at tilsynet gjelder all virksomhet etter opplæringsloven, og omfatter da ikke bare virksomheter i grunnskoler og i videregående skoler, men også fagopplæring i bedrift, oppfølgingstjenesten, voksenopplæringen med videre. Staten er gitt hjemmel til tilgang til skoleanlegg og dokumentasjon for å utføre tilsynet. Bestemmelsen gir ikke eksplisitt hjemmel for fylkesmannen til å få tilgang til lærebedrifter. Men bestemmelsen må tolkes i lys av det bakenforliggende hensynet om at fylkesmannen skal kunne få utføre tilsyn med all virksomhet som gjøres med hjemmel i opplæringsloven. I denne sammenheng vises det til at det er uttrykkelig sagt i merknaden til bestemmelsen i Ot.prp.nr. 46 (1997-1998) at tilsynet også gjelder fagopplæring i bedrift. Samtidig viser departementet ”til særregelen i § 12-4 første leddet i lovutkastet, der tilsynsansvaret til yrkesopplæringsnemnda for fagopplæring i bedrift blir ført vidare. Yrkesopplæringsnemnda står såleis i praksis for tilsynet med opplæring i bedrift, men departementet kan også bruke tilsyns- og påleggsheimelen sin i tredje leddet.” I § 14-1 tredje ledd fremgår det at ”Dersom det blir oppdaga forhold som står i strid med denne lova eller med forskrifter gitt med heimel i lova, kan departementet gi pålegg om å rette på forholda”. Dette må bety at fylkesmannen må kunne få tilgang til lærebedrifter for å få ført tilsyn med opplæringen som gis i bedriften. Men fylkesmannen kan bare få tilgang i det omfang og til de delene av bedriften som det er nødvendig for det konkrete tilsynet som fylkesmannen skal utføre. Det er også presisert i merknaden til bestemmelsen at ”regelen gir berre heimel til slikt innsyn og set ikkje til side reglane i forvaltningslova”, se Ot.prp.nr. 46 (1997-1998). I forvaltningsloven § 15 er det gitt regler for fremgangsmåten ved granskning som ”...ikke blir utført på et offentlig kontor eller annet bestemt tjenestested...” Her gis det blant regler om legitimering, rett til å ha vitne til stede og klageadgang.

Det er uansett på det rene at staten skal kunne få dokumentasjon for opplæringen som skjer i bedrift. Med dokumentasjon er det i første rekke ment dokumenter som er viktig for opplæringen. Dette gjelder for eksempel den interne planen for opplæring som lærebedriften skal ha, jf. forskriften § 11-1 tredje ledd. Av opplæringslovens forarbeider (Ot.prp.nr. 46 (1997-1998) side 195) fremkommer det at bestemmelsen også hjemler tilsynsstyresmaktens tilgang til ”dokumentasjon om bruken av statlege tilskot.”

Statens tilsynsansvar gjelder i tillegg til tilsynet fra andre organer. Det er uttrykkelig sagt i forarbeidene at yrkesopplæringsnemndas tilsynsansvar etter § 12-4 ikke fortrenger det statlige tilsynet.

I § 14-1 tredje ledd er det gitt hjemmel for statlige pålegg for forhold som er i strid med opplæringsloven eller forskrifter gitt med hjemmel i opplæringsloven. Det er i forarbeidene (Ot.prp.nr 46 (1997-1998) side 195) fremhevet at ”tilsynsstyresmakta i første rekkje må prøve å nå fram til tilfredsstillande forhold gjennom rådgiving og dialog med skoleeigaren.”

2.2 Lovarbeidsgruppens vurderinger

2.2.1 Vedrørende kvalitetssystemer og tilsyn

Som det fremgår ovenfor, brukes begrepet tilsyn om flere aktiviteter, og tilsynsfunksjonen er tillagt flere aktører innen fag- og yrkesopplæringen. Lovarbeidsgruppen ser det som hensiktsmessig at tilsynsbegrepet kun brukes om den lovlighetskontrollen som fylkesmannen har hjemmel til å utføre i loven § 14-1, det vil si det tilsynet fylkesmannen utfører for å kontrollere at kommunenes og fylkeskommunenes, og også noen andre aktørers, virksomhet er i tråd med lover og forskrifter. Dette er i samsvar med tilsynsmeldingen NOU 2004:17 Statlig tilsyn med kommunesektoren. Fylkesmannen har etter loven § 14-1 hjemmel til å føre tilsyn med all virksomhet etter opplæringsloven, og lovarbeidsgruppen mener det er viktig at fremtidig tilsyn også omfatter fag- og yrkesopplæringen.

Fylkeskommunen har etter loven § 13-10 ansvar for at kravene i opplæringsloven og forskriften til loven blir oppfylt. Fylkeskommunen ved y-nemnda har videre en særlig hjemmel til å føre tilsyn med opplæringen som skjer i bedrift i loven § 12-4. Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at den kontrollen som gjøres i forhold til bedrifter fra fylkeskommunens side, ikke benevnes som tilsyn, men heller benevnes som oppfølging og veiledning som går inn i fylkeskommunens ansvar for og arbeid med kvalitetssystemer, godkjenning av lærebedrifter og lærekontrakter og oppfyllelse av retten til videregående opplæring. Lovarbeidsgruppen mener videre at ansvaret for veiledningen og oppfølgingen skal overfor lærebedriftene ligge hos fylkeskommunen, og ikke hos yrkesopplæringsnemndene, slik det er i dag. Dette begrunnes med at fylkeskommunen da vil ha et helhetlig ansvar for at retten til videregående opplæring blir oppfylt og for det overordnede kvalitetsarbeidet. Dette gjør at fylkeskommunen vil kunne bli gjort ansvarlig dersom kvaliteten på opplæringen ikke er god nok. Dette vil være enklest styringsmessig fordi fylkeskommunen også har ansvaret for de videregående skolene og vil dermed få ansvar for et helhetlig kvalitetssystem som omfatter hele fag- og yrkesopplæringen, uavhengig av om opplæringen skjer i skole eller i bedrift. Dagens ordning deler ansvaret mellom fylkeskommunen og yrkesopplæringsnemnda. For brukerne, enten det er elever, lærlinger, lære kandidater eller bedrifter, blir det et enklere system å forholde seg til hvis ansvaret er plassert i samme instans. Lovarbeidsgruppen mener det er hensiktsmessig at fylkeskommunen ikke bare veileder og følger opp lærebedriftene, men også de enkelte bedriftene som er en del av et opplæringskontor eller en opplæringsring. Fylkeskommunen vil der det fremkommer at lærebedrifter ikke oppfyller kravene i opplæringsloven eller forskriften, ha som sanksjonsmulighet å trekke tilbake godkjenningen av lærebedriften.

Det er imidlertid viktig at yrkesopplæringsnemndene har en aktiv rolle i planleggingen av kvalitetssystemet og bidrar til å utforme prinsipper og rammer for veiledningen og oppfølgingen av bedriftene og skolene, og for samarbeidet dem imellom. Videre mener lovarbeidsgruppen at det vil være hensiktsmessig at fylkeskommunene rapporterer til yrkesopplæringsnemnda om det som fremkommer av oppfølgingen og veiledningen. Informasjon som fremkommer av fylkeskommunens arbeid med kvalitetssikring vil y-nemnda blant annet bruke som grunnlag i sitt arbeid med strategier for bedret kvalitet innen fag- og yrkesopplæringen.

Lovarbeidsgruppen mener at dagens bestemmelse i § 13-10 også hjemler fylkeskommunens ansvar overfor den opplæring som skjer i bedrift. For at fylkeskommunen skal få vurdert om

kravene i opplæringsloven med forskrifter blir oppfylt, er det viktig at lærebedriftene gir fylkeskommunen informasjon om opplæringen i bedriften.

Etter loven § 4-7 har bedriften ved faglig leder sammen med en eller flere representanter for arbeidstakerne ansvar for å føre tilsyn med opplæringen i lærebedriften. Nærmere bestemt skal det føres tilsyn med opplæringsforholdene i bedriften, at det blir skrevet lærekontrakter eller opplæringskontrakter, at læreplanene og de individuelle planene blir fulgt og at lærlingene og lærekandidatene får teoriopplæringen de har krav på. Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at lærebedrifter har interne kvalitetssystemer for å sikre at lærlingens og lærekandidatens rettigheter etter lov og forskrift blir oppfylt, og at opplæringen er av høy kvalitet. Dette må også gjelde der opplæringen blir gitt av andre. Det er viktig for at loven skal være tydelig og lett å forstå, at ikke forskjellige oppgaver med ulik ansvars plassering kalles det samme. Videre mener lovarbeidsgruppen at lærebedriften jevnlig bør rapportere til fylkeskommunen om opplæringen av lærlingene og lærekandidatene. Etter forskriften § 2-1 skal lærebedriften jevnlig vurdere i "kva grad organiseringa, tilrettelegginga og gjennomføringa av opplæringa medverkar til å nå dei mål som er fastsette i den generelle delen av læreplanen og dei enkelte læreplanane for fag." Fylkeskommunen har etter den samme bestemmelsen, annet ledd, ansvar for å se til at vurderingene blir gjennomført etter loven. Lovarbeidsgruppen mener at loven bør uttrykke lærebedriftens ansvar for et kvalitetssystem og en årlig rapporteringsplikt til fylkeskommunen, og at dette ansvaret plasseres hos lærebedriften og ikke den faglige lederen. Se mer om dette i vurderingene under kapittel 4. Dette vil løfte prinsippet som er forskriftfestet i § 2-1 frem i loven og på denne måten tydeliggjøre overfor lærebedriftene deres plikt. Videre mener lovarbeidsgruppen at den eller de faglige lederne i lærebedriften fortsatt skal ha ansvar for å se til at lærebedriften oppfyller pliktene gitt i opplæringsloven med forskrifter.

Lovarbeidsgruppen mener at med fylkeskommunens lovfestede ansvar etter § 13-10, samt en ny bestemmelse om lærebedriftenes ansvar for å ha et kvalitetssystem og en årlig rapporteringsplikt, vil det ikke være nødvendig å lovfeste en eksplisitt hjemmel for fylkeskommunen til å kontrollere lærebedriftene til erstatning for y-nemndas tilsynshjemmel i § 12-4. Fylkeskommunen vil uansett ha hjemmel til å kontrollere, veilede og følge opp bedriftene i tilknytning til godkjenning av lærebedrifter og bedrifter som er tilknyttet et opplæringskontor eller en opplæringsring.

2.3 Lovarbeidsgruppens forslag

Lovarbeidsgruppen foreslår følgende:

- at begrepet tilsyn bare benyttes som betegnelse på det statlige tilsynet med at kommunen, fylkeskommunen og andre skoleeiere oppfyller opplæringsloven med forskrifter, herunder bestemmelsene om fag- og yrkesopplæringen.
- at fylkeskommunen får et ansvar for å veilede og følge opp hvordan lærebedrifter og bedrifter som er en del av et opplæringskontor eller en opplæringsring organiserer og gjennomfører opplæringen.
- at yrkesopplæringsnemnda skal ha en sentral rolle i planlegging og utvikling av fylkeskommunens kvalitetssystem for hele fag- og yrkesopplæringen.
- at fylkeskommunen skal se til at lærebedriften har et internt system for kvalitetssikring og at lærebedriften rapporterer til fylkeskommunen. Det er naturlig at faglig leder er kontaktpersonen i lærebedriften for fylkeskommunen.
- at fylkeskommunen skal ha kontakt med faglig leder i bedriften

Lovarbeidsgruppen henviser til kapittel 7 for lovforslag med merknader.

3 Områder for samarbeid mellom arbeidslivet og fylkeskommunen

3.1 Gjeldende rett

3.1.1 Sammensetningen av yrkesopplæringsnemnda og dens funksjonstid

Etter opplæringslovens § 12-3 skal fylkeskommunene oppnevne en yrkesopplæringsnemnd. Nemnda skal ha 7 medlemmer med personlige varamedlemmer og skal være bredt sammensatt, jf. bestemmelsens annet ledd. Nærmere bestemt skal nemnda ha to medlemmer som oppnevnes etter fremlegg fra arbeidstakerorganisasjonene, to etter fremlegg fra arbeidsgiverorganisasjonene, en lærling eller en lærekandidat, et medlem med spesiell innsikt i nærings- og sysselsettingsspørsmål og et medlem med spesiell innsikt i skole spørsmål. I § 12-7 er det gitt en plikt, med noen få unntak, for den oppnevnte til å ta imot vervet. Fylkeskommunen og fylkesarbeidskontoret har rett til å stille med en representant hver på møtene til nemnda, og de har rett til å tale og å få sin mening protokollert, se § 12-3 3. ledd. Fylkeskommunen skal stille sekretariat med leder til disposisjon for nemnda.

Nemndas funksjonstid er den samme som for fylkestinget, se § 12-3 2. ledd. Det vil si at nemndas medlemmer oppnevnes hvert fjerde år, se kommuneloven § 7. Dette gjelder ikke for lærlingrepresentanten, som oppnevnes for to år om gangen. Det er fylkeskommunen som peker ut leder og nestleder for to år om gangen.

3.1.2 Nemndas oppgaver

Oppgavene til nemnda er gitt i loven i §§ 4-3, 4-5, 4-6 og 12-4. I tillegg kan Kunnskapsdepartementet gi nærmere forskrifter om arbeidet i nemnda, se § 12-3 6. ledd. Dette er gjort i forskriften til opplæringsloven kapittel 11. Det er også gitt noen bestemmelser om y-nemndas oppgaver i forskriften kapittel 4 og 6. Både fylkeskommunen og departementet kan pålegge nemnda andre oppgaver enn de lov- og forskriftfestede oppgavene i tilknytning til fagopplæringen, se § 12-4 syvende og åttende ledd. Fylkeskommunen er klageinstans for enkeltvedtak i yrkesopplæringsnemnda. Dette fremkommer av loven § 15-2 siste ledd. Fylkeskommunen har instruksjonsmyndighet i de sakene som nemnda behandler av ikke faglig karakter, se loven § 12-3 fjerde ledd.

Etter forskriften § 11-8 fastsetter y-nemnda selv sine arbeidsoppgaver og arbeidsrutiner innenfor de rammer som lov og forskrift setter. Fylkeskommunen skal etter loven § 12-3 femte ledd stille et sekretariat med leder til disposisjon for nemnda. Nemnda kan selv etter forskriften § 11-9 opprette et arbeidsutvalg for to år om gangen. Medlemmene i arbeidsutvalget må tas fra medlemmene i yrkesopplæringsnemnda og lederen og nestlederen i nemnda må være to av medlemmene i utvalget. Videre må både arbeidstakerorganisasjonene og arbeidsgiverorganisasjonene være representert. Nemnda kan delegere enkelte oppgaver til sekretariatet, jf. § 12-3 sjette ledd, evt. til et arbeidsutvalg. Det er gitt nærmere bestemmelser om

delegering i forskriften §§ 11-10 og 11-11. Nemnda fastsetter retningslinjer for hvilke saker arbeidsutvalget eller sekretariatet kan behandle, se § 11-11 første ledd.

Sekretariatet utfører de daglige arbeidsoppgavene til y-nemnda, se forskriften § 11-10 jf. loven § 12-3 sjette ledd. Imidlertid er det enkelte saker som skal behandles og avgjøres i nemnda og dermed ikke kan delegeres til sekretariatet eller til et arbeidsutvalg. Etter forskriften § 11-11 annet ledd gjelder dette for det første ”planar og retningslinjer for nemnda si verksemd i budsjettåret, og retningslinjer for arbeidet i sekretariatet”. For det annet ”spørsmål om å ta frå ei bedrift retten til å ha lærling/lærekandidat”. For det tredje ”spørsmål om å ta frå ein lærling/lærekandidat opplæringsretten, jf. opplæringsloven § 4-6”. For det fjerde ”spørsmål om å heve lærekontrakten/opplæringskontrakten når ein av partane i medhald av forvaltningslova har klaga på eit vedtak.”

Yrkesopplæringsnemnda skal oppnevne og administrere prøvenemnd(er) i de fag det er prøve kandidater i, jf. § 12-4 tredje ledd og forskriften § 4-55. Det er etter loven mulighet for å samarbeide med andre fylkeskommuner om opprettelsen av slike prøvenemnder. Sammensetningen av og oppgavene til prøvenemnda er regulert i forskriften § 4-55. Det er fylkeskommunen ved y-nemnda som velger ut medlemmene etter forslag fra partene i arbeidslivet, og den skal ha ”minst to medlemmer med formell fagleg kompetanse innanfor fagområdet, og så langt det er mogleg, hatt arbeidslivserfaring i faget”, se § 4-55 første ledd.

Videre skal yrkesopplæringsnemnda oppnevne et rådgivende yrkesutvalg for hvert av fagene eller fagområde. Alternativt kan prøvenemnda virke som yrkesutvalg. Departementet kan gi forskrifter om sammensetningen av og virksomheten til yrkesutvalgene, se § 12-3 7. ledd. Dette er ikke gjort.

Etter loven § 12-4 annet ledd skal yrkesopplæringsnemnda formidle elever til de lærebedriftene den har gjort avtale om lære plasser med. I loven er det gitt adgang for Kunnskapsdepartementet til å gi nærmere bestemmelser om fremgangsmåten. Dette er gjort i forskriften §§ 6-37 til 6-39. I § 6-37 er det fremhevet at det er fylkeskommunen ved y-nemnda som har ansvaret for å formidle elevene og fastsette et opplæringsløp for den enkelte med utgangspunkt i læreplanene, se bestemmelsens første ledd jf. tredje ledd. Den nærmere fordelingen av lærlinger og lærekandidater til den enkelte lærebedrift er regulert i § 6-39. Formidlingen av søkere forutsetter at eleven fyller visse vilkår som er gitt i § 6-38. Etter loven § 4-6 åttende ledd har y-nemnda ansvar for å skaffe lærlingen eller lærekandidaten ny lære plass eller opplæringsplass der lærebedriften stanser eller ikke lenger fyller vilkårene etter § 4-3.

Det er et krav i loven § 4-3 at de bedrifter som skal ha lærlinger eller lærekandidater må ha en godkjenning. Det er fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda som foretar denne godkjenningen. Vilråene for godkjenning er gitt i loven § 4-3 og i forskriften §§ 11-1 følgende. Se mer om dette i kapittel 4 i denne rapporten. Y-nemnda har også kompetanse til under visse vilkår å trekke tilbake en godkjenning etter forskriften § 11-4. Det er fylkeskommunen som gir tilskudd til lærebedrifter etter loven § 4-4 femte ledd jfr. forskriften § 11-6. Imidlertid er det y-nemnda som på vegne av fylkeskommunen treffer vedtak om fordeling av tilskudd til bedriftene der lærlingen eller lærekandidaten skifter lærebedrift underveis, se § 11-6 tredje ledd.

Det skal opprettes en skriftlig lærekontrakt eller opplæringskontrakt mellom bedriften og lærlingen eller lærekandidaten. For at denne avtalen skal være gyldig, må den godkjennes av yrkesopplæringsnemnda, se loven § 4-5. Nemnda har videre et ansvar i forbindelse med endring eller heving av lærekontrakter jf. § 4-6. Dersom partene er enige om å heve kontrakten holder det med en skriftlig orientering til y-nemnda, ellers kreves det nemndas samtykke for at endringen eller hevingen av kontrakten skal være gyldig. Det er yrkesopplæringsnemnda som avgjør når læreforholdet tar slutt, se § 4-6 fjerde ledd. Videre kreves det samtykke fra nemnda for å få permisjon, se samme bestemmelse sjette ledd. Lærlingen eller lærekandidaten mister retten til videregående opplæring etter § 3-1 hvis han eller hun frivillig hever kontrakten dersom yrkesopplæringsnemnda ikke vedtar noe annet, se § 4-6 femte ledd. Yrkesopplæringsnemnda skal på vegne av fylkeskommunen motta oppmelding til prøve etter forskriften §§ 4-48 og 4-49. Videre har yrkesopplæringsnemnda plikt til å tilrettelegge fag- og svenneprøven og kompetanseprøven når en lærling, elev eller praksiskandidat har behov for det, se forskriften § 4-47. Yrkesopplæringsnemnda har kompetanse til i særlige tilfeller å oppheve en lærebedrifts plikt til sørge for en ny gjennomføring av fag-/ svenneprøven eller kompetanseprøven der den første ikke blir bestått, se forskriften § 4-45. Der eleven ikke får bestått på prøvearbeidet, kan han eller hun sende en klage over den faglige vurderingen til fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda, se forskriften § 5-14.

Før den praktiske delen av fag- og svenneprøve utføres, må lærlingen, eleven eller praksiskandidaten ha bestått yrkesteori, jf. forskriften § 4-51. Vedtak vedrørende yrkesteorikravet gjøres av yrkesopplæringsnemnda, se bestemmelsens fjerde ledd. Vedtak vedrørende unntak fra krav om felles allmenne fag treffes også av yrkesopplæringsnemnda på vegne av fylkeskommunen, se § 4-52 sjette ledd. Det er nemndas plikt til å gi informasjon til bedrifter ved kontraktstegning om muligheten til unntak fra teorikrav, se forskriften § 4-50. Etter loven § 12-4 femte ledd er det yrkesopplæringsnemndas oppgave å vurdere om den kan godkjenne praksis for kandidater som melder seg til fag- eller svenneprøve uten læretid, jf. § 3-5. I de tilfellene der den praktiske delen av prøven ikke er bestått skal prøvenemnda i samråd med fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda sørge for oppbevaring av prøvearbeidet evt. sikre en nøyaktig beskrivelse av arbeidet, se forskriften § 4-43. Videre har nemnda som oppgave å skrive ut fagbrev, svennebrev og dokumentasjon for kompetanse for lærekandidater, jf. § 12-4 fjerde ledd. Dette er det gitt nærmere regler om i forskriften § 4-19 tredje ledd jf. annet ledd.

Nemnda har også noen overordnede og mer generelle oppgaver. Etter loven § 12-4 første ledd og forskriften § 11-5 skal nemnda for det første føre tilsyn med opplæringen i bedrifter etter opplæringsloven. For det annet har den et utviklingsansvar og for det tredje skal den ta initiativ for å fremme fagopplæring i arbeidslivet. Det er videre nemndas oppgave å gi en rapport til fylkeskommunen og Kunnskapsdepartementet om virksomheten sin og om tiltak som er viktige for fagopplæringen, jf. § 12-4 sjette ledd.

3.2 Gjeldende praksis i forhold til sammensetning av og arbeidsoppgaver for yrkesopplæringsnemnda

Fylkeskommunene og yrkesopplæringsnemndene er organiserte og arbeider på forskjellig måte rundt om i landet. Flere steder er det ut fra nye behov eller endrede prioriteringer valgt ordninger som i større eller mindre grad avviker fra det som ble forutsett da gjeldende lov ble utarbeidet. Det er på det rene at opplæringslovens bestemmelser om samarbeidet mellom partene i

arbeidslivet og fylkeskommunen ikke fullt ut beskriver den gjeldende praksis i de ulike yrkesopplæringsnemndene i landet. Det er utviklet supplerende praksis for å følge utviklingen som har skjedd innen fagområdet. Dette gjelder både sammensetningen av nemndene og hvilke arbeidsoppgaver de utfører.

Innenfor de rammer som loven setter, varierer det noe fra fylke til fylke hvordan yrkesopplæringsnemndene er sammensatt og hvordan de arbeider i forhold til fylkeskommunens administrasjon. Etter loven er det fylkeskommunen som oppnevner medlemmene av yrkesopplæringsnemnda. I praksis oppnevnes representantene fra arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene etter forslag fra arbeidslivet. Nemndas medlemmer med spesiell innsikt i nærings- og sysselsettingsspørsmål og med spesiell innsikt i skole spørsmål, er ofte representanter fra fylkeskommunen. På denne måten blir fylkeskommunen direkte representert i nemnda i tillegg til å ha den generelle møte- og taleretten samt retten til å få sin mening protokollert, jf. 12-3 tredje ledd.

I en fylkeskommune møter en representant for det pedagogiske personalet som arbeidstakerrepresentant med de samme rettigheter som de øvrige medlemmene av nemnda. I en annen fylkeskommune har representanter for det pedagogiske personalet møte- og talerett.

Som det fremkommer av oversikten over yrkesopplæringsnemndenes oppgaver, se ovenfor under pkt. 3.2, er det i hovedsak rene forvaltningsoppgaver som er tillagt nemnda i loven og forskriften. Dette gjelder for eksempel godkjenninger av lærebedrifter og lærekontrakter, formidling av lærlinger og lære kandidater og tilrettelegging for fag- og svenneprøver. I mange fylker er disse oppgavene delegert til administrasjonen. Men dette gir som nevnt ikke et fullstendig bilde av hva yrkesopplæringsnemndene gjør i praksis. Selv om forvaltningsoppgavene er delegert, arbeider nemnda med prinsipper for utøvingen av forvaltningsoppgavene og de følger også med i de avgjørelser som administrasjonen gjør på deres vegne. Lovarbeidsgruppen vet at yrkesopplæringsnemndene i alle fylker arbeider konkret med å øke kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen. De har strategiplaner, brukerundersøkelser etc. som verktøy for dette. Dette er helt sentrale oppgaver som det er viktig at også gjenspeiles i loven. I forskriften § 11-8 fastsetter y-nemnda selv sine arbeidsoppgaver innenfor de rammer som lov og forskrifter setter. Hjemmelen for det arbeidet de utfører, utledes av noen få og generelt utformede bestemmelser i loven, som blant annet gir nemnda et utviklingsansvar innen fag- og yrkesopplæringen, se loven § 12-4 første og sjette ledd, samt forskriften § 11-5. Loven gir imidlertid ingen veiledning for et mer konkret kvalitetsarbeid.

3.3 Lovarbeidsgruppens vurderinger

3.3.1 Innledning

Yrkesopplæringsnemndene er etter dagens lovgivning forumet for samarbeid om fagopplæringen i bedrift på regionalt nivå mellom fylkeskommunen og partene i arbeidslivet, jf. § 12-3. Lovarbeidsgruppen mener at samarbeidet i yrkesopplæringsnemndene i dag er en viktig årsak til at omfanget av fag- og yrkesopplæring er stort i Norge sammenlignet med mange andre land og til at kvaliteten på opplæringen i hovedsak er god. Disse resultatene viser at yrkesopplæringsnemnda har vært en god måte å organisere arbeidet på. Lovarbeidsgruppen ser det som positivt at det i flere fylkeskommuner er utviklet nye modeller for samarbeid og at

prioriteringen av oppgaver er justert i samsvar med de regionale behovene. Lovarbeidsgruppen mener at det er viktig å endre loven slik at den gir uttrykk for de organisatoriske behov en i dag har for samarbeidet, og samtidig beholde det positive med dagens lov. I revisjonen er det viktig at de nye lovbestemmelsene gir rom for en videre utvikling innen fag- og yrkesopplæringen.

Det er viktig for fag- og yrkesopplæringsordningen at det også i fremtiden er et godt samarbeid mellom fylkeskommunene og arbeidslivet regionalt, og at det i dette samarbeidet tas opp overordnede og prinsipielle problemstillinger rundt fag- og yrkesopplæringen i fylket. Videre er det viktig at opplæringen i skole og i bedrift ses i sammenheng. Representantene som skal samarbeide om fagopplæringen og ha en slik erfaring eller yrkesbakgrunn at de kan se det fireårige løpet i sammenheng. Det er et overordnet mål både for arbeidslivet og for fylkeskommunen at opplæringen har faglig høy kvalitet, slik at opplæringen fører til høyt kvalifisert arbeidskraft i nødvendig omfang og at den enkelte får tilstrekkelig kompetanse til å møte et arbeidsliv i stadig endring. En felles hovedutfordring er det store antallet søkere til læreplass som ikke får tegnet lærekontrakt i det faget de ønsker, og at et betydelig antall læreplasser står uten søkere. Ut over dette kan det hevdes at arbeidslivet og fylkeskommunene har forskjellige innfallsvinkler, interesser og plikter knyttet til fag- og yrkesopplæringen. Men nettopp på grunn av dette er det viktig at de samarbeider for å oppnå en felles målsetting om en god fag- og yrkesopplæring.

3.3.2 Bakgrunnen for at arbeidslivet bør ha innflytelse på den fylkeskommunale fag- og yrkesopplæringen

Fag- og yrkesutdanningene har normalt et totalt opplæringsløp på fire år, derav to år i bedrift. Formålet med opplæringen i bedrift er at lærlingene og lærekandidatene skal få tilgang på oppdatert kunnskap, arbeidsformer, maskiner og utstyr som bidrar til å heve kvaliteten i opplæringen og dessuten få praktisert sin kunnskap i et aktivt produksjonsmiljø. Fag- og yrkesopplæringen i Norge forutsetter da at arbeidslivet bidrar med læreplasser slik at flest mulig får opplæring i bedrift. Lærebedriftene har i læretiden opplæringsansvaret for lærlingene og lærekandidatene og opplæringen skal være i samsvar med læreplanen i faget, se loven § 4-3 annet ledd og forskriften § 11-1 tredje ledd. Ved at bedriftene tar inn lærlinger, får arbeidslivet mulighet for å utdanne fagarbeidere som har den kompetansen det har behov for. Arbeidslivet har gjennom å påta seg dette samfunnsansvaret fått en sentral rolle i det offentlige opplæringssystemet. Dette medfører at partene i arbeidslivet innehar viktig kompetanse for og motivasjon til å bedre kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen. Det er viktig at disse ressursene brukes aktivt i samarbeidet med fylkeskommunen og for å få innflytelse på beslutninger som treffes der. For å sikre helhet og sammenheng i det fireårige løpet er det viktig at partene i arbeidslivet og fylkeskommunen sammen legger til rette for at skoleledere, bedriftsledere, lærere, faglige ledere og instruktører, samt elever, lærlinger eller lærekandidater samarbeider om hele opplæringsløpet i skole og bedrift.

3.3.3 Viktige områder for samarbeid mellom fylkeskommunen og arbeidslivet

Arbeidsgruppen har kommet til fire hovedområder det er viktig at det samarbeides om.

I Kvalitet

- II Dimensjonering
- III Rådgivning/veiledning
- IV Regionalt utviklingsarbeid

3.3.3.1 Nærmere om kvalitet

Fylkeskommunen og arbeidslivet har en felles målsetting om en god kvalitet i fag- og yrkesopplæringen, både i den delen av opplæringen som foregår i skole og den som foregår i bedrift. Både i skolen og i det store mangfoldet av bedrifter som finnes, er det viktig at det etableres rutiner og ordninger for å sikre god kvalitet på opplæringen. Dette bør blant annet omfatte samarbeid mellom skolene og bedriftene, tilbud om kompetanseutvikling og godkjenning av nye bedrifter, samt oppfølging. På bakgrunn av dette er det viktig at arbeidslivet trekkes inn i kvalitetsarbeidet i fylkeskommunen ved samarbeid i yrkesopplæringsnemnda slik at partene i arbeidslivet kan bidra med sin kompetanse i kvalitetsarbeidet og også kan være med på å skape bevissthet om kvalitetsarbeidet i de enkelte bedriftene og i skolene.

Det har i flere år vært fokusert på økt kvalitet i grunnsopplæringen i Norge. Den 5. oktober 2001 ble Kvalitetsutvalget nedsatt og la i 2002 fram delinnstillingen NOU 2002:10 *Førsteklasses fra første klasse. Forslag til rammeverk for et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem av norsk grunnsopplæring* og 5. juni 2003 avga utvalget sin endelige innstilling NOU 2003:16 *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnsopplæring for alle*. Kvalitetsutvalget kom fram til at det er nødvendig med et bredt kvalitetsbegrep ”for å kunne fange opp kompleksiteten og sammenhengene mellom opplæringsvirksomhetens mange faktorer...” Utvalget kom videre fram til at ”læringsutbyttet og elevenes og lærlingenes utvikling er det mest hensiktsmessige kriterium for vurdering av kvalitet i grunnsopplæringen...” og la til grunn ”...et kvalitetsbegrep som består av tre kvalitetsområder: *strukturkvalitet, prosesskvalitet og resultatkvalitet*.” (Se NOU 2002:10 punkt 3.3, også gjengitt i NOU 2003:16 punkt 7.3) Utvalget beskriver også nærmere hva de mener med de tre kvalitetsområdene. Først presiseres det at ”egenskapene ved de tre kvalitetsområdene utgjør opplæringsvirksomhetens samlede kvalitet. Elevenes og lærlingenes resultater bygger på kvaliteten i prosessene og strukturene.” Utvalget definerer strukturkvaliteten som den kvalitet som ”beskriver virksomhetenes ytre forutsetninger, tilsvarende organisasjon og ressurser forstått i bred forstand.” Prosesskvaliteten er den kvalitet som omhandler ”virksomhetens indre aktiviteter, selve arbeidet med opplæringen.” Resultatkvaliteten er ”det en ønsker å oppnå med det pedagogiske arbeidet, det vil si hva elevene/lærlingene har lært, og hvilken kompetanse de har oppnådd, i løpet av opplæringstiden.”

Lovarbeidsgruppen legger til grunn Kvalitetsutvalgets terminologi. Etter lovarbeidsgruppens mening kan en se på sammenhengen mellom de tre kvalitetsområdene som bevegelsen i et hjul. For at kvaliteten skal bli bedre er en avhengig av at det utvikles planer og strategier (strukturkvalitet), som settes ut i livet i de enkelte skolene og bedriftene (prosesskvalitet) og resultatene av opplæringen må evalueres gjennom blant annet internkontroll, tilsyn, fag- og svenneprøver, læringsamtaler, brukerundersøkelser og tilstandsrapporter (resultatkvalitet). Resultatene må igjen benyttes for eventuelt å korrigere planer og strategier, eller den konkrete gjennomføringen.

Lovarbeidsgruppen er enig med utvalget i at læringsutbyttet er den viktigste faktoren for å vurdere kvaliteten i grunnopplæringen. For lærlinger vil dette si at de har tilegnet seg den kunnskapen og de ferdighetene som er beskrevet i læreplanen for faget og i generell del av læreplanen. Det er vanskelig å finne gode indikatorer for å vurdere resultat kvaliteten for fag- og yrkesopplæringen. Det er heller ikke innført nasjonale prøver for den delen av opplæringen som foregår i bedrift. I EU er det imidlertid lagt noen rammer for kvalitetsarbeidet som Norge gjennom EØS-avtalen har forpliktet seg til å følge. Det vil dessuten være hensiktsmessig at det benyttes lik terminologi i tilknytning til kvalitet i Norge som i resten av Europa, slik at andre land forstår beskrivelsen av kvaliteten av fag- og yrkesopplæringen i Norge.

EU har startet et arbeid med formål om økt mobilitet av arbeidskraft som et viktig virkemiddel for sosial og økonomisk utjamning i Europa. Profesjonsutdanningene, både i grunnopplæringen og i høyere utdanning, har størst relevans i dette arbeidet. Som resultat av København- prosessen har EU foreløpig kommet til tre viktige målestokker for kvalitet. For det første at kompetansen verdsettes i arbeidslivet (employability). For annet at det er samsvar mellom tilbud og etterspørsel. For det tredje tilgangen til fag- og yrkesopplæring i et LLL (livslang lærings) perspektiv. Arbeidsgruppen mener i samsvar med dette at for eksempel i hvor stor grad lærlingene får jobb etter endt læretid og hva den framtidige arbeidsplassen mener om de kvalifikasjonene som lærlingen har med seg fra lærebedriften, vil kunne brukes som indikasjoner i vurderingen av læringsutbyttet til lærlingene. For å få kartlagt resultat kvaliteten til den enkelte lærling eller lære kandidat er det viktig med en vurdering fra lærebedriften og den framtidige arbeidsplassen. Lovarbeidsgruppen mener at yrkesopplæringsnemndaene her kan bidra ved å hjelpe fylkeskommunen å utarbeide strategier der for eksempel denne indikatoren benyttes for å kartlegge kvaliteten av fag- og yrkesopplæringen i regionen, se mer nedenfor. Det kan i denne sammenheng nevnes at EU er i gang med et arbeid med å videreutvikle indikatorer for å måle kvaliteten i opplæringen. I Norge har Utdanningsdirektoratet etter oppdrag fra Kunnskapsdepartementet utarbeidet en nasjonal strategi for kvalitet i fag- og yrkesopplæringen som har vært på høring. Høringsfristen var 10. mars 2006.

De sentrale og de regionale samarbeidsorganene for fag- og yrkesopplæring arbeider mye med det Kvalitetsutvalget kaller strukturkvalitet. Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at dette arbeidet styrkes og videreutvikles siden det er i dette arbeidet fylkeskommunen og partene i arbeidslivet kan enes om overordnede strategier og styringsdokumenter som vil danne grunnlag for kvalitetsarbeidet ved skolene og lærebedriftene. I arbeidet med strukturkvalitet er det viktig å utarbeide rutiner for samarbeid slik at opplæringen i skole og bedrift sees i sammenheng og kan bidra til gjensidig kvalitetsutvikling.

Lovarbeidsgruppen ser for seg at det er særlig i forhold til strukturkvaliteten at yrkesopplæringsnemndene vil ha en rolle. Arbeidsgruppen mener det er viktig og hensiktsmessig at partene og fylkeskommunen samarbeider om strategier og planer for bedre kvalitet i fag- og yrkesopplæringen i regionen, da dette arbeidet har store konsekvenser for både fylkeskommunen og arbeidslivet regionalt. Lovarbeidsgruppen mener at yrkesopplæringsnemnda skal arbeide konkret med kvalitetsarbeidet særlig tilknyttet:

1. *Systemer for kvalitetssikring*: Dette gjelder kvaliteten på fag- og yrkesopplæringen gjennom hele det fireårige løpet. Yrkesopplæringsnemndene skal vurdere og komme med forslag til forbedringer i rutiner fylkeskommunen har for å sikre kvaliteten og vurdere hvilken rolle partene i arbeidslivet skal ha i forhold til kvalitetssikringen.

2. *Kvalitetsutvikling i den enkelte skole og bedrift:* Ved at det utarbeides strategier for kvalitetsutvikling, vil en oppnå en langsiktig tenkning og fokusering på kvalitetsforbedring. I denne prosessen er det viktig med et samarbeid med representanter fra arbeidslivet, skolen og elevene, lærlingene og lære kandidatene. I kvalitetsutviklingen mener lovarbeidsgruppen at det er blant annet viktig å vurdere årsakene til og tiltak som kan redusere frafall og øke gjennomføringen i videregående opplæring. Årsakene til at elever i videregående opplæring gjør omvalg, avbryter, returnerer eller slutter er komplekse. Det må derfor vurderes sammensatte tiltak og antakelig foretas noen prioriteringer mellom disse dersom resultatene skal kunne bli bedre.
3. *Samhandling mellom skoler og lærebedrifter (herunder opplæringskontorer og –ringer):* En større grad av samhandling mellom skole og lærebedrift vil trolig føre til at det blir en bedre sammenheng og helhet i opplæringsløpet og vil også antakelig føre til at overgangen fra skole til bedrift blir smidigere for elevene. Lovarbeidsgruppen mener at også resultatene av opplæringen og omfanget av frafall bør kunne bedres gjennom mer omfattende samarbeid mellom skole og bedrift. Videre vil det være nyttig med en erfaringsutveksling slik at lærebedrifter kan oppdatere skoler i produksjonsmetoder og -utstyr, og skolen kan bistå lærebedriftene i fagdidaktikk og med aktuell informasjon om opplæringsløpet for elevene i skole. For elever, lærlinger og lære kandidater er det viktig at kvalitetsarbeidet i skolen og i bedriften sees i sammenheng og dette vil bedre muligheten for at elever og lærlinger oppfatter opplæringen som ett opplæringsløp med god sammenheng. Lovarbeidsgruppen viser i denne sammenheng til nasjonal plan for en helhetlig innovasjonspolitik og strategi for entreprenørskap i opplæringen.
4. *Kompetanseutvikling:* Det viktigste i denne sammenheng er at arbeidslivet samarbeider med fylkeskommunen om at instruktører og lærere får etter- og videreutdanning slik at kompetansen hele tiden er tidsriktig. Lovarbeidsgruppen mener at det kan øke effekten av kompetanseutviklingen og bedre samarbeidet mellom skole og bedrift, dersom yrkesfaglærere og instruktører driver kompetanseutvikling sammen. Det er videre viktig at det gis etterutdanning for medlemmene av prøvenemndene, slik at kvaliteten på fag- og svenneprøver sikres. For at det skal være grunnlag for slike kompetanseutviklingstiltak, bør prøvenemndsmedlemmer samles på tvers av fylkesgrensene når det er hensiktsmessig. Dette vil gjøre det enklere for prøvenemndsmedlemmene i hvert fag å høste erfaringer fra hverandre og det vil kunne bidra til arbeidet med å standardisere kvaliteten på prøvene i de enkelte fagene så langt som det er mulig.

Lovarbeidsgruppen vil også fremheve at det er viktig at yrkesopplæringsnemnda og fylkeskommunen etablerer rutiner som sikrer at den enkelte bedrift og den enkelte skole følger opp strategiene i forhold til strukturkvaliteten i opplæringen. Det er dette som beskrives av Kvalitetsutvalget som prosesskvalitet, og omfatter ”opplæringens innhold, metodisk tilnærming, lærernes og instruktørenes anvendelse av egen kompetanse og muligheter til utvikling av denne i arbeidet, samt læringsmiljøet.” (Se NOU 2003:16 side 65) Lovarbeidsgruppen mener videre at for eksempel hvordan skoler og bedrifter omsetter kompetansemålene i læreplanene til praktisk anvendelse, herunder utarbeidelsen av interne planer og tilretteleggingen av opplæringen, vil komme inn under prosesskvaliteten. Yrkesopplæringsnemnda kan i sitt arbeid med strukturkvaliteten se hvordan en best kan oppfylle læreplanene regionalt i samarbeid med det lokale arbeidslivet. I denne sammenhengen er det viktig at det er et velfungerende samarbeid mellom skole og bedrift slik at det kan skje en utvikling både når det gjelder undervisningsmetoder i skolen og den faglige opplæringen i bedriften.

Lovarbeidsgruppen ser at det er viktig at yrkesopplæringsnemnda i sitt arbeid med strukturkvalitet ser hen til de resultatene som oppnås innen fag- og yrkesopplæringen, resultatkvaliteten. Lovarbeidsgruppen viser i denne sammenheng til det som er skrevet foran i dette punktet om resultatkvalitet og vil poengtere at det foreløpig ikke er utarbeidet gode indikatorer for resultatkvalitet innen fag- og yrkesopplæringen i Norge eller i EU. Imidlertid arbeider Utdanningsdirektoratet med en strategi for kvalitet innen fag- og yrkesopplæring, og både EU og mange enkeltland i Europa arbeider med problemstillingen. Det er derfor grunn til å tro at det i fremtiden vil bli enklere å følge med på resultatkvaliteten i fag- og yrkesopplæringen. Inntil videre må yrkesopplæringsnemnda selv følge med på de indikatorer som i dag er i bruk og i samarbeid med fylkeskommunen utvikle nye. Yrkesopplæringsnemnda kan på bakgrunn av den informasjonen den får om resultatkvaliteten i fagopplæringen, foreslå strategier og tiltak overfor fylkeskommunen som går inn i arbeidet til nemnda og fylkeskommunen med strukturkvaliteten. Nemnda bør arbeide for å få et godt kunnskapsgrunnlag i denne sammenheng, og lovarbeidsgruppen vil foreslå at fylkeskommunen skal jevnlig levere en rapport til nemnda om det arbeidet fylkeskommunen gjør i forhold til fag- og yrkesopplæringen.

3.3.3.2 Nærmere om dimensjonering

Fylkeskommunen har etter opplæringsloven § 13-3 femte ledd ansvar for å ”planleggje og byggje ut det vidaregåande opplæringstilbodet under omsyn til blant anna nasjonale mål, ønska til søkjarane og det behovet samfunnet har for vidaregåande opplæring i alle utdanningsretningar og for ulike aldersgrupper, og under omsyn til ansvaret sitt for opplæring i fengsel og i sosiale og medisinske institusjonar og behovet for spesialundervisning.”

Dimensjonering vil i forhold til denne rapporten innebære planlegging av tilbudet i fag- og yrkesopplæringen i de ulike utdanningsprogram og på de ulike trinn i skole, og dessuten fastsetting av måltall for antall læreplasser i de ulike lærefagene. Dimensjonering av opplæringstilbudet har betydning og konsekvenser både for skoler, lærebedrifter og arbeidslivet generelt, og for elever, lærere, instruktører og ansatte på opplæringskontor. Selv om arbeidslivet og bransjene kan gjøre vurderinger av framtidig arbeidskraftsbehov, er alle slike vurderinger svært usikre. Det er uansett elevene som tar konsekvensene av egne valg. Det er viktig at arbeidslivet har innflytelse på vurderingen av behovet for læreplasser. Det må i dimensjoneringsarbeidet vurderes hvor i fylkeskommunen de ulike tilbudene skal gis og fylkeskommunen må også forsøke så godt som mulig å få til et samarbeid over fylkesgrensene om læreplasser og skoletilbud. Fylkeskommunen må i sin dimensjoneringspolitikk ta hensyn til elevenes ønsker, men samtidig er det viktig at fylkeskommunen i sin rådgivningstjeneste opplyser elevene om muligheter for arbeid etter endt læretid eller opplæringstid før de velger. Det er videre viktig at fylkeskommunen har systemer slik at den i sitt dimensjoneringsarbeid også kan se hen til de elever som finnes ved yrkesfaglige linjer ved friskoler i fylket.

Fylkeskommunen har det overordnede politiske ansvaret for regionalt utviklingsarbeid. I dette ligger det blant annet at fylkeskommunen skal legge til rette for nyetableringer og utvikling av arbeidsplasser i regionene. I forhold til fag- og yrkesopplæringen, har fylkeskommunen blant annet ansvar for å oppfylle retten til videregående opplæring og å tilby læreplasser. Det vil derfor være fylkeskommunen som har det overordnede ansvaret for rett dimensjonering, og den vil også

ha det overordnede ansvaret for en mer politisk langsiktig tenkning. Fylkeskommunen er i sitt dimensjoneringsarbeid innen fag- og yrkesopplæringen avhengig av arbeidslivets vurderinger.

I forhold til fag- og yrkesopplæringen er bedriftenes interesse i hovedsak knyttet til å få tilgang til kvalifisert god arbeidskraft og å sikre seg en viss stabilitet i forhold til arbeidskraften og kompetansen. Bedrifter blir stimulert til å stille med læreplasser ved at de gjennom å være lærebedrifter får tilgang på arbeidskraft og etter hvert relevant kompetanse. Men også bedriftenes generelle samfunnsansvar kan motivere bedriftene til å ta inn lærlinger. Bedriftene får videre tilskudd per lærling eller lære kandidat de gir læreplass eller opplæringsplass i bedriften. Siden bedriftene i denne sammenheng er en del av det offentlige opplæringssystemet, er fylkeskommunen helt avhengig av at bedriftene tar imot flest mulig av lærlingene og lære kandidatene. Dette forutsetter at dimensjoneringsarbeidet av læreplasser i størst mulig grad er i tråd med næringsgrunnlaget både i regionen og på nasjonalt plan. For at fylkeskommunene lettere skal kunne treffe rette avgjørelser i forhold til hvilke tilbud de skal ha, må arbeidslivet aktivt med i dimensjoneringsarbeidet. Det er også trolig at arbeidslivet i større grad vil føle seg forpliktet til å ta imot lærlinger og lære kandidater der de har fått være med i planleggingen, enn om de ikke hadde hatt mulighet til å påvirke dimensjoneringsarbeidet i regionen. Analysene fra arbeidslivet vil kunne danne grunnlag for fylkeskommunens vurdering av hvilke fag- og yrkesopplæringer som skal tilbys. Dette forutsetter at fylkeskommunene stiller seg fleksible, innenfor de rammebetingelser de har, i forhold til å endre tilbudet ved de enkelte skolene etter som etterspørselen endrer seg. Noen fag- og yrkesopplæringsstilbud er dyrere for fylkeskommunen å drive enn andre. Men med et samarbeid med bedriftene, kan det være mulig for fylkeskommunen å tilby også ressurskrevende tilbud ved at elevene får større deler av opplæringen i bedrift, også før de går ut i bedrifter som lærlinger eller lære kandidater.

Nettopp fordi det er så mange hensyn som spiller inn i fylkeskommunens dimensjoneringsarbeid, er det viktig at det er et nært samarbeid med arbeidslivet. I dette samarbeidet står yrkesopplæringsnemndene med sin kompetanse i en særstilling.

3.3.3.3 Nærmere om rådgivning/ veiledning

Yrkes- og utdanningsveiledning er viktige forutsetninger for at fagopplæringsordningen skal fungere godt fordi veiledningen vil kunne bidra til at elevene treffer sikrere valg, bedre rekrutteringen, føre til færre avbrudd i opplæringen og lette arbeidet med dimensjoneringsarbeidet. I dag er yrkesvalg basert på et ansvarsprinsipp der eleven har ansvar for sitt eget valg av fagretning. Det er derfor viktig at elevene får treffe sine yrkesvalg på et bredest mulig grunnlag. Skoler og bedrifter er sammen tilbydere av fag- og yrkesopplæring og bør av denne grunn være samkjørte og gi et så helhetlig bilde av faget eller yrket og arbeidsmuligheter som mulig. Veiledningen må bygge på prinsippet om at den skal være bransjenøytral og erkjennelsen av at rådgivning også er en pedagogisk aktivitet hvor rådgiveren skal sammenstille kunnskap om mulige valg med utvikling av elevens erkjennelse av egne ferdigheter, ønsker og behov.

Etter opplæringsloven § 9-2 første ledd har elever rett til ”nødvendig rådgivning om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg og om sosiale spørsmål”. For videregående opplæring er fylkeskommunens ansvar at elever får oppfylt denne retten. I Stortingsmelding nr. 30 (2003 – 2004) Kultur for læring, presiserer Utdannings- og forskningsdepartementet (nå

Kunnskapsdepartementet) at skoleeier har ansvar for lokal tilrettelegging av rådgivingstjenesten og skal finne best mulig organisering og bruk av ressurser. Departementet har derfor ikke ønsket å innføre nye nasjonale bestemmelser om organisering og ressursinnsats eller sette krav til rådgivingstjenestens kompetanse. Men samtidig påpeker departementet viktigheten av at rådgivingstjenesten ses i et livslangt læringsperspektiv, og at et koordinerende organ for yrkes- og utdanningsveiledning på regionalt nivå vil kunne bidra til å styrke rådgivingstjenesten. For at et slikt organ skal kunne fungere godt, forutsettes det et samarbeid mellom skoler, Aetat, arbeidslivets organisasjoner, næringsliv, høyere utdanning og andre offentlige og private instanser. Som tiltak foreslo departementet å ta initiativ til etablering av regionale partnerskap for utdannings- og yrkesrådgiving på fylkesplan i samarbeid med berørte parter. I Innst.S.nr.268 (2003-2004) gir Stortinget tilslutning til dette forslaget. Partene i arbeidslivet har også fremmet liknende forslag. Utdanningsdirektoratet fikk i oppdrag å initiere regionale partnerskap for utdannings- og yrkesrådgiving med fokus på at modellen skal bidra til mer og helhetlig karriereveiledning i et livslangt læringsperspektiv. Slike utprøvinger er nå i gang i Nordland, Akershus og Telemark.

I fylkeskommunens arbeid med rådgivingstjenesten i forhold til fag- og yrkesopplæringen er den spesielt avhengig av samarbeid med partene i arbeidslivet fordi arbeidslivet selv har best kunnskap om yrkenes egenart, muligheter for læreplass, jobbmuligheter og muligheter for karriereløp og etterutdanning. Det er arbeidslivet som best kan gi informasjon til fylkeskommunen om fagene innenfor egen bransje, og det er ingen som har større interesse av at rådgivningen om et fag er god, enn bransjen selv. Bedriftene kan bistå fylkeskommunen med å informere om hvordan opplæringen foregår i bedrift og om hva slags kompetanse det er viktig at lærlingen og lærekandidaten får, og hva bedriftene legger vekt på når den velger lærling.

I dette gjensidige avhengighetsforholdet mellom fylkeskommunen og arbeidslivet vil yrkesopplæringsnemndene med sitt systematiske samarbeid mellom partene i arbeidslivet og fylkeskommunen være den viktigste arenaen for bedre å videreutvikle rådgivingstjenesten. Yrkesopplæringsnemndene kan også se rådgiving i sammenheng med kvalitetsarbeidet, dimensjoneringen og de regionale utviklingsoppgavene, som lovarbeidsgruppen mener det er viktig at yrkesopplæringsnemndene arbeider med. Det er viktig at yrkesopplæringsnemnda foreslår en organisering av arbeidet som gjør at fylkeskommunen og arbeidslivets kompetanse og ressurser utnyttes best mulig.

Lovarbeidsgruppen vil også fremheve at det er en nødvendig forutsetning for at rådgivingstjenesten skal bli god at det satses på kompetansebygging for rådgiverne. Dette vil også kunne bidra til en høynet status på yrket. Det må være et mål at rådgivingstjenesten arbeider for å øke rekrutteringen i yrkesopplæringene, at de gir utfyllende og korrekt informasjon slik at frafall og omvalg i størst mulig grad kan unngås, og dessuten at det sees hen til dimensjoneringsproblematikken.

3.3.3.4 Nærmere om regionalt utviklingsarbeid

Fylkeskommunen har et regionalt utviklingsansvar, og næringslivet i regionen er en viktig samarbeidspartner. Næringslivet kan være en viktig bidragsyter til fylkeskommunens regionale utviklingsarbeid spesielt i tilknytning til arbeid med nyskaping, innovasjon og entreprenørskap.

Slik vil også arbeidsplasser kunne etableres og sikres. Yrkesopplæringsnemndas rolle vil være å bidra til å opprettholde og videreutvikle arbeidsplasser gjennom sitt langsiktige og systematiske arbeid med fag- og yrkesopplæring. Lovarbeidsgruppen mener at fag- og yrkesopplæringen både i skole og i bedrift er en ressurs som kan integreres og utnyttes i arbeidet med regional utvikling. Lovarbeidsgruppen mener videre at det er viktig at den videregående opplærings rolle i regionalt utviklingsarbeid defineres videre enn utvikling av arbeidskraften i forhold til spesielle satsninger. Lovarbeidsgruppen mener at yrkesopplæringsnemnda i denne sammenheng for eksempel kan spille en viktig rolle ved å få til et samarbeid om kompetanseutvikling og kompetanseutveksling mellom skole og lokalt arbeidsliv. Utfordringen er å etablere et godt samspill mellom sentrale aktører i yrkesopplæringsnemnda og slik koble nemndas arbeid til det regionale utviklingsarbeid som skjer i en region. Samarbeidet kan synliggjøres i Regionalt utviklingsprogram (RUP) som er det strategiske partnerskapsdokumentet for regionens utviklingsarbeid og peker ut særskilte satsninger.

Gjennom fylkesplan og partnerskapsarbeid kan fylkeskommunen som skoleeier gi videregående opplæring en sentral plass, og en klart definert rolle som regional utviklingsaktør.

Utviklingen i fylkeskommunen avhenger av at ungdom utdanner seg innenfor yrker som har betydning for vekst og næringsutvikling. Ved å involvere videregående opplæring, vil elever og lærlinger kunne delta mer aktivt i regionale utviklingsprosesser, og gjennom dette se muligheter innenfor fylkets arbeidsliv.

3.3.4 Vurdering av det regionale samarbeidet sett i forhold til gjeldende rett

3.3.4.1 Nemndas oppgaver

Det overordnede målet for lovarbeidsgruppen er at det skal skje et kvalitetsløft i fag- og yrkesopplæringen. I dette ligger det at en ønsker at elevene og lærlingene skal få et enda bedre læringsutbytte, og et arbeidsliv i stadig omstilling skal få den fagkompetansen det til enhver tid har behov for. Det er også en målsetting å være med i internasjonale prosesser og få økt mobilitet. Samtidig er det et mål at loven i større grad enn i dag skal gjenspeile at fag- og yrkesopplæringen er en integrert opplæring med en del i skole og en del i bedrift. Yrkesopplæringsnemndas oppgaver er i dag nesten utelukkende knyttet til den delen av opplæringen som skjer i bedrift. Etter Reform 94, da 2+2 modellen ble innført som hovedmodellen for fag- og yrkesopplæringen, er det behov for å utvide nemndas oppgaver til å gjelde hele fag- og yrkesopplæringen, både i skole og bedrift. Foran under pkt 3.3.3.1 er det beskrevet hvordan kvalitetsarbeidet i alle deler av opplæringen bør sees i sammenheng, og hvordan partenes kompetanse er viktig for å bedre kvaliteten i alle ledd. Arbeidsgruppen mener at en av de viktigste forutsetningene for at en skal få til et kvalitetsløft, er at samarbeidet regionalt mellom arbeidslivet og fylkeskommunen fungerer godt. Samarbeidet må omfatte alle forhold som har innvirkning på kvaliteten i opplæringen under hele løpet, både i skole og bedrift.

Gjeldende ordning gir ikke etter lovarbeidsgruppens oppfatning i tilstrekkelig grad partene i arbeidslivet innflytelse på det som det er viktig at de engasjerer seg i, og som de også selv mener er viktig. Det er, som beskrevet foran, behov for partenes innflytelse på kvalitetsarbeidet, dimensjonering og rådgivning i likhet med partenes rolle i forbindelse med det regionale

utviklingsarbeidet. Arbeidslivet vil kunne se problemstillingene i sammenheng slik at fag- og yrkesopplæringen blir bedre, og det vil kunne bidra i drøftingene om de overordnede perspektivene, sette standarder og lage strategiplaner. Det regionale samarbeidet er avhengig av aktive og engasjerte parter som får arbeide med områder som de kan påvirke ved å bidra med sin kompetanse og bakgrunn. Arbeidsgruppen mener innflytelsen best kan skje gjennom arbeid i yrkesopplæringsnemnda. Lovarbeidsgruppen vil med sine forslag gi arbeidslivet økt innflytelse i alle saker fylkeskommunen avgjør og som har betydning for fag- og yrkesopplæringen.

Reglene om fag- og yrkesopplæringen har i stor grad stått uendret siden 1980 da lov om fagopplæring i arbeidslivet ble gitt. Bestemmelsene om fagopplæringen ble inntatt nærmest uendret i opplæringsloven i 1998 og bare nødvendige endringer ble gjort da fag- og yrkesopplæringen ble en integrert opplæring med en del i skole og en del i bedrift i 1994. Samtidig har det i perioden fra 1980 og frem til i dag skjedd en omfattende utvikling innen fag- og yrkesopplæringen i Norge. Av denne grunn har det utviklet seg utfyllende praksis til de bestemmelser som er gitt i loven om bl.a. yrkesopplæringsnemndas sammensetning og arbeidsoppgaver.

Som gjennomgangen av gjeldende rett viser under punkt 3.1, er det et fåtall av de lov- og forskriftsfastsatte oppgavene til yrkesopplæringsnemnda som uttrykker eksplisitt at y-nemnda skal arbeide med kvalitetssikring og kvalitetsutvikling. De knytter seg i større grad direkte til utøving av forvaltningsmyndighet i forbindelse med fag- og yrkesopplæringen i fylkeskommunen. Det finnes et unntak fra dette i loven § 12-4 første ledd, der yrkesopplæringsnemnda er pålagt et ”utviklingsansvar og skal ta initiativ for å fremme fagopplæringa i arbeidslivet”. Lovarbeidsgruppen er klar over at det også innenfor rammene til gjeldende rett foregår regionalt samarbeid på de områdene som lovarbeidsgruppen mener er viktige. Men for at det i fremtiden skal fokuseres på kvalitetsutvikling og kvalitetssikring i fylkeskommunen, og for å fremheve viktigheten av dette arbeidet, mener arbeidsgruppen at målene om kvalitetsheving må gjenspeiles i konkrete oppgaver som tillegges samarbeidet mellom arbeidslivet og fylkeskommunen. Dette vil synliggjøre prioriteringsområdene for de involverte parter og bidra til å sikre kvalitetsløftet.

Flere av yrkesopplæringsnemndene har så langt lovarbeidsgruppen kjenner til delegert myndigheten til å utføre en god del av forvaltningsoppgavene til sekretariatet. I praksis betyr dette at det er fylkeskommunen som treffer vedtak om for eksempel godkjenning av lærebedrifter og lærekontrakter. Denne typen oppgaver, hvor det er snakk om å treffe enkeltvedtak etter bestemmelsene i forvaltningsloven, er i hovedsak oppgaver som er lagt til offentlige myndigheter. Fylkeskommunen er som en del av forvaltningen innrettet på og har kompetanse til å treffe denne type vedtak, som først og fremst gjelder å undersøke om lovens vilkår for godkjenning er oppfylt og om alle saksbehandlingsbestemmelser er fulgt. Som beskrevet tidligere vil det etter dagens lov trolig være fylkeskommunen som er juridisk og økonomisk ansvarlig for de godkjenningene som gis, også når vedtakene treffes av yrkesopplæringsnemnda. Lovarbeidsgruppen går inn for at myndigheten til å treffe de endelige vedtakene om godkjenninger, og andre enkeltvedtak som gjelder fag- og yrkesopplæringen, legges til fylkeskommunen.

Imidlertid ser lovarbeidsgruppen at yrkesopplæringsnemnda med sin brede sammensetning vil ha gode forutsetninger for å vurdere spesielt lærebedrifter i forhold til faglige kriterier, og at denne

vurderingen er det viktig at fylkeskommunen legger til grunn når den skal treffe vedtak om godkjenning. Lovarbeidsgruppen mener at yrkesopplæringsnemndas faglige vurdering av bedriftene bør være avgjørende for om fylkeskommunen skal godkjenne lærebedriften. Samtidig må det være fylkeskommunens ansvar og oppgave å vurdere bedriften opp mot lovens ytterligere vilkår. På denne bakgrunn vil arbeidsgruppen foreslå at det i lovens bestemmelse om vilkår for godkjenning av lærebedrift utformes et krav om at yrkesopplæringsnemnda har truffet et positivt vedtak på bakgrunn av en faglig vurdering av bedriften. Dette medfører at fylkeskommunen må forelegge saken for yrkesopplæringsnemnda før den eventuelt vurderer bedriften i forhold til de ytterligere vilkårene i loven. Den samme prosedyren foreslås i saker om tilbaketrekking av godkjenning av lærebedrift.

Yrkesopplæringsnemnda kan selvsagt dersom den ønsker det, delegere den faglige vurderingen av lærebedrifter til fylkeskommunen. I denne sammenheng vil det være naturlig at yrkesopplæringsnemnda utarbeider retningslinjer og legger føringer for hvordan fylkeskommunen skal arbeide med den faglige vurderingen av bedrifter.

For å sikre arbeidslivet innflytelse også på andre saker som flyttes til fylkeskommunen, foreslår lovarbeidsgruppen å innføre en plikt for fylkeskommunen til å forelegge alle saker som har betydning for fag- og yrkesopplæringen for yrkesopplæringsnemnda, før fylkeskommunen treffer vedtak i saken. Partene vil på denne måten kunne komme inn i og påvirke utviklingen av fag- og yrkesopplæringen i fylkeskommunen på et mye bredere felt enn i dag. Yrkesopplæringsnemnda skal med dette kunne følge med på og påvirke hvordan fylkeskommunen utfører oppgavene tilknyttet fag- og yrkesopplæringen. Det vil si at nemnda kan følge med både i hvordan fylkeskommunen håndhever loven, utviklingen i fylkeskommunen og i enkeltsaker dersom den ønsker det. Yrkesopplæringsnemnda vil etter forslaget kunne treffe vedtak i saken, der den gir uttrykk for arbeidslivets vurderinger. Dette vedtaket skal være en av premissene i saken når fylkeskommunen treffer sitt endelige vedtak. Lovarbeidsgruppen legger til grunn at partenes vurdering har stor vekt når fylkeskommunen treffer vedtak. Spesielt vil dette dreie seg om saker tilknyttet de fire hovedområdene lovarbeidsgruppen har trukket frem ovenfor (kvalitet, dimensjonering, rådgivning og regionalt utviklingsarbeid). Dette vil etter lovarbeidsgruppens mening til sammen bidra til et kvalitetsløft for fag- og yrkesopplæringen.

Når det gjelder klage på vedtak truffet i fylkeskommunen viser lovarbeidsgruppen til forvaltningslovens bestemmelser om klage og omgjøring, se spesielt § 28 annet ledd.

På bakgrunn av det ovenstående gis det i det følgende en gjennomgang av de arbeidsoppgaver som yrkesopplæringsnemnda har etter gjeldende rett og lovarbeidsgruppens vurderinger av de enkelte oppgavene.

Lovarbeidsgruppen mener at rent administrative oppgaver som å skrive ut fag- og svennebrev samt dokumentasjon for kompetanse, se loven § 12-4 fjerde ledd jf. forskriften § 4-19 tredje ledd jf. annet ledd, bør ligge til fylkeskommunen og ikke til yrkesopplæringsnemnda. Det samme mener lovarbeidsgruppen bør gjelde for godkjenning av praksis for kandidater som melder seg til fagprøve eller svenneprøve uten læretid, jf. loven § 12-4 femte ledd, formidling av lærlinger til lærebedriftene, se § 12-4 annet ledd jf. forskriften §§ 6-37 til 6-39, og treffe vedtak om fordeling av tilskudd til bedriftene der lærlingen eller lære kandidaten skifter lærebedrift, jf. forskriften §

11-6 tredje ledd. Lovarbeidsgruppen mener også at fylkeskommunen skal godkjenne praksis for praksiskandidater etter loven § 3-5, ikke fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda.

Når det gjelder å godkjenne lærekontrakter og opplæringskontrakter, er dette etter gjeldende rett (loven § 4-5 annet ledd) yrkesopplæringsnemndas oppgave, og kontrakten må være godkjent for å bli gyldig. Lovarbeidsgruppen mener at fylkeskommunen bør utføre dette arbeidet, da fylkeskommunen er både økonomisk og juridisk bundet av en slik godkjennelse. Lovarbeidsgruppen går inn for at nemnda uttaler seg i vedtaksform om saken før fylkeskommunen treffer vedtak i saken. Det kan i denne sammenheng også nevnes at nemnda også får mulighet til å avgi en faglig vurdering av lærebedriften som fylkeskommunen skal legge avgjørende vekt på i sin vurdering, se ovenfor. Videre er lærekontrakten et standard kontraktskjem fastsatt av departementet, jf. loven § 4-5 annet ledd og forskriften § 11-7.

Lovarbeidsgruppen mener også at de oppgaver som er lagt til nemnda i tilknytning til gjennomføringen av fag- og svenneprøver bør ligge til fylkeskommunen, se forskriften §§ 4-48 om mottakelse av oppmelding til prøve, 4-49 om mottakelse av klage på faglige vurderinger der prøvearbeidet ikke er bestått, § 4-47 om særlig tilrettelegging av fag- og svenneprøver og kompetanseprøver og 4-43 om oppbevaring av prøvearbeid.

I loven § 4-6 femte ledd er yrkesopplæringsnemnda gitt kompetanse til å treffe vedtak om en lærling eller en lære kandidat skal få tilbake retten til videregående opplæring etter loven § 3-1 der personen frivillig har hevet lærekontrakten. Da det påligger fylkeskommunen å oppfylle retten til videregående opplæring etter loven § 13-3, vil det skape et ryddigere ansvarsforhold formelt sett om denne kompetansen tilligger fylkeskommunen. I forskriften er det med hjemmel i loven også tillagt nemnda kompetanse til å treffe vedtak i saker som lovarbeidsgruppen vurderer at det er mest hensiktsmessig tilligger fylkeskommunen. Dette gjelder vedtak vedrørende yrkesteorikravet, se forskriften § 4-51 og vedtak vedrørende unntak fra krav om felles allmenne fag, se forskriften § 4-52. Den plikten som påligger yrkesopplæringsnemnda til å gi informasjon til bedrifter ved kontrakttegning om mulighet til unntak fra krav om bestått i felles allmenne fag, se forskriften § 4-50, bør også tilligge fylkeskommunen.

Yrkesopplæringsnemnda er i loven § 12-4 sjettede ledd pålagt å gi en rapport til fylkeskommunen og Kunnskapsdepartementet om sin virksomhet og om tiltak som er viktig for fagopplæringen. Lovarbeidsgruppen pålegger fylkeskommunen å legge enkelte saker frem for yrkesopplæringsnemnda. I tillegg er det flere områder som nemnda skal bidra på når det gjelder utvikling av strategier og arbeidsformer. I disse sakene vil fylkeskommunen, som sekretariat, legge frem fakta og dokumenter for yrkesopplæringsnemnda. Nemnda vil på sin side fremme synspunkter, forslag og råd for fylkeskommunen. Det vil følgelig ikke være behov for å lovfeste en rapporteringsplikt, verken for yrkesopplæringsnemnda til fylkeskommunen eller for fylkeskommunen til yrkesopplæringsnemnda.

Det er videre yrkesopplæringsnemndas oppgave å oppnevne prøvenemnder, se loven § 12-4 tredje ledd. Lovarbeidsgruppen mener det vil være en bedre ordning at prøvenemndene oppnevnes av fylkeskommunen etter forslag fra yrkesopplæringsnemnda. Yrkesopplæringsnemnda skal også oppnevne rådgivende yrkesutvalg, eller la prøvenemndene virke også som yrkesutvalg, se loven § 12-3 syvende ledd. Yrkesutvalg er ment å være et faglig rådgivende organ som kan bistå yrkesopplæringsnemnda eller fylkeskommunens administrasjon.

Lovarbeidsgruppen ser at yrkesutvalg fortsatt kan ha en funksjon da det er behov for lokale miljøer, også på bransjenivå, som kan bidra med kunnskap og innsikt for å få til en best mulig organisering av for eksempel prosjekt til fordypning. Lovarbeidsgruppen foreslår derfor at det fortsatt skal oppnevnes yrkesutvalg eller at en lar prøvenemndene virke også som yrkesutvalg.

Etter loven § 4-3 første ledd er det yrkesopplæringsnemnda som godkjenner bedrifter som lærebedrifter. Vedtak om godkjenning av en lærebedrift kan skape juridiske og økonomiske konsekvenser for fylkeskommunen, og lovarbeidsgruppen mener derfor at det bør være fylkeskommunen som selv treffer vedtak om dette. Samtidig er det viktig at den kunnskapen som yrkesopplæringsnemndene har om arbeidslivet og om den enkelte bedrift, nyttiggjøres i forbindelse med godkjenningsvedtak av lærebedrifter. Lovarbeidsgruppen foreslår derfor at før fylkeskommunen treffer vedtak om godkjenning av en lærebedrift, skal yrkesopplæringsnemnda foreta en faglig vurdering av godkjenningen som fylkeskommunen skal legge avgjørende vekt på. Se nærmere drøfting ovenfor.

Lovarbeidsgruppen mener videre at fylkeskommunen som følge av den foreslåtte arbeidsfordelingen mellom yrkesopplæringsnemnda og fylkeskommunen skal utføre arbeidet med godkjenning av vedtektene og avtalene til opplæringskontor og opplæringsringer.

Etter forskriften § 11-4 skal fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda trekke tilbake godkjenning til en lærebedrift dersom vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. Lovarbeidsgruppen mener at yrkesopplæringsnemndas rolle i slike saker bør tilsvare den rollen som lovarbeidsgruppen foreslår at nemnda skal ha ved godkjenninger. Lovarbeidsgruppen foreslår med dette at nemnda skal forelegges saken for uttalelse før fylkeskommunen treffer vedtak i saken.

Yrkesopplæringsnemnda har etter loven § 12-4 første ledd som oppgave å føre tilsyn med opplæringa i bedrifter. Lovarbeidsgruppens vurderinger om nemndas rolle i forhold til tilsyn etter opplæringsloven er beskrevet i kapittel 2 i tilknytning til fylkeskommunens ansvar for tilsyn.

I forhold til den interne organiseringen av nemnda og arbeidsfordeling, se forskriften §§ 11-8 til 11-11 jf. loven § 12-3 sjette ledd, vil lovarbeidsgruppen ikke foreslå noen endringer. Lovarbeidsgruppen vil foreslå å beholde hjemmelen i § 12-4 syvende ledd om at fylkeskommunen kan pålegge nemnda andre oppgaver i tilknytning til fagopplæringen, mens hjemmelen for departementet til å kunne i forskrift gi nemnda andre oppgaver ”i tilknytning til fagopplæringa enn dei oppgåvane som følgjer av denne paragrafen [§ 12-4] og av kapittel 4 i lova”, foreslår lovarbeidsgruppen blir opphevet, da departementet bør utføre styring gjennom lov.

3.3.4.2 Nærmere om organiseringen

Hvordan et samarbeid skal organiseres avhenger av hvilke oppgaver som skal tillegges samarbeidet mellom arbeidslivet og fylkeskommunen. I dag er fylkeskommunene noe ulikt organisert. Det er viktig at videregående opplæring, inklusiv fag- og yrkesopplæringen løftes opp på et politisk høyt nivå uansett hvordan organiseringen i fylkeskommunen er, slik at det blir et tettere samarbeid mellom politikerne og arbeidslivet om fag- og yrkesopplæringen. Det er viktig at kvalitet, struktur, dimensjonering og utvikling av opplæringen er en del av den politiske

debatten. Det er videre viktig at ansvarsforholdet mellom den fremtidige yrkesopplæringsnemnda og fylkeskommunen tydelig fremkommer av lovens ordlyd.

Lovarbeidsgruppen foreslår at yrkesopplæringsnemndas sammensetning blir som etter gjeldende rett, men at det ikke gis et absolutt antall medlemmer. Det viktige er at partene i arbeidslivet beholder flertallet i nemnda. Disse medlemmene skal oppnevnes etter forslag fra partene. Utover dette vil lovarbeidsgruppen ikke legge for sterke føringer for hvilke medlemmer som fylkeskommunen skal oppnevne da fylkeskommunen er nærmest til å vite hvem som kan bidra best i yrkesopplæringsnemnda. Samtidig er det viktig at kompetansen i nemnda er bredest mulig, og at den så godt som mulig dekker hele det fireårige opplæringsløpet i både skole og bedrift. Videre bør nemnda også ha kompetanse innen nærings- og sysselsettings spørsmål.

Yrkesopplæringsnemnda skal etter gjeldende rett også ha en representant for lærlingene eller lærekandidatene som medlem, se loven § 12-3 annet ledd. Lovarbeidsgruppen vil fremheve at det er svært viktig at brukerne av fag- og yrkesopplæringen er representert også i fremtiden i det organet som skal ha innflytelse på den opplæringen som skal gis. Lærlingene og lærekandidatene vil ha viktige bidrag til diskusjonene i det nye organet om de fire hovedoppgavene: kvalitet, dimensjonering, rådgivning og regionalt utviklingsarbeid. Lærlingene og lærekandidatene vil også ha nyttige innspill når det gjelder å se helheten i fag- og yrkesopplæringen, med både opplæring i skole og i bedrift. Lovarbeidsgruppen vil derfor foreslå at bestemmelsen fortsatt skal lovfeste at nemnda skal ha en lærling- eller lærekandidatrepresentant. Lovarbeidsgruppen vil videre foreslå at det åpnes for at nemnda kan ha med en representant fra elevene i stedet for eller i tillegg til lærling- eller lærekandidatrepresentanten. Dette vil kunne føre til at en får med elever fra VG 1 og VG 2 og elever som både er i skole og i bedrift under opplæringen og elever som er i skole under hele opplæringen fordi de ikke har læreplass. Lovarbeidsgruppen vil åpne for at nemnda kan ha flere medlemmer enn det som er lovfestet i dag, og derfor foreslås det at det kun lovfestes at nemnda skal ha minst en elev-, lærling- eller lærekandidatrepresentant uten å bestemme et fast antall. Det kan i denne sammenheng også nevnes at i skolen har elever omfattende rettigheter til medvirkning som brukere, jf. loven §§ 11-5 følgende. Det kan også i denne sammenheng påpekes at ”representantar for elevane i vidaregåande opplæring har møte- og talerett i fylkeskommunale nemnder etter tilsvarande reglar som gjeld for tilsette, jf. § 26 i kommunelova”, se loven § 11-8.

Etter kommuneloven § 14 nr. 1a gjelder det en bestemmelse om valgbarhet som får betydning for oppnevning av medlemmer til yrkesopplæringsnemnda. Bestemmelsen gir en regel om at ved valg til ”kommunale eller fylkeskommunale nemnder opprettet i medhold av andre lover” gjelder følgende: ”Valgbar og pliktig til å ta imot valg er den som har stemmerett ved valg til kommunestyre og fylkesting, og som på valgdagen står innført i folkeregisteret som bosatt i vedkommende kommune eller i en av kommunene i fylket.” Dette innebærer at nemndsmedlemmene må bo i det fylket de er oppnevnt i og at to fylker ikke kan ha felles yrkesopplæringsnemnd ved å oppnevne de samme medlemmene i begge fylkene. Lovarbeidsgruppen mener at denne bestemmelsen i kommuneloven er u hensiktsmessig for oppnevning av medlemmer til yrkesopplæringsnemnda og foreslår at det lovfestes i opplæringsloven et unntak fra bestemmelsen for oppnevning av yrkesopplæringsnemndsmedlemmer.

3.3.4.3 Særmerknad fra medlemmene Solstad og Grøttvik

Grunnlaget for partssamarbeidet i fag- og yrkesopplæringen er ILO-konvensjon nr.142, jf. rapporten side 1. Så lenge fag- og yrkesopplæringen i hovedsak foregikk i bedrift, var det naturlig å tolke konvensjonen slik at det bare var arbeidsgiver- og arbeidstakerpartene i bedrift som ble tolket som parter. Men etter at fag- og yrkesopplæringen er utviklet til en integrert opplæring i skole og bedrift, burde det være selvsagt at interesseorganisasjonene for pedagogisk personale blir inkludert i dette samarbeidet slik som det foreslås for elevenes og lærlingenes organisasjon, og slik det har skjedd i Samarbeidsrådet for yrkesopplæring (SRY). Det går også klart fram av teksten i ILO-konvensjonen at det ikke er noe formelt i veien for dette.

Disse medlemmene mener det både er rasjonelt og fornuftig at alle legitime interesseparter i fag- og yrkesopplæringen gir fylkeskommunen råd etter drøftinger i et felles organ. Etter vår oppfatning finnes det et stort potensial for forbedring av fag- og yrkesopplæringen gjennom bedre integrering og bedre samarbeid mellom skole og bedrift. Det finnes få enkle løsninger når det gjelder å skape strukturell kvalitet som vil være hovedoppgaven for et slikt samarbeidsorgan. I de fleste tilfeller må løsningene gjenspeile en avveining mellom ulike hensyn i skole, bedrift og arbeidslivet generelt. I denne sammenheng er fagkompetansen i skole og bedrift like viktig.

I kapittel 3.3 som etter lovarbeidsgruppas oppfatning beskriver de viktigste strategiske områdene som yrkesopplæringsnemnda bør arbeide med, fokuseres det ensidig på betydningen av at partene i arbeidslivet får innflytelse på fylkeskommunens beslutninger. Etter vår mening er det like viktig å begrunne hvorfor beslutninger på disse områdene bør ta hensyn til interessene, erfaringene og kunnskapene som elever, lærlinger, lærekandidater og det pedagogiske personalet representerer.

Når det gjelder dimensjonering, må for eksempel arbeidslivets evne til å stille læreplasser til disposisjon og vurderinger av framtidig arbeidskraftbehov, veies opp mot søkerens interesser og rettigheter og den tilgjengelige kompetanse i skolene. Systemer for kvalitetssikring av opplæringen vil likeledes måtte utformes helhetlig slik at de fungerer godt både i skole og bedrift. Og rådgivingen, som vil være skolens hovedansvar, må i alle tilfelle utvikles i nært samarbeid med de som representerer rådgiverne.

Flertallet i lovarbeidsgruppen sier at det ved oppnevningen skal legges vekt på at den samla kompetansen i yrkesopplæringsnemnda dekker hele opplæringsløpet i både skole og bedrift. Disse medlemmene mener likevel at man ikke legger et spesielt godt grunnlag for samarbeidet mellom skole og bedrift så lenge man ikke anerkjenner organisasjonene for det pedagogiske personalet som legitime og likeverdige parter i yrkesopplæringsnemnda.

3.4 Lovarbeidsgruppens forslag

Lovarbeidsgruppens flertall foreslår følgende:

- at partene i arbeidslivet har flertallet i yrkesopplæringsnemnda og at nemnda har minst en elev-, lærling- eller lærekandidatrepresentant. Loven fastsetter ikke antall medlemmer i nemnda. Partsrepresentantene oppnevnes etter forslag fra arbeidstakerorganisasjonene og arbeidsgiverorganisasjonene. Elev-, lærling eller lærekandidatrepresentantene oppnevnes etter forslag fra organisasjoner for elever- lærlinger og lærekandidater der dette finnes.

Lovarbeidsgruppens mindretall (Solstad og Grøttvik) foreslår følgende:

- at partene i arbeidslivet har flertallet i yrkesopplæringsnemnda og at nemnda har minst en elev-, lærling- eller lære kandidatrepresentant og minst en representant for det pedagogiske personalet i videregående skole. Alle partsrepresentanter oppnevnes etter forslag fra de organisasjoner som representerer de ulike partene. Fylkeskommunen kan i tillegg oppnevne egne representanter i nemnda.

Lovarbeidsgruppen foreslår enstemmig følgende:

- at medlemmene i nemnda til sammen skal ha bred innsikt i hele fag- og yrkesopplæringen.
- at nemnda skal arbeide for økt kvalitet innen fag- og yrkesopplæringen og at nemnda skal fremme arbeidslivets behov og synspunkter i forhold til fylkeskommunen.
- at nemndas oppgaver tilknyttet kvalitet, dimensjonering, rådgivning og regionalt utviklingsarbeid gis en sentral plass og utvides og konkretiseres.
- at yrkesopplæringsnemnda skal gi en faglig vurdering ved godkjenning og tilbaketrekking av godkjenning av lærebedrift før fylkeskommunen fatter vedtak. Fylkeskommunen skal legge avgjørende vekt på yrkesopplæringsnemndas faglige vurdering av bedriften.
- at fylkeskommunen overtar øvrige forvaltningsoppgaver som tidligere formelt lå til yrkesopplæringsnemnda.
- at yrkesopplæringsnemnda skal i form av vedtak gi uttalelse i alle saker som har betydning for hele fag- og yrkesopplæringen før fylkeskommunen tar en avgjørelse i saken, herunder ved godkjennelse av lærebedrifter og lærekontrakter.
- at fylkeskommunen har plikt til å legge frem saker for yrkesopplæringsnemnda og den skal legge vekt på yrkesopplæringsnemndas vedtak og uttalelser når den tar beslutninger som gjelder fag- og yrkesopplæringen.
- at prøvenemndene oppnevnes av fylkeskommunen etter forslag fra yrkesopplæringsnemnda.
- at kommuneloven § 14 nr. 1a om valgbarhet som får betydning for oppnevning av medlemmer til yrkesopplæringsnemnda, ikke skal gjelde ved oppnevning av yrkesopplæringsnemndsmedlemmer

Lovarbeidsgruppen henviser til kapittel 7 for lovforslag med merknader.

4 Lærebedriftene (inkl. opplæringskontorer og opplæringsringer)

4.1 Gjeldende rett

Etter opplæringsloven § 4-3 første ledd kan enkeltbedrifter, offentlige etater eller institusjoner samt opplæringskontor eller opplæringsringer godkjennes som lærebedrift. Et opplæringskontor er et organ for bedrifter som samarbeider om opplæringen for lærlingene og lærekandidatene, mens en opplæringsring er et avtalebasert samarbeid mellom to eller flere bedrifter som sammen står for opplæringen, se loven § 4-3 første ledd jf. forskriften §§ 11-2 og 11-3.

Lovarbeidsgruppen vil innledningsvis presisere at der bedrifter omtales i denne rapporten, mener vi med dette også å omfatte virksomheter i privat og offentlig sektor.

4.1.1 Godkjenning av lærebedrifter

Bedriftene må være godkjent av en yrkesopplæringsnemnd for å kunne virke som lærebedrifter for lærlinger eller lærekandidater, jf. § 4-3 første ledd. I forskriften er det gitt nærmere bestemmelser om godkjenning av lærebedrifter, se §§ 11-1 til 11-6, jf. loven § 4-3 annet ledd siste punktum. Det kreves ny godkjennelse der det er mer enn to år siden det sist ble avsluttet en lærekontrakt eller en opplæringskontrakt. Dette fremkommer av forskriften § 11-4.

For at bedriftene skal bli godkjent, må de enten alene eller sammen med andre bedrifter kunne tilby opplæring som samsvarer med læreplanene, se loven § 4-3 annet ledd og § 4-4 første ledd. I forskriften § 11-1 tredje ledd presiseres det at bedriften må både ha en virksomhet og utstyr som gjør at den kan gi opplæring etter læreplanen. Opplæringskontorene må ha vedtekter som fastsetter pliktene til de samarbeidende bedriftene, mens opplæringsringene må ha en avtale som fastsetter pliktene til de samarbeidende bedriftene. Vedtektene og avtalen må godkjennes av fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda, se forskriften §§ 11-2 tredje ledd og 11-3 tredje ledd.

Bedriftene må videre ha en ”intern plan for opplæringa for å sikre at lærlingen eller lærekandidaten får opplæring som tilfredsstillter krava i læreplanen”, se forskriften § 11-1 tredje ledd. For opplæringskontor og opplæringsringer skal slike rutiner fastsettes henholdsvis i vedtektene eller avtalen mellom bedriftene. Der lærekandidaten har rett på spesialundervisning etter kapittel 5 i loven, skal bedriften utarbeide en individuell opplæringsplan, jf. § 4-4 første ledd.

Det er videre vilkår for godkjenning at bedriftene har en faglig kvalifisert person (faglig leder) som har ansvaret for opplæringen og fører tilsyn, se § 4-3 annet ledd. Faglig leder skal sammen med en eller to andre representanter fra bedriften føre tilsyn. I loven er det angitt fire konkrete oppgaver i tilknytning til tilsynet. For det første skal det føres tilsyn med at bedriftens opplæringsvirksomhet er tilfredsstillende. For det annet skal det føres tilsyn med at det opprettes

lærekontrakter og opplæringskontrakter. For det tredje skal det føres tilsyn med at læreplaner og opplæringsplaner blir fulgt. Til slutt skal det føres tilsyn med at lærlingene og lære kandidatene får den teoriopplæringa de har krav på, se loven § 4-7. Det er ikke i loven gitt nærmere krav til den faglige lederens kvalifikasjoner. I Ot.prp.nr. 46 (1997-1998) uttales det imidlertid at det åpnes for ” at den faglege leiaren også kan vere kvalifisert på bakgrunn av praksis, ikkje berre på bakgrunn av utdanning...” Se merknader til loven § 4-3 side 164. Dette ble begrunnet med at det ville i større grad være tilpasset gjeldende praksis enn om det skulle stilles krav til formell utdanning i faget slik det var fremmet forslag om i NOU 1995:18.

4.1.2 Lærebedriftenes rettigheter og plikter

Lærebedrifter har en generell plikt til å gi informasjon til fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda som vedrører vilkår for godkjenning og bakgrunn for fastsetting og utbetaling av tilskudd, se forskriften § 11-5 annet ledd. I loven i § 4-4 fjerde ledd er det presisert at lærebedriften skal melde fra til yrkesopplæringsnemnda dersom ”lærebedrifta stansar eller utviklar seg på ein slik måte at ho ikkje lenger finn det mogleg å gi lærlingen eller lære kandidaten tilfredsstillande opplæring”. For opplæringskontor gjelder det videre en generell meldeplikt om endringer i en av bedriftene tilknyttet kontoret til fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda i forskriften § 11-2 fjerde ledd.

Lærebedriftene får tilskudd fra den fylkeskommunen der lærlingen eller lære kandidaten er bosatt, se loven § 4-4 femte ledd jf. forskriften § 11-5 og § 11-6. Se også rundskriv F-004-03.

Lærebedrifter plikter å inngå en skriftlig kontrakt eller opplæringskontrakt med lærlingen eller lære kandidaten, jf. § 4-5 første ledd. Imidlertid står bedriften fritt til om den vil inngå kontrakt med den personen de får formidlet fra fylkeskommunen, se forskriften § 6-39. Bedriften har adgang til å stille spesielle krav til lærlingen eller lære kandidaten i den enkelte avtale. Disse kravene må godkjennes av yrkesopplæringsnemnda og må være grunngitt i ”bedrifta si verksemd, under dette i hennar produksjon, utstyr, kundebehandling o.l.”, se forskriften § 6-38 annet ledd. Det kan i denne sammenheng nevnes at arbeidsavtalen faller bort automatisk når læretiden etter kontrakten er over, se loven § 4-2 annet ledd. Hvor lang læretiden skal være bestemmes av læreplanen. Eleven er normalt ett eller to år i bedrift (hovedmodellen), se loven § 3-3 tredje ledd, men det kan avtales at større deler av opplæringen skjer i bedrift. Dette fremkommer av den samme bestemmelsen og er utdypet noe i forskriften § 6-40. Se nedenfor under punktene 4.1.3 og 4.2.6 for mer om hovedmodellen. Der det er teorikrav utover videregående trinn 1 og videregående trinn 2, er det bedriften som skal dekke kostnadene tilknyttet dette, se loven § 4-4 første ledd og forskriften § 6-38.

Det er bedriftens ansvar å legge frem lærekontrakten eller opplæringskontrakten for godkjenning i yrkesopplæringsnemnda, se loven § 4-5. Den har også ansvaret for å melde fra til yrkesopplæringsnemnda der det er ønske om endring eller heving av kontrakten fra bedriften eller lærlingen eller lære kandidaten sin side, eller fra begge parters side, se loven § 4-6 første og annet ledd. Bedriftene har altså en viss rett til å endre eller å heve kontrakter med lærlinger og lære kandidater. Dette er det gitt regler om i loven § 4-6 som er uttømmende, se paragrafens siste ledd. Det kan i denne sammenheng nevnes at der det ikke er gitt egne regler i opplæringsloven, regulerer arbeidsmiljøloven, arbeidsavtalen og tariffavtaler forholdet mellom lærlingen eller

lære kandidaten og lærebedriften, se loven § 4-2 første ledd. Se også loven § 4-5 tredje ledd som bestemmer prøvetid for lærlinger som er fylt 21 år og som skal ha full opplæring i bedrift.

Lærebedriften plikter å arbeide for å gi lærlingen et godt arbeidsmiljø og læremiljø. Arbeids- og skoletiden skal til sammen ikke være lenger enn arbeidstiden som gjelder for andre arbeidstakere i faget, se loven § 4-4 annet ledd.

Lærebedriften plikter å melde opp lærlingen til fagprøve eller svenneprøve til rett tid, og har ansvaret for å gjennomføre prøvene ved å stille lokale, materialer, redskaper og assistenthjelp til disposisjon for prøven. For lære kandidater plikter bedriften å gi mulighet for å gå opp til en kompetanseprøve som viser kandidatens nivå som opplæringen har ført til. Lærebedriften får eiendomsretten til produktet lærlingen og lære kandidaten lager, se loven § 4-4 tredje ledd jf. forskriften § 4-48. Etter loven § 4-45 har lærebedriften ansvar for å gjennomføre ny fag- eller svenneprøve eller kompetanseprøve der den første prøven ikke blir bestått. Fylkeskommunen dekker lærebedriftens utgifter ved gjennomføringen av prøven. Læretiden kan eventuelt bli forlenget ved frivillig avtale mellom lærebedriften og lærlingen eller lære kandidaten.

Bedriften skal gi en individuell vurdering av lærlingen og lære kandidaten og ha en samtale med ham eller henne. Bedriften plikter også å informere om grunnlaget for karakterer og gi en attest for den delen av kontrakttiden som er gjennomført ved bedriften, se forskriften §§ 4-10, 4-6, 4-4 jf. 2-1 og loven § 4-6 fjerde ledd. Det er fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda i samarbeid med lærebedriften og prøvenemnda som utferdiger dokumentasjon til lærlingen eller lære kandidaten, se forskriften § 4-19.

Det er i loven gitt hjemmel til å straffe med bøter ”den som grovt forsømmer sitt opplæringsansvar eller tilset lærling utan å inngå skriftleg lærekontrakt eller unnlet å leggje lærekontrakten fram for yrkesopplæringsnemnda for godkjenning”, se loven § 4-8.

4.1.3 Nærmere om hovedmodellen

Loven angir normalordningen for fag- og yrkesopplæringen som ”to års opplæring i skole og eitt års opplæring i bedrift. Når opplæring i bedrift blir kombinert med verdiskaping i bedrifta, kan opplæringa strekkje seg over to år”, se loven § 3-3 tredje ledd.

Fylkeskommunen kan ”i det enkelte tilfellet godkjenne lærekontrakt/opplæringskontrakt som fastset at heile opplæringa, eller ein større del av opplæringa enn det som følgjer av læreplanen, skal skje i bedrift”, se samme bestemmelse. Vedtak som fylkeskommunen gjør i slike saker vil være enkeltvedtak etter forvaltningsloven, og forvaltningslovens bestemmelser om saksbehandling og klageadgang vil gjelde for vedtakene.

Formålet med å gi fylkeskommunen en generell mulighet til å godkjenne i det enkelte tilfellet alternative opplæringsløp etter loven § 3-3 tredje ledd, var å åpne for at større deler av opplæringen kunne gjennomføres i bedrift i stedet for i skole, og at opplæringen kan veksle mellom perioder i skole og i bedrift. Men bestemmelsen gir ikke mulighet for å gjøre unntak for mål eller hovedmomenter i læreplanen, eller fra tiden til opplæring eller verdiskaping. Dette vil si at en lærekontrakt som gjelder full opplæring i bedrift vil også omfatte all opplæring som normalt skal skje i skole og vil strekke seg over fire år, inkludert ett år med verdiskaping i

bedriften. Unntaket fra dette er noen få fag som har lengre opplæringstid. Bedriften får tilskudd fra fylkeskommunen for hvert år med opplæring. Fylkeskommunen kan ta ansvar for deler av opplæringen og holde tilbake en forholdsmessig del av tilskuddet.

Se også forskriften til opplæringsloven § 6-40 om organiseringen av opplæringen for lærlinger og lærekandidater, samt §§ 11-12 om avvik fra opplæringsordningen og 11-13 følgende om godskriving av opplæring og praksis. I § 11-12 siste ledd fremkommer det også at lærekontrakt med full opplæring i bedrift ikke kan "godkjennast for ein som fyller kravet til praksis for å framstille seg til prøve med heimel i opplæringslova §3-5", (praksiskandidatordningen).

I forskriften § 6-40 er det nærmere angitt hva slags avvik fra læreplanen som fylkeskommunen kan godkjenne i den enkelte lærekontrakt eller opplæringskontrakt. Avviket fra læreplanen i faget kan være "at lærebedrifta tek ansvar for ein større del av opplæringa enn det som følgjer av læreplanen i faget, eller at opplæringa i skole og bedrift skjer i ein anna rekkjefølgje enn det som følgjer av læreplanen." For at lærekontrakten eller opplæringskontrakten skal kunne godkjennes av fylkeskommunen må det "gå fram av lærekontrakten/opplæringskontrakten kva opplæringsansvar bedrifta har overfor lærlingen/lærekandidaten." Det er i denne sammenhengen et krav om at det skal "vere samsvar mellom opplæringsansvaret og den tida bedrifta har ansvar for lærlingen/lærekandidaten." Videre fremgår det av bestemmelsen at "dersom opplæringa organiserast mellom skole og bedrift i ei anna rekkjefølgje enn det som følgjer av læreplanen for faget, skal organiseringa gå klart fram av kontrakten."

Etter forskriften § 6-40 annet ledd skal en "voksen lærling eller lærekandidat som inngår lærekontrakt eller opplæringskontrakt som fastsett ei anna opplæringsordning enn den som følgjer av læreplanen for faget, ... normalt få den del av opplæringa som ikkje skjer i bedrifta som opplæring organisert for voksne." Se loven kapittel 4A.

Fylkeskommunens generelle kompetanse til å kunne godkjenne i det enkelte tilfellet at hele opplæringen eller en større del av opplæringen enn det som følger av læreplanen, skal kunne skje i lærebedriften kom inn med lovendring av 27. juni 2003 nr. 69, som trådte i kraft 1. august 2003. Denne nye lovbestemmelsen i § 3-3 tredje ledd er mer generelt utformet enn det som gjaldt tidligere, samtidig som en valgte å beholde den spesifiserte muligheten til å gjøre unntak for de med særskilte behov i § 3-3 sjette ledd, jf. forskriften § 11-12 første ledd, se mer nedenfor.

I forarbeidene (Ot.prp. nr. 67 (2002-2003) - Om større lokal handlefridom i grunnopplæringa punkt 5.5) er det gitt noen presiseringer i forhold til tolkningen av lovens § 3-3 tredje ledd. Bestemmelsen innebærer at fylkeskommunen kan gi en "aksept til ein avtale som ein lærling og ei lærebedrift er einige om." Samtidig kan ikke fylkeskommunen pålegge verken lærebedriften eller lærlingen å tegne en slik kontrakt mot deres vilje.

Det er videre i forarbeidene fremhevet at lovendringen ikke innebærer endringer i retten til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1 for den enkelte og heller ikke endringer ved fylkeskommunens ansvar for at retten blir oppfylt. Om ansvarsomfanget står det videre i forarbeidene at slik som retten til videregående opplæring "ikkje inneber nokon rett til å teikne lærekontrakt etter hovudmodellen, inneber den nye føresegna heller ikkje nokon rett til å teikne lærekontrakt med heile opplæringa i bedrift." Lærebedriften har heller ingen plikt til å tegne lærekontrakt.

I tillegg til at fylkeskommunen kan godkjenne at det i enkelte tilfeller gjøres unntak fra hovedmodellen som beskrevet i loven § 3-3 tredje ledd, kan Kunnskapsdepartementet gi forskrifter om avvik fra hovedmodellen for "særskilte, små fag, for fag med særskilt store krav til teori, for fag med særskilte sertifiseringskrav, for lærlingar og lærekandidatar som ikkje fell inn under §3-1 [det vil si voksne] og for lærlingar og lærekandidatar med særskilte behov." I forskriften § 11-12 første ledd er det presisert hva som menes med "særskilte behov". Etter bestemmelsen er fylkeskommunen gitt kompetanse til å "samtykkje i at det blir fastsett avvik frå dei vanlege kontraktsvilkåra for personar som har avgrensa arbeidsevne på grunn av fysiske og/eller psykiske funksjonshemmingar. Krava til dei allmennteoretiske måla kan ikkje bli senka utover det som følgjer av forskrifta § 4-52." Denne bestemmelsen kan gå på andre avvik fra hovedmodellen enn det som det gis anledning til etter loven § 3-3 tredje ledd.

Etter forskriften § 11-12 annet ledd kan lærlinger eller lærekandidater som har tegnet lærekontrakt eller opplæringskontrakt etter reglene i forskriften § 11-12 første ledd eller etter loven § 3-3 tredje ledd, "få godskrive eventuell tidlegare skole eller praksis etter forskrifta § 11-13 flg."

4.2 Lovarbeidsgruppens vurderinger

4.2.1 Innledning

Ordningen med fag- og yrkesopplæring i Norge er avhengig av at bedrifter er villige til å påta seg opplæringsansvar for lærlinger. Bedriftene har ansvaret for opplæring til lærlinger og lærekandidater i den tiden de er i bedriften og av denne grunn stilles det i loven krav både for å få godkjenning som lærebedrift og til opplæringen av lærlingene og lærekandidatene. Som før nevnt er hovedmålsettingen for arbeidet til lovarbeidsgruppen at det skal skje et kvalitetsløft i fag- og yrkesopplæringen. Lovarbeidsgruppen mener at opplæringen generelt er god i mange lærebedrifter. Men lovarbeidsgruppen ønsker ved de foreslåtte endringene generelt å stimulere ytterligere til god kvalitet i opplæringen og samtidig skape systemer for å sikre at alle lærebedrifter gir god opplæring til lærlingene og lærekandidatene. Lovarbeidsgruppen mener dette kan oppnås ved at lovens krav til lærebedrifter, både for å godkjennes og kravene til opplæringen, kommer tydeligere til uttrykk i loven og at det i fylkeskommunen og i bedriften lages faste rutiner for å følge opp at kravene etterleves. I dette arbeidet er det viktig at det er et godt samarbeid mellom arbeidslivet og fylkeskommunen.

4.2.2 Vedrørende godkjenning

Det er etter gjeldende rett to hovedkrav som må være oppfylt for at en bedrift kan godkjennes som en lærebedrift. For det første må bedriften enten alene eller sammen med andre bedrifter kunne tilby opplæring som samsvarer med læreplanene. Dette er videre presisert i forskriften § 11-1 der det fremgår av tredje ledd at lærebedriften må "ha slikt utstyr at ho kan gi opplæring som tilfredsstillar krava i læreplanen" og vidare at "bedrifta må utvikle intern plan for opplæringa for å sikre at lærlingen eller lærekandidaten får opplæring som tilfredsstillar krava i læreplanen, eventuelt den individuelle opplæringsplanen for lærekandidaten." For det annet at bedriften, om den er en lærebedrift alene, eller opplæringskontoret eller -ringen har en faglig leder som har ansvaret for opplæringen og fører tilsyn, se loven §§ 4-3 annet ledd og 4-7.

Dagens lovgivning gir rom for variasjon av lærebedrifter og tar hensyn til at lovverket skal passe for mange forskjellige bransjer og bedrifter av forskjellig størrelse og med ulik bredde i produksjonen. Det er viktig at lovens bestemmelser også i fremtiden vil være så dynamiske at det fortsatt blir rom for den variasjonen av bedrifter som det er i dag og ivaretar mangfoldet i næringsstrukturen. Samtidig mener lovarbeidsgruppen at det er et mål å tydeliggjøre kravene til lærebedriftene i loven, både for å få godkjenning som lærebedrift og til arbeidet med opplæringen av lærlingene og lærekandidatene.

Dette gjelder for det første i forhold til kravet i loven om tilfresstillende opplæring av lærlinger og lærekandidater, se § 4-3 annet ledd. Det er i denne bestemmelsen vist til at opplæringen må tilfredsstille kravene til innholdet i opplæringen gitt i forskriften med hjemmel i loven § 3-4. I loven § 4-4 første ledd er det stilt krav om at opplæringen i bedrift skal skje ”i samsvar med den fastsatte læreplanen...” I dette ligger det underforstått krav om at lærlingen og lærekandidaten deltar i lærebedriftens produksjon i et slikt omfang og med en slik variasjon at han eller hun får opplæring i alle målene i den fastsatte læreplanen. Dette kan skje i en enkelt bedrift eller bedriften kan samarbeide med andre bedrifter gjennom et opplæringskontor eller –ring for å tilfredsstille læreplanen. Der flere bedrifter samarbeider om opplæringen skal det fremkomme av vedtektene eller en avtale hvordan fordelingen av pliktene er mellom de bedriftene, se forskriften §§ 11-2 og 11-3. Lovarbeidsgruppen foreslår at kravet om bestemmelser (vedtekter eller avtaler) mellom de samarbeidende bedriftene og mellom opplæringskontoret og medlemsbedriftene løftes frem i loven.

I denne sammenheng er det viktig at fylkeskommunen bevisstgjør lærebedriften om kravet om at lærebedriften skal utvikle en intern plan for opplæringen eller eventuelt for lærekandidaten legge den individuelle opplæringsplanen til grunn for opplæringen, se forskriften § 11-1 tredje ledd. Den interne planen eller den individuelle opplæringsplanen skal sikre at lærlingen eller lærekandidaten får opplæring som samsvarer med læreplanen i faget.

Lovarbeidsgruppen ser det som hensiktsmessig at det tydeliggjøres i lovverket at lærebedriften for å få godkjenning, tydelig må vise at den enten alene eller ved hjelp av andre vil oppfylle alle delene av læreplanen i faget. (Se også vurderingen nedenfor i tilknytning til der hele eller en større del av opplæringen enn det som er fastsatt i læreplanen skjer i bedrift.) Etter gjeldende rett må et opplæringskontor eller en opplæringsring for å få godkjenning, ha henholdsvis vedtekter eller en avtale som fastsetter pliktene til de samarbeidende bedriftene, se forskriften §§ 11-2 og 11-3. For at fylkeskommunen enklere skal ha oversikt over om en lærebedrift der den er organisert som et opplæringskontor eller en opplæringsring oppfyller lovens krav, mener lovarbeidsgruppen at det er hensiktsmessig at fylkeskommunen godkjenner hver enkelt bedrift som er en del av et opplæringskontor eller en opplæringsring. Dette vil gi fylkeskommunen en god anledning til å se om de enkelte bedriftene oppfyller kravene i loven og på denne måten bedre sikre at lærlingene og lærekandidatene får en god opplæring.

Godkjenningen gir bedriften ikke status som lærebedrift, men den er godkjent å være en av de samarbeidende bedriftene i et opplæringskontor eller en opplæringsring. Lovarbeidsgruppen vil ikke foreslå at det stilles andre krav til de bedriftene som går inn i et opplæringskontor eller en opplæringsring enn til de bedrifter som godkjennes alene som lærebedrift. Men lovarbeidsgruppen mener at loven bør presisere at ansvarsforholdet mellom de enkelte bedriftene

der de samarbeider om opplæring tydelig må fremkomme av vedtektene og avtalene til de samarbeidende bedriftene for at de skal gis godkjenning. Lovarbeidsgruppen mener at fylkeskommunen på denne måten lettere kan drive veiledning og oppfølging av den enkelte bedrift som driver opplæring og å informere bedriftene om deres rettigheter og plikter etter opplæringsloven.

Etter den gjeldende lovbestemmelsen § 4-4 fjerde ledd skal lærebedriften dersom den ”stansar eller utviklar seg på ein slik måte at ho ikkje lenger finn det mogleg å gi lærlingen eller lærekandidaten tilfredsstillande opplæring, ... melde frå til yrkesopplæringsnemnda.” Lovarbeidsgruppen ser det som hensiktsmessig at det i loven også hjemles en meldeplikt for lærebedriften der det skjer endringer i sammensetningen av opplæringskontoret eller ringen, og at det da skal meldes ifra til fylkeskommunen direkte. Dette følger av at lovarbeidsgruppen ønsker at hver enkelt bedrift skal godkjennes av fylkeskommunen.

For det annet gjelder det kravet til lærebedriften om den skal ha en faglig leder som etter loven har ansvar for opplæringen i bedriften og for å føre tilsyn med opplæringen, se loven § 4-3 annet ledd. Det er som nevnt ikke krav om at hver enkelt bedrift har en faglig leder der bedriften er organisert i et opplæringskontor eller en opplæringsring. Dette følger av at opplæringskontoret og opplæringsringen defineres i loven som en lærebedrift, og kravene om faglig leder er rettet mot lærebedriften.

Da det ble lovfestet krav om faglig leder, var formålene for det første at lærlingen og lærekandidaten skulle ha en person å forholde seg til. For det annet at bedriften skulle ha en ansatt som ivaretok lærlingens og lærekandidatens rettigheter og påså at bedriften oppfylte lovens krav i forhold til opplæring av lærlingen og lærekandidaten, med blant annet å utvikle en intern plan for opplæringen, se forskriften § 11-1 tredje ledd. Det var med andre ord forutsatt at den faglige lederen skulle ha en viss nærhet til lærlingene og lærekandidatene. Enkelte opplæringskontor er svært store og har også bedrifter spredt rundt i landet, og vil for noen lærlinger og lærekandidater bidra til stor distanse til den opplæringsansvarlige. Denne problemstillingen kan også være relevant for store bedrifter som er lærebedrifter. Imidlertid har de fleste bedrifter en instruktør som forestår opplæringen av lærlingene og lærekandidatene. Det er ikke lovfestet et krav om instruktør og det er heller ikke i lov eller forskrift fastsatt arbeidsoppgaver til instruktørene. Ved flere bedrifter vil instruktøren og den faglige lederen være en og samme person. Lovarbeidsgruppen mener at instruktørrollen bør lovfestes da denne personen spiller en viktig rolle i opplæringen i bedrift av lærlinger og lærekandidater. Videre bør loven presisere forholdet mellom faglig leder og instruktør, og i bedre grad enn i gjeldende rett presisere lærebedriftens ansvar for opplæring i samsvar med lovens krav. Formålet om nærheten til lærlingene og lærekandidatene taler for at kravet om instruktør stilles til hver enkelt bedrift som driver opplæring uavhengig av om de er selvstendige eller er organisert i et opplæringskontor eller en opplæringsring. Samtidig ser lovarbeidsgruppen ingen prinsipielle grunner til at ikke instruktør og faglig leder kan være en og samme person ved bedriften. Lovarbeidsgruppen mener det ikke er formålstjenlig å lovfeste arbeidsoppgaver og ansvar for instruktøren ut over at denne skal forestå den daglige opplæringen av lærlingen og lærekandidaten.

Lovarbeidsgruppen mener at det fortsatt skal være et krav til lærebedrifter om å ha en faglig leder som har ansvaret for opplæringen og til å føre kontroll med at lovens krav til lærebedriftene blir

oppfylt. Det vil være til nytte for fylkeskommunen og lærlingen eller lære kandidaten å ha en bestemt person ved lærebedriften å forholde seg til. Samtidig mener lovarbeidsgruppen at det er viktig at det kommer klart frem i loven at det er lærebedriften som har det overordnede ansvaret for at opplæringen er god og at lovens plikter etterleves, og ikke den enkelte faglige leder. Lovarbeidsgruppen ønsker å synliggjøre i loven at en lærebedrift godt kan ha flere faglige ledere. For vurdering av bedriften og den faglige lederens ansvar og oppgaver i forhold til internkontroll, se lovarbeidsgruppens vurderinger under kapittel 2.

Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at faglige ledere har god og aktuell kompetanse. I dag er det krav om at den faglige lederen er faglig kvalifisert. Lovens krav kan oppfylles både gjennom formell utdanning og på bakgrunn av praksis innenfor faget. Lovarbeidsgruppen vil ikke foreslå å lovfeste ytterligere krav til formell utdanning for den faglige lederen da behovet for kompetanse vil stadig forandre seg. Lovarbeidsgruppen mener imidlertid at arbeidslivet og fylkeskommunen skal samarbeide om strategier for kompetanseutvikling. I dette arbeidet er det viktig å se etter- og videreutdanning av lærere og instruktører i sammenheng. For mer om dette, se lovarbeidsgruppens vurdering av yrkesopplæringsnemndas arbeid med kvalitet i kapittel 3.

Lovarbeidsgruppen vil til slutt i tilknytning til godkjenning av lærebedrifter presisere at dersom en bedrift enten alene eller som del av et opplæringskontor eller en opplæringsring fyller lovens krav for å få godkjenning, skal bedriften få den godkjenningen den har krav på etter loven. Med andre ord kan en fylkeskommune ikke foreta en nytte- eller behovsvurdering, eller stille andre krav til bedriftene enn det som fremkommer av loven.

4.2.3 Angående fornyet godkjenning

I dag er det krav om at bedrifter som har vært uten lærekontrakter eller opplæringskontrakter i to år, skal ha ny godkjenning før den kan ta i mot nye lærlinger eller lære kandidater, jf. § 11-4 i forskriften. Lovarbeidsgruppen mener dette er en god ordning. Samtidig vil lovarbeidsgruppen ikke foreslå en utvidelse av denne bestemmelsen slik at alle lærebedrifter skal godkjennes på nytt med jevne mellomrom. Lovarbeidsgruppen mener dette ikke er nødvendig da det foreslås andre tiltak som kan lette fylkeskommunens arbeid med å kontrollere at opplæringen i lærebedriftene er god. For det første foreslår lovarbeidsgruppen at kravene til lærebedriftene blir tydeliggjort i loven. For det annet fremmer lovarbeidsgruppen et forslag om at yrkesopplæringsnemnda i samarbeid med fylkeskommunen skal arbeide med kvalitetsutvikling og kvalitetssikring. Videre har lovarbeidsgruppen foreslått at alle bedrifter, også de som er i et opplæringskontor eller en opplæringsring, skal godkjennes. Som en del av fylkeskommunens overordnede ansvar for den videregående opplæringen, samt ansvaret for kvalitetsutvikling og kvalitetssikring, bør fylkeskommunen jevnlig kontrollere at opplæringen som gis ved lærebedriftene er god og med dette hindre bedrifter i å holde på i lengre tid med en uheldig praksis. Veiledning og oppfølging overfor bedriftene er viktig i dette arbeidet. Der det kan bli aktuelt å trekke tilbake en godkjenning av en lærebedrift, skal yrkesopplæringsnemnda få uttale seg i saken før fylkeskommunen treffer vedtak i saken, se også kapittel 2 og 3.

4.2.4 Særlig om opplæringskontor og opplæringsringer

Opplæringskontor og opplæringsringer består av to eller flere bedrifter som samarbeider om opplæring, se loven § 4-3 jf. forskriften §§ 11-2 og 11-3. Dette er en måte å organisere læretiden i bedrift slik at den enkelte bedrift ikke nødvendigvis har opplæringsansvaret alene. Det kan være flere grunner til at bedrifter velger å organisere seg i et opplæringskontor eller en opplæringsring. Bedriften kan ha en spesialisert produksjon som gjør at lærlingen eller lærekandidaten må flytte mellom bedrifter, det kan være knyttet usikkerhet til ordretilgang slik at lærlingen skal ha mulighet til å flytte til en bedrift med stor ordretilgang, bedriften kan ha behov for å overlate kontorarbeid og administrasjon tilknyttet lærlingordningen til noen utenfor bedriften, og det kan også være grunnet i at bedriften ønsker å samarbeide med andre om deler av opplæringen. Flere opplæringskontor utfører i praksis mange oppgaver der de supplerer fylkeskommunen i dens oppgaver etter loven i forbindelse med opplæring i bedrift. Dette kan for eksempel dreie seg om rekruttering av bedrifter som vil stille lære plasser eller opplæringsplasser, og arbeid med å følge opp medlemsbedriftenes arbeid med opplæring. I følge loven har et opplæringskontor ikke andre oppgaver enn en lærebedrift. Lovarbeidsgruppen synes det er en god ordning at opplæringskontoret utfører administrative oppgaver for medlemsbedriftene, følger opp og kvalitetssikrer opplæringen og i noen tilfeller gjennomfører deler av opplæringen. Lovarbeidsgruppen ser det som viktig at fylkeskommunen har god kontakt med opplæringskontor og opplæringsringer, da disse er viktige samarbeidspartnere for å få til en god fag- og yrkesopplæring.

4.2.5 Tilskudd

Etter loven § 4-4 siste ledd jf. forskriften § 11-6 får lærebedrifter tilskudd per lærling og lærekandidat. Dette er kompensasjon for økonomiske utgifter bedriften har ved å være lærebedrift. Lærebedriftene skal gis tilskudd fra fylkeskommunen etter retningslinjer og satser som er fastsatt av Kunnskapsdepartementet, jf. loven § 4-4 femte ledd og forskriften § 11-6. Retningslinjene og satsene er gitt i rundskriv F-004-03. Det følger av loven at det er opplæringskontoret som regnes som lærebedrift, ikke hver enkelt underliggende bedrift. Det har ikke vært praksis for å godkjenne hver av de underliggende bedriftene til et kontor. Tilskuddet utbetales til opplæringskontoret og ikke de enkelte bedriftene som gir opplæring til lærlingen eller lærekandidaten. Opplæringskontoret kan være knyttet til en av medlemsbedriftene eller det kan være et selvstendig rettslig subjekt som medlemsbedriftene eier sammen. Der lærebedriften bare driver opplæring, og ikke er knyttet til en bedrift med produksjon, vil i utgangspunktet dens eneste driftsmidler være lærlingtilskuddet. Det er ikke gitt bestemmelser om organiseringen ellers eller av finansieringen av opplæringskontoret i opplæringsloven.

Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at tilskuddet i sin helhet går til å finansiere bedriftenes utgifter med å ha lærlinger eller lærekandidater. Lovarbeidsgruppen foreslår derfor at det presiseres i loven at lærebedriftene får tilskudd *til opplæringen* av lærlinger og lærekandidater. Lovarbeidsgruppen mener det er et riktig prinsipp at tilskuddet følger lærekontrakten. Da det er opplæringskontoret som tegner kontrakten, bør også tilskuddet utbetales til kontoret. Samtidig er det viktig at de enkelte bedriftene som eier opplæringskontoret, er aktive i sitt eierskap og er bevisste i forhold til tilskuddsordningen og fordelingen av midlene mellom opplæringskontoret og eierbedriftene. Lovarbeidsgruppen vil foreslå at vedtektene til opplæringskontoret og avtalen mellom bedriftene i en opplæringsring skal inneholde bestemmelser om fordelingen av

tilskuddet. Lovarbeidsgruppen mener med dette ikke at det skal være noen lovkrav til hvordan fordelingen av tilskuddet skal være, kun at bestemmelsene skal inneholde bestemmelser om fordelingen. Lovarbeidsgruppen har videre fremmet forslag om at hver enkelt bedrift tilknyttet et opplæringskontor eller en opplæringsring skal godkjennes, og at vedtektene og avtalen skal synliggjøre ansvarsfordelingen mellom de samarbeidende bedriftene, se ovenfor. Lovarbeidsgruppen mener at disse forslagene til sammen vil bidra til å bevisstgjøre den enkelte bedrift som driver opplæring om sine rettigheter og plikter etter opplæringsloven.

4.2.6 Hovedmodellen og avvik fra denne, særlig sett i forhold til ansvaret for opplæringen

Opplæringsloven fastsetter hovedmodellen og angir også mulighetene for unntak fra denne modellen. Fylkeskommunen har som nevnt ansvaret for at retten til opplæring for den enkelte oppfylles, og dette ansvaret har fylkeskommunen uansett om hovedmodellen følges eller om det gis mulighet til alternative opplæringsløp etter loven § 3-3 tredje ledd. Lærebedriften har imidlertid ansvar for den delen av opplæringen som gis etter at lærekontrakt er tegnet, og skal sørge for at opplæringen av lærlingen og lære kandidaten skjer i samsvar med den fastsatte læreplanen, se loven § 4-4 første ledd. Lærebedriften vil ha ansvaret for hele opplæringen når lærekontrakten er undertegnet av lærlingen og lærebedriften.

Loven åpner for at lærebedriften kan avtale at andre enn bedriften tar ansvaret for deler av opplæringen. Forarbeidene presiserer at en slik ordning må fremgå av lærekontrakten og forutsetter en godkjenning av fylkeskommunen. I forskriften § 11-7 er det bestemt at det ved tegning av lærekontrakt skal brukes et kontraktskjema som er fastsatt av departementet. Lærlingen og lære kandidaten skal få fri til å gjennomføre den opplæringen som skjer utenfor lærebedriften. Dette følger av loven § 4-4 første ledd.

Lærebedrifter samarbeider ofte med fylkeskommunen om deler av opplæringen. Av § 3-3 femte ledd følger det at ”vidaregåande skolar skal gi tilbod om teoriopplæring for lærlingar og lære kandidatar, og om kortare kurs.” Den tiden lærlingen etter lærekontrakten får opplæring i fylkeskommunen, har lærebedriften ikke ansvaret for lærlingen.

I forarbeidene (Se Ot.prp.nr. 67 (2002-2003) punkt 5.3.) er det også tatt høyde for at andre enn fylkeskommunen kan bistå lærebedriften med deler av opplæringen ved at det nevnes at ”opplæringskontor, opplæringsringer og private kurstilbydere kan også være aktuelle parter i gjennomføringen av kontrakten.” Videre fremheves det at ”lærebedriften må tilpasse opplæringen slik at lærlingen får mulighet til å delta i de kursene fylkeskommunen eller andre utenfor bedriften arrangerer. Lærebedriften vil også måtte gi vederlag for den opplæringen som andre gir, ved at fylkeskommunen holder tilbake en forholdsmessig del av lærlingtilskuddet til lærebedriften, eller at lærebedriften betaler direkte til den som gir opplæringen.”

Det som er viktig er at det er et krav i loven om at det klart må komme frem av lærekontrakten eller opplæringskontrakten hvem som har ansvaret for hvilke deler av opplæringen av lærlingen og lære kandidaten. Dette for å sikre at det ikke oppstår uklarhet for lærlingen, eller mellom de forskjellige opplæringsansvarlige, om hvem som har ansvaret for opplæringen av de forskjellige delene av læreplanen. Dagens bestemmelser nevner de tilfeller det kan gjøres avvik fra normalmodellen. Dette oppfatter lovarbeidsgruppen som en unødvendig begrensing av

hjemmelen til å fastsette læreplaner. Lovarbeidsgruppen mener det er tilstrekkelig at det fremkommer av loven hvilke fag som har læretid i bedrift. Opplæringsmodellene for de enkelte fag vil fremkomme av læreplanen for faget, og ikke av loven. Læreplanene for de enkelte fag gis i forskrifts form i medhold av opplæringsloven § 3-4 første ledd. I denne sammenheng kan det nevnes at departementet etter fremlegg fra partene i arbeidslivet fastsetter hvilke fag som har opplæring i bedrift, se loven § 3-3 sjette ledd jf. forskriften § 1-3. Lovarbeidsgruppen mener det fortsatt vil være ønskelig at loven gir hjemmel til fylkeskommunen for i det enkelte tilfellet å godkjenne lærekontrakter eller opplæringskontrakter som avviker fra den fastsatte opplæringsordningen for de enkelte fag. Muligheten til å godkjenne avvik fra opplæringsordningen gjelder i forhold til fordelingen av opplæringen mellom skole og bedrift og muligheter til en annen fordeling av målene mellom år, men gir ikke hjemmel til å gjøre unntak fra målene i læreplanen som er fastsatt for faget.

Lovarbeidsgruppen mener også at plikten de videregående skolene i dag har til å gi opplæring som bedriftene ikke gir, jf. loven § 3-3 femte ledd, heller bør være et ansvar for fylkeskommunen .

4.2.7 Straffebestemmelsen i § 4-8

Lovarbeidsgruppen kjenner ikke til tilfeller der denne bestemmelsen har kommet til anvendelse. Lovarbeidsgruppen ser at bestemmelsen kan ha hatt en funksjon i den tiden da det var vanskelig å få bedrifter til å tegne lærekontrakter etter den dagjeldende lærlingloven, og heller holde lærlinger utenfor lovens ordning. Dette ansees ikke å være et problem i dag, og lovarbeidsgruppen foreslår derfor at bestemmelsen oppheves. Videre mener lovarbeidsgruppen at det mest effektive virkemiddelet mot lærebedrifter som ikke oppfyller sine plikter etter opplæringsloven med forskrifter, er å frata bedriften godkjenningen. Det er lite som tilsier at straffebestemmelsen vil virke ytterligere preventivt i så måte.

4.3 Lovarbeidsgruppens forslag

Lovarbeidsgruppen foreslår følgende:

- at opplæringsloven § 3-3 forenkles noe i formen og at fylkeskommunen i stedet for de enkelte skolene, får ansvar for å gi tilbud om fag- og yrkesopplæring som lærlinger og lære kandidater ikke kan få i bedriften.
- at begrepet teoriopplæring erstattes med opplæring i henhold til begrepsbruken i læreplanene
- at kravene for å få godkjenning som lærebedrift blir tydeligere i loven.
- at for at et opplæringskontor eller en opplæringsring skal bli godkjent, må de enkelte bedriftene som inngår i kontoret eller ringen godkjennes av fylkeskommunen.
- at opplæringskontor må ha bestemmelser om samarbeidet mellom kontoret og medlemsbedriftene og at opplæringsringer må ha bestemmelser om samarbeidet mellom medlemsbedriftene. Bestemmelsen skal vise hva den enkelte bedrift skal gi av opplæring og inneholde bestemmelser om fordelingen av tilskuddet.
- at der sammensetningen av opplæringskontoret eller opplæringsringen endrer seg, skal kontoret eller ringen melde ifra til fylkeskommunen som skal foreta en ny vurdering av godkjenningen.

- at det presiseres i loven at lærebedriftene får tilskudd *til opplæringen* av lærlinger og lærekandidater.
- at det synliggjøres i loven at en lærebedrift kan ha flere enn en faglig leder.
- at det lovfestes et krav om instruktør ved hver enkelt bedrift som driver opplæring.
- at lærebedriftens plikter kommer tydeligere til uttrykk i loven.
- at straffebestemmelsen i § 4-8 oppheves.
- at lærebedriften skal ha et internt system for kvalitetssikring av opplæringen og skal rapportere til fylkeskommunen. Se vurderingene under kapittel 2.
- at den eller de faglige lederne skal ha ansvar for å se til at lærebedriften oppfyller pliktene som følger av opplæringsloven med forskrifter. Se vurderingene under kapittel 2.

Lovarbeidsgruppen henviser til kapittel 7 for lovforslag med merknader.

5 Lærlingens og lærekandidatens rettigheter og plikter

5.1 Gjeldende rett

I opplæringsloven § 4-1 er det definert hvem som etter loven regnes som lærling og lærekandidat. Lærling er ”den som har skrive ein lærekontrakt med sikte på fagprøve eller sveineprøve i fag som har læretid etter forskrifter gitt med heimel i §3-4.” En lærekandidat er ”den som har skrive ein opplæringskontrakt med sikte på ei mindre omfattande prøve enn fag- eller sveineprøve.” De samme definisjonene er gitt for forskriften, se forskriften § 4-3.

Elever, lærlinger og lærekandidater har rett til opplæring i samsvar med opplæringsloven og forskrifter gitt med hjemmel i denne loven. Dette er slått fast i opplæringsloven § 3-1 annet ledd.

Etter opplæringsloven § 3-1 har ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring etter søknad rett til tre års heltids videregående opplæring. I fag ”der læreplanen føreset lengre opplæringstid enn tre år, har ungdommen rett til opplæring i samsvar med den opplæringstida som er fastsett i læreplanen”, se loven § 3-1 første ledd. Det er bare noen få særskilte fag som for eksempel flyfagene som i læreplanen har fastsatt en lengre opplæringstid enn tre år. Etter loven § 3-1 sjette ledd har søkerne rett til inntak til ”eitt av tre alternative utdanningsprogram på vidaregåande trinn 1 som dei har søkt på, og til to års vidaregåande opplæring innanfor utdanningsprogrammet.” Ungdomsretten varer til ungdommen er fylt 24 år og betyr at hele retten må være tatt innen utgangen av det året vedkommende fyller 24 år. Dessuten må utdanningen tas i løpet av en sammenhengende periode på fem år, eller seks år når opplæringen helt eller delvis gis i lærebedrift, se loven § 3-1 tredje ledd.

Voksne som er født før 1. januar 1978 og har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, men ikke har fullført videregående opplæring, har etter søknad en tilsvarende rett som ungdom, men her gjelder det ingen tidsbegrensninger, jf. § 4A-3 første ledd. Voksne som tar videregående utdanning har rett til en realkompetansevurdering og til å få kompetansebevis for den teoretiske og praktiske kunnskapen de sitter med på vidaregåande opplærings nivå, se § 4A-3 femte ledd jf. siste ledd. Dette vil si at den voksne ikke skal behøve å få opplæring i det vedkommende allerede har kunnskap om. Det er i denne sammenheng ikke stilt krav i loven om kvantitet i forhold til hvor langt tidsrom vedkommende har vært i bedrift, men om hva personen faktisk sitter med av kunnskap når realkompetansen skal vurderes. Det stilles altså rent kvalitative krav i forbindelse med utarbeidelse av kompetansebevis. De voksne har rett til å fullføre opplæringsløpet slik som det er fastlagt i læreplanen, jf. § 4A-3 tredje ledd. Se også bestemmelsens første ledd som sier at opplæringen skal ”tilpassast behovet til den enkelte.” Det er fylkeskommunen som har ansvar for å gi kompetansebevis på grunnlag av en realkompetansevurdering på vidaregåande nivå. I forskriften § 4-19 er det nærmere angitt hvem som skal skrive ut et kompetansebevis. Det er gitt særskilte regler om opplæring organisert for voksne i forskriften §§ 4-59 følgende.

Voksne som ikke har rett til videregående opplæring, har der kommunen, arbeidsmarkedsetaten eller trygdeetaten ber om det, også rett til realkompetansevurdering, se loven § 4A-3 femte ledd. Et alternativ for voksne som arbeider i bedrift er å melde seg opp til fag- eller svenneprøve etter praksiskandidatordningen. Denne ordningen er regulert i loven § 3-5 og gir rett til å få fag- eller svenneprøve uten at en har vært i læreforhold og skole. Kravet er i utgangspunktet rent kvantitativt ved at en skal ha hatt en ”allsidig praksis i faget som er 25 prosent lengre enn den fastsette læretida”. Det er gitt nærmere regler om fag- og svenneprøve for praksiskandidater i forskriften § 4-49.

Elever, lærlinger og lærekandidater har etter opplæringsloven § 3-1 niende ledd jf. andre ledd rett til gratis videregående opplæring, også for den delen av opplæringen som skjer i bedrift. Det gjelder noen begrensninger i denne retten, da fylkeskommunen kan ”påleggje elevane, lærlingane og lærekandidatane å halde seg med undervisningsmateriell og utstyr til eige bruk som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha”, og fylkeskommunen kan også innenfor visse rammer kreve en kopiavgift av elevene. Opplæringen skal være gratis også for voksne, og med de samme begrensninger som gjelder for ungdom, se loven § 4A-3 fjerde ledd.

Fagopplæringen omfatter normalt to års opplæring i skole og ett år års opplæring i bedrift, se loven § 3-3 tredje ledd. Men det er fastsatt i bestemmelsen at ”når opplæring i bedrift blir kombinert med verdiskaping i bedrifta, kan opplæringa strekkje seg over to år. ” Videre kan fylkeskommunen ”i det enkelte tilfellet godkjenne lærekontrakt/opplæringskontrakt som fastset at heile opplæringa, eller ein større del av opplæringa enn det som følgjer av læreplanen, skal skje i bedrift.” Se også forskriften § 6-40 om organiseringen av opplæringen for lærlinger og lærekandidater og §§ 11-12 og 11-13 om avvik fra opplæringsordningen og godskriving av opplæring og praksis.

Elever har etter loven ikke rett til læreplass eller opplæringsplass i bedrift, men der det ikke kan formidles opplæring i bedrift, skal fylkeskommunen sørge for at også bedriftsdelen blir gitt i skolen, se opplæringsloven § 3-3 fjerde ledd. Det er gitt nærmere bestemmelser om formidling av elever til bedrift i forskriften §§ 6-37 til 6-40.

Elevene har rett til en skriftlig lærekontrakt eller opplæringskontrakt, se loven § 4-5. Etter forskriften § 11-7 skal det ved tegning av lærekontrakt benyttes et kontraktsskjema fastsatt av departementet. Lærlinger som begynner i lære etter fylte 21 år har også rett på lærekontrakt, og da med full opplæring i bedrift, se § 3-3 sjette ledd, jf. forskriften § 11-12 første ledd. Dette gjelder også personer som har avgrenset arbeidsevne eller som er særlig lite skolemotiverte, se bestemmelsens annet og tredje ledd. Lærlinger som tegner lærekontrakt etter disse bestemmelsene har rett til å få godskrevet eventuelt tidligere skole eller praksis etter forskriften §§ 11-13 følgende.

Lærlingenes og lærekandidatenes rettigheter og plikter ellers er regulert i loven § 4-2. Når lærlingene og lærekandidatene er i bedrift, regnes de som arbeidstakere, og arbeidsmiljøloven regulerer deres rettigheter og plikter, likevel slik at endring og heving av lærekontrakten og opplæringskontrakten følger av opplæringsloven § 4-6, se § 4-2 første ledd jf. § 4-6 siste ledd. Lærlinger og lærekandidater har altså som hovedsak ikke det stillingsvernet som følger av arbeidsmiljøloven. Imidlertid har lærlinger som er eldre enn 21 år, og som inngår lærekontrakt med full opplæring i bedrift, rett til prøvetid etter § 4-5 tredje ledd, jf. § 4-6 siste ledd. Lærlinger

og lærekandidater har mulighet til permisjon fra opplæring i bedrift der yrkesopplæringsnemnda godkjenner det, se loven § 4-6 sjuende ledd. Der lærlingen eller lærekandidaten frivillig hever kontrakten, faller retten til videregående opplæring bort, såfremt yrkesopplæringsnemnda ikke vedtar noe annet, se opplæringsloven § 4-6 femte ledd. Før det treffes vedtak i yrkesopplæringsnemnda om heving eller tap av rettigheter, har lærlingen eller lærekandidaten rett til å avgi en muntlig forklaring, se § 4-6 sjette ledd. I loven § 4-2 annet ledd er det presisert at arbeidsavtalen normalt faller bort når læretiden etter kontrakten er over.

Lærlinger og lærekandidater har rett på pedagogisk-psykologisk tjeneste på lik linje med elever i den videregående skole, se loven § 4-2 tredje ledd jf. § 5-6. Videre har de rett til skyss og innlosjering der lovens vilkår er oppfylt, se loven § 7-2 jf. forskriften kapittel 10. Der personer har rett til videregående opplæring, men ikke er i opplæring eller i arbeid, har de rett til oppfølging av oppfølgingstjenesten i fylkeskommunen. Dette fremkommer av loven § 3-6.

Lærlinger og lærekandidater har rett på opplæring etter de fastsatte læreplaner, loven § 4-4 jf. § 4-2 fjerde ledd og forskriften § 1-3. Lærekandidater har rett til spesialundervisning etter lovens kapittel 5 om han eller hun ikke har eller ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet. Da skal det også utarbeides en individuell opplæringsplan for dem, se loven § 4-4 første ledd jf. § 5-5 første ledd.

Etter opplæringsloven § 3-3 femte ledd har lærlingene og lærekandidatene rett til teoriopplæring og kortere kurs fra sin videregående skole. De har også rett til fri for å gjennomføre teoriopplæringen utenfor lærebedriften, se loven § 4-4 første ledd, og arbeidstiden og skoletiden skal samlet sett ikke være lengre enn arbeidstiden som gjelder for andre arbeidstakere i faget, se bestemmelsens andre ledd.

Etter loven § 3-4 annet ledd skal undervisningspersonalet ”tilretteleggje og gjennomføre opplæringa i samsvar med læreplanar” gitt etter opplæringsloven. Videre skal rektor ”organisere skolen i samsvar med forskrifter etter første leddet og i samsvar med §§1-2 og 3-3 og forskrifter etter §1-3.” Lærebedriftene har etter forskriften § 11-1 tredje ledd plikt til å utvikle en ”intern plan for opplæringa for å sikre at lærlingen eller lærekandidaten får opplæring som tilfredsstillende krava i læreplanen, eventuelt den individuelle opplæringsplanen for lærekandidaten.” Elevene, lærlingene og lærekandidatene har på sin side etter § 3-4 annet ledd plikt til å være aktivt med i opplæringen.

Etter endt læretid skal lærlingen få ta fagprøve eller svenneprøve og lærekandidaten skal få muligheten til å ta en kompetanseprøve, se loven § 4-4 tredje ledd. Det er gitt nærmere bestemmelser om prøvene i forskriften §§ 4-40 til 4-50. Ved uro kan lærlingen bli bortvist fra fag- og svenneprøven dersom visse vilkår etter forskriften § 4-58 er oppfylt. For å kunne gå opp til fag- eller svenneprøve må lærlingen ha bestått teorikravene gitt i forskriften §§ 4-50 til 4-52. Voksne med rett til videregående opplæring kan få sin realkompetanse vurdert etter § 4A-3 femte ledd. Se også forskriften § 11-13. Alle voksne, uavhengig av om den som er voksen har rett til videregående opplæring eller ikke, kan få gå opp til fag- eller svenneprøve etter praksiskandidatordningen om de oppfyller kravet om at de har hatt allsidig praksis som er 25 prosent lengre enn den fastsatte læretiden, se loven § 3-5, jf. forskriften § 11-13.

Lærlinger og lærekandidater har rett til vurdering etter forskriften §§ 4-1 følgende. Av § 4-10 og § 4-11 fremkommer det at lærlingen og lærekandidaten skal få en løpende individuell rettledning og vurdering knyttet opp mot målene i læreplanen for faget eller opplæringsplanen. Lærlingene og lærekandidatene skal også få være med i arbeidet med å lage et system som sikrer at opplæringen blir planlagt, gjennomført og vurdert.

I forskriften § 4-25 og § 4-26 jf. § 4-19 og 4-20 fremkommer det hva slags dokumentasjon lærlingen og lærekandidaten skal få ved endt opplæring. Lærlinger har rett til å klage på karakterer til fag- og svenneprøver, standpunkt karakterer og avgangskarakterer eller eksamens karakterer, se forskriften §§ 5-1 følgende jf. § 3-4 første ledd. Bestemmelser for klage over bedømmelsen av den praktiske delen av fag- og svenneprøven er gitt i forskriften § 5-14. Kapittel 5 i forskriften om klage på vurdering omfatter ikke lærekandidater. Det er imidlertid ingen tvil om at det gjelder en klagerett for lærekandidater på lik linje som for lærlinger. Kunnskapsdepartementet har lagt til grunn at forvaltningslovens generelle regler om klageadgang vil gjelde for lærekandidatene, og det vil da være fylkeskommunen som er klageinstans.

Vurdering av realkompetanse for voksne i enkeltfag som dokumenteres på kompetansebevis eller vitnemål anses som et enkeltvedtak på samme måte som en standpunkt karakter. Det betyr at vurdering av realkompetanse kan påklages til fylkeskommunal klageinstans. Reglene om klage på standpunkt karakterer i kapittel 5 i forskriften til opplæringslova gjelder så langt det passer, jf. forskriftens § 4-67 siste strekpunkt. Dette er fremhevet i rundskriv F-16-03.

5.2 Lovarbeidsgruppens vurderinger

5.2.1 Arbeidsgiveransvaret og ansvaret for opplæringen

Lærlingen og lærekandidaten har rettigheter og plikter både i forhold til opplæringsloven med forskrifter, og som arbeidstakere i bedriften i forhold til bl.a. arbeidsmiljøloven. Det fremkommer eksplisitt i opplæringsloven § 4-2 første ledd at lærlinger og lærekandidater er arbeidstakere med de rettigheter og plikter som følger av dette. Lovarbeidsgruppen ønsker at lærlingens og lærekandidatens rett til opplæring i samsvar med lærekontrakten og opplæringskontrakten skal komme like tydelig frem av den samme bestemmelsen. Dette vil speile plikten lærebedriften har til å gi opplæring i samsvar med læreplanen, etter loven § 4-4, og som dessuten fremkommer av standardkontrakten for lærekontrakter og opplæringskontrakter.

Etter § 4-2 første ledd fremkommer det som nevnt at "lærlingen og lærekandidaten er arbeidstakere i lærebedriften". Lovarbeidsgruppen ser at dette kan føre til uklarheter i de tilfellene lærebedriften er et opplæringskontor. Etter arbeidsmiljøloven § 14-5 skal det tegnes en skriftlig arbeidsavtale mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Arbeidsgiver regnes som den bedriften der lærlingen eller lærekandidaten er plassert, og ikke opplæringskontoret, se blant annet Ot.prp.nr.46 (1997-1998) under punkt 21.5. Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at opplæringsloven er klar i forhold til hvem som har arbeidsgiveransvaret for lærlingen og lærekandidaten. Lovarbeidsgruppen foreslår på denne bakgrunn at opplæringsloven § 4-2 første ledd endres slik at det eksplisitt fremkommer at lærlingen og lærekandidaten er arbeidstakere i den bedriften de har tegnet arbeidsavtale med og der lærlingen eller lærekandidaten er plassert.

Lærekontrakten eller opplæringskontrakten tegnes mellom lærlingen eller lærekandidaten og lærebedriften, se loven § 4-5 første ledd. En lærebedrift kan etter loven § 4-3 første ledd være en enkeltbedrift, offentlige etater eller institusjoner og organ for samarbeidende bedrifter, (opplæringskontor eller opplæringsring.) Der lærebedriften er et opplæringskontor, tegnes lærekontrakten eller opplæringskontrakten med kontoret. I tilfeller der lærebedriften er en opplæringsring, tegnes kontrakten med den bedriften som skal ha hovedansvaret for opplæringen av lærlingen eller lærekandidaten. Etter dette kan lærlingen eller lærekandidaten ha lærekontrakt eller opplæringskontrakt med en kontraktspart (opplæringskontoret) og arbeidsavtale med en annen kontraktspart (der lærlingen eller lærekandidaten er plassert). Lærekontrakten regulerer rettighetene og pliktene til lærlingen og lærekandidaten etter opplæringsloven, mens arbeidsavtalen regulerer lærlingens og lærekandidatens rettigheter og plikter som arbeidstakere i bedriften. Lærekontrakten som skal brukes er en standardkontrakt som departementet har gitt ved rundskriv F-012-00, jf. forskriften § 11-7. Arbeidsavtalen må tilfredsstillende kravene i arbeidsmiljøloven § 14-6. Lærekontrakten eller opplæringskontrakten henger nøye sammen med arbeidsavtalen fordi lærlingordningen i Norge forutsetter et arbeidstakerforhold. Videre regulerer de lærlingens eller lærekandidatens forhold i løpet av arbeidsdagen, der læring og verdiskapning kan være umulig å skille fra hverandre. Samtidig regulerer de forhold som er regulert i to forskjellige regelsett. Lovarbeidsgruppen vet at det i praksis er flere lærebedrifter som benytter lærekontrakten eller opplæringskontrakten også som arbeidsavtale. Lovarbeidsgruppen mener at lærekontrakten eller opplæringskontrakten og arbeidsavtalen bør være to separate dokumenter, særlig fordi det ikke er hensiktsmessig at standardkontrakten tar hensyn til de til enhver tid gjeldende bestemmelser i arbeidsmiljøloven og fordi det i opplæringskontor kan være forskjellig kontraktspart for læreforholdet og arbeidsforholdet. Lærekontrakten og opplæringskontrakten blir da rendyrket som en kontrakt om opplæring etter opplæringsloven, mens arbeidsavtalen regulerer rettighetene og pliktene som arbeidstaker, som lønn og arbeidstid mv. Men lovarbeidsgruppen mener det allikevel bør synliggjøres i lærekontrakten eller opplæringskontrakten at det også skal tegnes en arbeidsavtale. Det vil da fremkomme av standardkontrakten at lærlingen og lærekandidaten har rettigheter og plikter som arbeidstakere som følger av lover og tariffavtaler. Lovarbeidsgruppen foreslår at standardkontrakten endres i tråd med vurderingene ovenfor. Der lærlingen eller lærekandidaten får opplæring i flere bedrifter, kan det tegnes arbeidsavtale med hver og en av bedriftene de er innom, eller det kan tegnes arbeidsavtale kun med hovedbedriften en er i og i tillegg ha utlånsavtaler med de øvrige bedriftene lærlingen eller lærekandidaten er innom. Ulike tariffavtaler taler for at det tegnes flere arbeidsavtaler, mens lærlingens og lærekandidatens rettigheter i forhold til folketrygdlovens bestemmelser bl.a. om sykepenge fra arbeidsgiver (§ 8-18) og egenmelding (§ 8-24) blir best ivarettatt der det er en arbeidsavtale.

Arbeidsavtalen er praktisk sett knyttet til lærekontrakten eller opplæringskontrakten. Dette fremkommer av opplæringsloven § 4-2 og 4-6. En særskilt problemstilling som reiser seg som følge av dette, er lærlingens og lærekandidatens rettigheter i forhold til oppsigelse, både av læreforholdet og arbeidsforholdet. Etter gjeldende rett opphører arbeidsavtalen når læretiden etter lærekontrakten eller opplæringskontrakten er over, se loven § 4-2 annet ledd. Lærekontrakter og opplæringskontrakter kan heves eller endres etter loven § 4-6. Lovarbeidsgruppen mener at arbeidsavtalen også bør falle bort der lærekontrakten eller opplæringskontrakten heves etter denne bestemmelsen. Det foreslås derfor at loven § 4-2 annet ledd endres slik at det eksplisitt fremgår at arbeidsavtalen også faller bort ved heving av lærekontrakten eller opplæringskontrakten etter § 4-6. Videre foreslås det at dette også fremkommer av standardkontrakten.

Spørsmålet er så hvilket regelsett arbeidsavtalen kan heves etter. Opplæringsloven § 4-2 første ledd jf. § 4-6 siste ledd gir uttrykk for at lærlingen og lærekandidaten har rettigheter som arbeidstakere, men at opplæringsloven regulerer hevingen av lærekontrakten og opplæringskontrakten. I de tilfellene der det er samme kontraktsparter i forhold til lærekontrakten eller opplæringskontrakten og arbeidsavtalen, henger kontraktene så nøye sammen at arbeidsavtalen vil ikke kunne heves uten at lærekontrakten eller opplæringskontrakten kan heves i samsvar med § 4-6, se § 4-6 siste ledd. Se også § 4-5 tredje ledd.

Det stiller seg litt annerledes der det er forskjellige kontraktsparter, slik det er der lærlingen eller lærekandidaten har en lærekontrakt eller opplæringskontrakt med et opplæringskontor, mens arbeidsavtalen er tegnet med den bedriften en er plassert i. I disse tilfellene vil arbeidsgiver kunne si opp arbeidsavtalen i medhold av arbeidsmiljøloven, mens opplæringskontoret fortsatt vil være bundet av lærekontrakten eller opplæringskontrakten og må forsøke å finne en annen bedrift hvor lærlingen eller lærekandidaten kan få den opplæringen han eller hun har krav på etter loven. Lovarbeidsgruppen foreslår at det som er omtalt ovenfor kommer tydeligere frem av opplæringsloven og av standardkontrakten. Dette vil bevisstgjøre de involverte partene på deres rettigheter og plikter, og koblingen mellom lærekontrakten eller opplæringskontrakten og arbeidsavtalen vil bli tydeligere enn i dag.

Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at der det er flere bedrifter som samarbeider om opplæringen gjennom et opplæringskontor, opplæringsring, eller der de benytter seg av eksterne til deler av opplæringen, bør ansvarsdelingen tydelig fremgå av lærekontrakten eller opplæringskontrakten. Fylkeskommunen må i vurderingen av om en lærekontrakt eller en opplæringskontrakt skal godkjennes, vurdere om de ulike aktørene som skal samarbeide om opplæringen av lærlingen eller lærekandidaten kan gi tilfredsstillende opplæring. Det er viktig å få frem i denne sammenheng at lærlingen og lærekandidaten har rett til vurdering og dokumentasjon fra lærebedriften, se forskriften kapittel 4. Dette er særlig viktig for lærlingene som har hatt hele eller større deler av den videregående opplæringen i bedrift. Lovarbeidsgruppen vil på denne bakgrunn foreslå at Kunnskapsdepartementet reviderer den standardiserte lærekontrakten slik at ansvarsforholdet mellom de samarbeidende bedriftene tydelig fremkommer av lærekontrakten.

5.2.2 Spesielt om lærekandidater

Som det fremkommer ovenfor under gjennomgangen av gjeldende rett, omfatter forskriften kapittel 5 om rett til klage på vurdering ikke lærekandidater. Selv om det vurderes at det utvilsomt gjelder en klagerett for lærekandidater på lik linje som for lærlinger også etter gjeldende rett, mener lovarbeidsgruppen at dette bør eksplisitt fremgå av forskriften for å unngå tvil. Lovarbeidsgruppen foreslår at dette følges opp i forskriftsarbeidet.

Etter § 4-6 første ledd kan en lærekandidats opplæringskontrakt under visse vilkår endres til en lærekontrakt. Lovarbeidsgruppen mener det bør være mulighet til det motsatte også, slik at en lærlings lærekontrakt under de samme vilkår kan endres til en opplæringskontrakt. Etter dagens bestemmelser kan dette bare skje gjennom heving av lærekontrakten etter vilkårene i loven § 4-6, og deretter inngåelse av en opplæringskontrakt. I de tilfeller hvor det i løpet av læretiden viser

seg at lærlingen ikke vil kunne nå målene i læreplanen, bør en ved denne endringen kunne gjennomføre løpet uten å måtte gå veien om heving.

Lovarbeidsgruppen mener også det bør utformes en egen standardkontrakt for lærekandidater. Hittil har det kun vært utarbeidet en kontrakt for lærlinger.

Lovarbeidsgruppen foreslår at siste ledd i loven § 4-5 endres slik at det bare står kontrakt, og ikke lærekontrakt. Med denne endringen vil den samme regelen gjelde for tegning av opplæringskontrakter som ved tegning av lærekontrakter, og bestemmelsen vil samsvare med hovedregelen om den mindreåriges og den umyndiggjortes handleevne i forhold til tegning av arbeidsavtaler gitt i vergemålsloven, se vergemålsloven §§ 32 og 34.

5.3 Lovarbeidsgruppens forslag

Lovarbeidsgruppen foreslår følgende:

- at lærlingens og lærekandidatens rett til opplæring synliggjøres i loven.
- at § 4-2 første ledd endres slik at det eksplisitt fremkommer at lærlingen og lærekandidaten er arbeidstakere i den bedriften de har tegnet arbeidsavtale med og der de er plassert.
- at § 4-2 annet ledd endres slik at det eksplisitt fremgår at arbeidsavtalen også faller bort ved heving av lærekontrakten etter § 4-6
- at det presiseres i loven at der det er samme kontraktsparter for lærekontrakten eller opplæringskontrakten og arbeidsavtalen, kan arbeidsavtalen ikke sies opp uten at lærekontrakten eller opplæringskontrakten kan heves etter §§ 4-5 tredje ledd eller 4-6.
- at det presiseres i loven at der det er ulike kontraktsparter for lærekontrakten eller opplæringskontrakten og arbeidsavtalen, vil lærekontrakten eller opplæringskontrakten fortsatt gjelde selv om arbeidsavtalen sies opp i medhold av arbeidsmiljøloven.
- at standardkontrakten endres slik at den har en henvisning til den eller de arbeidsavtaler som skal tegnes.
- at der lærlingen eller lærekandidaten får opplæring ved flere bedrifter eller det på annen måte er flere aktører som skal stå for opplæringen, skal ansvarsdelingen fremkomme klart av lærekontrakten eller opplæringskontrakten. Fylkeskommunen må i vurderingen av om en lærekontrakt eller en opplæringskontrakt skal godkjennes, vurdere om de ulike aktørene som skal samarbeide om opplæringen av lærlingen eller lærekandidaten kan gi tilfredsstillende opplæring.
- at det skal fremkomme av standardkontrakten at arbeidsavtalen ikke kan heves uten at lærekontrakten eller opplæringskontrakten heves etter § 4-5 tredje ledd eller § 4-6.
- at det fremgår av standardkontrakten at arbeidsavtalen faller bort ved heving av lærekontrakten eller opplæringskontrakten eller når læretiden etter kontrakten er over, med henvisning til lovbestemmelsene.
- at det i forskriftsarbeidet innarbeides en eksplisitt klagerett for lærekandidater
- at § 4-6 første ledd endres slik at det under visse vilkår blir mulig å endre en lærekontrakt til en opplæringskontrakt.
- at det utarbeides en egen standardkontrakt for lærekandidater
- at det ikke er nødvendig med samtykke fra verge når det blir skrevet opplæringskontrakt.

Lovarbeidsgruppen henviser til kapittel 7 for lovforslag med merknader.

6 Konsekvenser og overgangsbestemmelser

6.1 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslagene i hovedsak går ut på å flytte myndighet, sammensetning i yrkesopplæringsnemnder og presisere og utdype eksisterende rettigheter og plikter. Mange av forslagene innebærer også en tilpasning til gjeldende praksis i fylkeskommuner og lærebedrifter i dag. Lovarbeidsgruppen antar derfor at forslagene til endringer som er skissert i denne rapporten ikke medfører økte økonomiske kostnader. Fylkeskommunene skal med lovarbeidsgruppens forslag treffe endelig vedtak i en del saker som tidligere lå til yrkesopplæringsnemnda.

6.2 Overgangsbestemmelser

Lovarbeidsgruppen legger til grunn at det ikke er nødvendig med overgangsbestemmelser som følge av de lovendringer som foreslås. Lovarbeidsgruppens forslag i endringer i bestemmelsene om yrkesopplæringsnemndas sammensetning foreslås å tre i kraft etter fylkestingsvalget høsten 2007. De endringer som foreslås i forhold til bestemmelsene om yrkesopplæringsnemndas arbeidsoppgaver foreslås tre i kraft fra samme tid.

Lovarbeidsgruppen foreslår endringer i forhold til fylkeskommunens plikter i forhold til fag- og yrkesopplæringen. Lovarbeidsgruppen mener det er hensiktsmessig at de trer i kraft fra samme tidspunkt som nevnt ovenfor. Det samme gjelder for de endringer som foreslås i forhold til lærebedrifters rettigheter og plikter, samt lærlingens og lære kandidatens rettigheter og plikter.

7 Lovforslag med merknader

Endringene står i kursiv. Endringer i overskriftene til bestemmelsene står understreket.

§ 3-3. Opplæringsordninga for den vidaregåande opplæringa

Den vidaregåande opplæringa skal føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller kompetanse på lågare nivå.

Opplæringa i skole skal omfatte vidaregåande trinn 1, vidaregåande trinn 2 og vidaregåande trinn 3. Kwart trinn skal normalt ha lengd som eitt skoleår.

Fagopplæringa omfattar normalt to års opplæring i skole og eitt års opplæring i bedrift. Når opplæring i bedrift blir kombinert med verdiskaping i bedrifta, kan opplæringa strekkje seg over to år. *Departementet gir forskrift i medhald av § 3-4 første leddet om kva fag som skal ha læretid i bedrift, og nærmare om opplæringsordninga for dei ulike faga.*

Fylkeskommunen kan i det enkelte tilfellet godkjenne lærekontrakt eller opplæringskontrakt som fastset avvik frå den fastsette opplæringsordninga. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

Dersom fylkeskommunen ikkje kan formidle opplæring i bedrift til dei som ønskjer slik opplæring, må også bedriftsdelen av opplæringa skje i skole.

Fylkeskommunen skal gi tilbod om opplæring som lærlingar og lærekandidatar ikkje kan få i lærebedrifta.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår enkelte rent lovtekniske endringer i denne bestemmelsen for å forenkle lovanvendelsen. Dette gjelder spesielt i forhold til fylkeskommunens adgang til i det enkelte tilfellet å godkjenne lærekontrakter og opplæringskontrakter som fastsetter avvik fra den fastsatte opplæringsordningen. Adgangen gjelder i forhold til fordelingen av opplæringen mellom skole og bedrift og i forhold til å gi en annen fordeling av målene i læreplanen mellom år, men ikke hjemmel til å gjøre unntak fra målene i læreplanen som er fastsatt for faget. Lovarbeidsgruppen vil også presisere at de unntak som fylkeskommunen gjør i forhold til den enkelte lærekontrakt og opplæringskontrakt vil være forvaltingsvedtak.

Lovarbeidsgruppen mener at hjemmelen til å gi nærmere forskrifter om avvik fra opplæringsordningen i fjerde ledd omfatter både gjeldende forskrift §§ 6-40 og 11-12, slik at det ikke er ment å gjøre noen realitetsendring.

Gjeldende bestemmelses femte ledd foreslås flyttet til sjette ledd. Lovarbeidsgruppen foreslår videre at fylkeskommunen blir pliktsubjektet i stedet for videregående skoler, da det er fylkeskommunens ansvar å tilby videregående opplæring. Videre foreslås det at begrepet teoriopplæring går ut av loven da dette er et begrep som ikke benyttes lenger. Lovarbeidsgruppen mener ikke at fylkeskommunen med dette er pliktig til å tilby alle mulige fag til enhver tid, men fylkeskommunen bør være oppmerksom på denne plikten ved godkjenning av lærekontrakter og

opplæringskontrakter og der lærebedriften synliggjør at andre enn bedriften skal stå for deler av opplæringen. Der fylkeskommunen godkjenner en slik kontrakt, er også fylkeskommunen pliktig til å tilby den opplæringen som lærebedriften har oppgitt at andre enn lærebedriften skal gi lærlingen eller lærekandidaten.

§ 3-5. Fag- og sveineprøve utan læreforhold og skole

Det er mogleg å ta fag- og sveineprøva på grunnlag av allsidig praksis i faget som er 25 prosent lengre enn den fastsette læretida. *Fylkeskommunane avgjer* om den praksisen kandidaten viser til, kan godkjennast, og kan i særlege tilfelle godkjenne kortare praksis.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår at ansvaret flyttes fra fylkeskommunen ved yrkesopplæringsnemnda til fylkeskommunen. Dette følger av de vurderingene som er gjort i kapittel 3 i rapporten.

§ 4-1. Kven som er lærling og lærekandidat

Lærling er etter denne lova den som har skrive ein lærekontrakt med sikte på fagprøve eller sveineprøve i fag som har læretid etter forskrifter gite med heimel i § 3-4. Lærekandidat er etter denne lova den som har skrive ein opplæringskontrakt med sikte på ei mindre omfattande prøve enn fag- eller sveineprøve.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår en endring i overskriften. Lovarbeidsgruppen ønsker å synliggjøre lærekandidaten i opplæringsloven og det er også et formål at overskriften i best mulig grad beskriver innholdet i bestemmelsen.

§ 4-2. Særlege rettar og plikter for lærlingen og lærekandidaten

Lærlingen og lærekandidaten har rett til opplæring i samsvar med lærekontrakten og opplæringskontrakten.

Lærlingen og lærekandidaten er arbeidstakarar i den bedrifta dei har teikna arbeidsavtale med og som dei er plasserte i, med dei rettane og pliktene som følgjer av lover og tariffavtalar. Der lærekandidatar og lærlingar har teikna både arbeidsavtale og lærekontrakt eller opplæringskontrakt med same part, kan arbeidsavtalen likevel ikkje hevast utan at lærekontrakten eller opplæringskontrakten kan hevast etter § 4-5 tredje leddet og § 4-6 siste leddet.

Når læretida etter kontrakten er over *eller når kontrakten blir heva etter § 4-6*, fell også arbeidsavtalen bort. Dersom lærlingen eller lærekandidaten skal halde fram i bedrifta, må ein ny arbeidsavtale inngåast.

Lærlingar og lærekandidatar skal ha same tilgang på pedagogisk-psykologisk teneste som elevar i vidaregåande skole.

Lærekandidatar som ikkje har eller ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringsstilbudet, har rett til spesialundervisning etter kapittel 5. For slik opplæring gjeld § 5-1, bortsett frå andre leddet siste setning, §§ 5-3, 5-4, 5-5 og 5-6 tilsvarande.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår en endring i overskriften. Lovarbeidsgruppen ønsker å synliggjøre lærekandidaten i opplæringsloven og det er også et formål at overskriften i best mulig grad beskriver innholdet i bestemmelsen.

Lovarbeidsgruppen foreslår at bestemmelsen får et nytt første ledd som uttrykker lærlingens og lærekandidatens rett til å få opplæring i samsvar med lærekontrakten og opplæringskontrakten. I standardkontrakten står det at bedriften plikter å gi den opplæring som er fastsatt i læreplanen. Lovarbeidsgruppen mener med dette at det blir tydelig hva lærlingen og lærekandidaten har rett til i forhold til opplæring i bedrift.

Første ledd blir da annet ledd. Lovarbeidsgruppen ønsker å presisere i loven hvem som har arbeidsgiveransvaret for lærlingen og lærekandidaten. Begrepet "lærebedrift" er for upresist siden lærebedrift etter opplæringsloven også kan være flere samarbeidende bedrifter. Videre ønsker lovarbeidsgruppen å gjøre det enda tydeligere i loven at arbeidsavtalen er knyttet til en lærekontrakt eller en opplæringskontrakt og at der arbeidsavtalen og lærekontrakten eller opplæringskontrakten er tegnet med de samme parter, kan arbeidsavtalen derfor ikke heves uten at lærekontrakten eller opplæringskontrakten kan heves etter § 4-5 tredje ledd eller etter § 4-6. Der det er ulike kontraktsparter, vil lærekontrakten eller opplæringskontrakten fortsatt gjelde selv om arbeidsavtalen blir hevet i medhold av arbeidsmiljøloven. Dette vil særlig gjelde der lærlingen eller lærekandidaten har en lærekontrakt eller en opplæringskontrakt med et opplæringskontor.

Anneth ledd blir tredje ledd. Lovarbeidsgruppen vil med endringsforslaget gjøre det tydelig at arbeidsavtalen også faller bort der lærekontrakten eller opplæringskontrakten heves etter § 4-6.

§ 4-3. Godkjenning av lærebedrift

Bedrifter som tek på seg opplæring av ein eller fleire lærlingar eller lærekandidatar, må vere godkjende av fylkeskommunen. Som lærebedrift kan godkjennast *private og offentlege verksemder* og organ for samarbeid mellom bedrifter som i fellesskap tek på seg opplæringsansvar (opplæringskontor eller opplæringsring). *Lærebedrifta må vere fagleg vurdert av y-nemnda før fylkeskommunen kan godkjenne bedrifta. Fylkeskommunen skal leggje avgjerande vekt på y-nemndas faglege vurdering før endeleg vedtak fattast.*

For at eit opplæringskontor eller ein opplæringsring skal bli godkjend, må dei enkelte bedriftene som inngår i kontoret eller ringa godkjennast av fylkeskommunen. Der samansetjinga av opplæringskontoret eller opplæringsringen endrar seg, skal kontoret eller ringen melde ifrå til fylkeskommunen, som skal føreta ein ny vurdering av godkjenninga.

Ei lærebedrift må kunne gi ei opplæring som tilfredsstillar krava i forskrifter etter § 3-4 om innhaldet i opplæringa. *Der lærebedrifta er eit opplæringskontor eller ein opplæringsringa skal dei samarbeidande bedriftene dokumentere at dei samla tilfredsstillar krava i forskrifter etter § 3-4 om innhaldet i opplæringa. Opplæringskontoret må ha forskrifter som fastset tilhøvet mellom kontoret og medlemsbedriftene. Opplæringsringen må ha forskrifter som fastset tilhøvet mellom dei samarbeidande bedriftene. Forskriftene skal fastsetje kva den enkelte bedrifta skal gje av opplæring og delinga av tilskottet mellom bedriftene. Ei lærebedrift skal ha ein eller fleire fagleg kvalifiserte personar som har ansvaret for opplæringa og skal sjå til at opplæringslova med forskrifter blir oppfylt (fagleg leiar). Kvar enkelt bedrift skal ha ein eller fleire instruktørar som står føre opplæringa av lærlingane og lærekandidatane.*

Departementet kan gi nærmere forskrifter om vilkår for godkjenning av lærebedrifter.

MERKNAD

I første ledd er ansvaret flyttet fra yrkesopplæringsnemnda til fylkeskommunen. Imidlertid skal yrkesopplæringsnemnda gi en faglig vurdering av bedriften før godkjenning. Fylkeskommunen skal legge avgjørende vekt på nemndas vurdering før den vurderer bedriften opp mot de øvrige vilkårene i bestemmelsen. Videre foreslår lovarbeidsgruppen en forenkling av definisjonen av lærebedrift for å synliggjøre utviklingen i offentlig og privat sektor. Definisjonen innebærer ikke noen realitetsendring.

Nytt annet ledd. Lovarbeidsgruppen foreslår at hver enkelt bedrift som driver opplæring av lærlinger og lærekandidater trenger godkjenning fra fylkeskommunen. Dette innebærer at de bedrifter som inngår i et opplæringskontor eller en opplæringsring, trenger godkjenning for den delen av opplæringen som de forestår. Det betyr videre at der et opplæringskontor eller en opplæringsring tar opp et nytt medlem eller mister et medlem, må dette meldes fra til fylkeskommunen så den kan vurdere den nye sammensetningen av kontoret eller ringen opp mot kravene for godkjenning gitt i opplæringsloven med forskrifter.

Annet ledd blir tredje ledd. Lærebedriften må med kravet i tredje ledd første punktum ha en slik virksomhet og slikt utstyr at den kan gi opplæring som tilfredsstillende kravene i læreplanen. I tredje ledd ønsker lovarbeidsgruppen videre å presisere at for at et opplæringskontor eller en opplæringsring skal bli godkjent etter første ledd, må de kunne dokumentere at medlemsbedriftene til sammen vil oppfylle kravene om innholdet i opplæringa gitt i forskrift i medhold av § 3-4. Dette henger sammen med det foreslåtte nye annet ledd, der det er krav om at hver enkelt bedrift skal godkjennes av fylkeskommunen. Videre presiseres det i forslaget at opplæringskontor og opplæringsringer må ha bestemmelser som regulerer forholdet dem i mellom, hva den enkelte bedrift skal gi av opplæring og fordelingen av tilskuddet mellom de samarbeidende bedriftene. Lovarbeidsgruppen mener med dette ikke at det skal være noen lovkrav til hvordan fordelingen av tilskuddet skal være, kun at bestemmelsene skal inneholde bestemmelser om fordelingen. I forskriften § 11-2 og 11-3 har det vært krav om vedtekter eller avtale mellom bedriftene, og det er ikke ment som en realitetsendring i forhold til dette kravet ut over innholdskravene til bestemmelsene. Der opplæringskontoret er organisert som et AS, kan bestemmelsene det er krav om etter opplæringsloven, skrives inn i vedtektene som bedriften skal ha etter lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44 §§ 2-1 jf. 2-2.

Lovarbeidsgruppen foreslår en endring i loven slik at det tydeliggjøres at lærebedriften kan ha flere faglige ledere. Videre foreslås det lovfesting av instruktøren. Kravet stilles til hver enkelt bedrift, også de som er medlem i et opplæringskontor eller en opplæringsring. Lovarbeidsgruppen har ingen prinsipielle innvendinger mot at faglig leder og instruktør er en og samme person ved bedriften.

Lovarbeidsgruppen mener at departementet fortsatt skal gis kompetanse til å gi nærmere forskrifter om vilkår for godkjenning av lærebedrifter.

§ 4-4. Rettane og pliktene til lærebedrifta m.m.

Lærebedrifta pliktar å leggje til rette produksjonen og opplæringa slik at lærlingen og lærekandidaten kan nå måla i den fastsette læreplanen. Dersom lærekandidaten har krav på spesialundervisning etter kapittel 5, skal det utarbeidast individuell opplæringsplan, jf. § 5-5

første leddet. *Lærebedrifta skal utvikle intern plan for opplæringa for å sikre at lærlingen eller lærekandidaten får opplæring som tilfredsstillende krava i læreplanen, eventuelt den individuelle opplæringsplanen for lærekandidaten. I tilfelle der delar av opplæringa skal givast av andre enn lærebedrifta, skal lærebedrifta legje til rette for dette.*

Lærebedrifta skal skape eit godt arbeids- og læremiljø. Arbeids- og opplæringstida til lærlingen og lærekandidaten skal til saman ikkje vere lengre enn den arbeidstida som gjeld for andre arbeidstakarar i faget.

Lærebedrifta melder lærlingen til den fagprøva eller sveineprøva som blir halden nærmast den tida da læretida er ute. Lærekandidaten skal ved slutten av kontraktstida få høve til å gå opp til ei kompetanseprøve som viser det nivået opplæringa har ført fram til. Lærebedrifta stiller nødvendig arbeidsplass, materiale, reiskapar og assistenthjelp til rådvelde under prøva. Lærebedrifta får eigedomsretten til produktet. Dersom fagprøva, sveineprøva eller kompetanseprøva blir teken på ein skole og skolen dekkjer materialutgiftene, får skolen eigedomsretten til produktet av prøva.

Dersom lærebedrifta stansar eller utviklar seg på ein slik måte at ho ikkje lenger finn det mogleg å gi lærlingen eller lærekandidaten tilfredsstillande opplæring, skal ho melde frå til fylkeskommunen.

Lærebedrifter får tilskott *til opplæringa* frå fylkeskommunen etter forskrifter gite av departementet.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår en endring i første ledd slik at lærebedriftens plikt i forhold til opplæringen av lærlingen og lærekandidaten kommer tydelig frem av loven. Lovarbeidsgruppen foreslår videre at begrepet teoriopplæring tas ut av loven og erstattes med en mer generell formulering. Lovarbeidsgruppen foreslår at plikten om å ha en intern plan for opplæringen som etter gjeldende rett står i forskriften § 11-1, nå fremkommer av loven. Lovarbeidsgruppen foreslår at siste punktum i første ledd utgår av loven da dette strider med hovedprinsippet om utbetaling av tilskudd til bedriftene. Der fylkeskommunen forestår deler av opplæringen har den mulighet til å holde tilbake en forholdsmessig del av tilskuddet, se forskriften § 11-6 siste ledd.

I annet ledd er det gjort noen små endringer for å tydeliggjøre lærebedriftens ansvar. Videre er det foreslått å erstatte begrepet skoletid med opplæringstid for å harmonisere begrepsbruken i forhold til læreplanene.

I fjerde ledd foreslår lovarbeidsgruppen at ansvaret flyttes fra yrkesopplæringsnemnda til fylkeskommunen.

I femte ledd foreslår lovarbeidsgruppen en endring for å synliggjøre formålet med tilskuddsordningen til bedrifter som har lærlinger og lærekandidater. Lovarbeidsgruppen mener det er viktig at tilskuddet i sin helhet går til å finansiere bedriftenes utgifter med å ha lærlinger eller lærekandidater.

§ 4-5. Lærekontrakt og opplæringskontrakt

Det skal opprettast skriftleg lærekontrakt mellom lærebedrifta og lærlingen når læreforholdet tek til. Det skal opprettast skriftleg opplæringskontrakt mellom lærebedrifta og lærekandidaten når læreforholdet tek til. *Det skal gå fram av kontrakten kven som har ansvaret for dei ulike delane av opplæringa etter den fastsette læreplanen.*

For å bli gyldig må kontrakten godkjennast av *fylkeskommunen*, og han får da verknad frå den tida arbeidsforholdet tek til. *Kontrakten skal vise til den eller dei arbeidsavtalene som lærlingen eller lære kandidaten har*. Departementet kan gi nærmare forskrifter om innhaldet i og forma på kontrakten.

Lærlingar som har fylt 21 år og som inngår lærekontrakt med full opplæring i bedrift, jf. § 3-3 sjettedet, skal ha ei prøvetid på seks *månader*. I prøvetida kan både lærebedrifta og lærlingen seie opp læreforholdet *utan omsyn til § 4-6*. Reglane i arbeidsmiljøloven §§ 15-3 og 15-6 gjeld også når lærlingen ikkje er skriftleg tilsett på ei bestemt prøvetid.

Det er ikkje nødvendig med samtykke frå verje når det blir skrivne *kontrakt*.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen ønsker å synleggjøre lære kandidaten i opplæringsloven og det er også et formål at overskriften i best mulig grad beskriver innhaldet i bestemmelsen. Derfor foreslås det at overskriften endres slik at opplæringskontrakten også nevnes.

I første ledd foreslås det et nytt punktum som slår fast at det skal fremgå av lærekontrakten og opplæringskontrakten hvem som har ansvaret for de ulike delene av opplæringen etter læreplanen i faget. Fylkeskommunen må i vurderingen av om en lærekontrakt eller en opplæringskontrakt skal godkjennes vurdere om de ulike aktørene som skal samarbeide om opplæringen av lærlingen eller lære kandidaten kan gi tilfredsstillende opplæring.

I andre ledd er ansvaret for å godkjenne kontrakter foreslått lagt til fylkeskommunen. Videre foreslås det at lærekontrakten eller opplæringskontrakten skal vise til arbeidsavtalen.

I tredje ledd foreslås det at særbestemmelsen om når lærekontrakt skal tegnes for lærlinger som har fylt 21 år med full opplæring i bedrift utgår av loven. Lovarbeidsgruppen foreslår med dette at hovedregelen etter bestemmelsens første ledd gjelder også for disse lærlingene. Videre foreslås det en liten endring i tredje ledd annet punktum for å tydeliggjøre bestemmelsens forhold til hovedregelen om heving av lærekontrakt og opplæringskontrakt i § 4-6.

Lovarbeidsgruppen foreslår at siste ledd i bestemmelsen endres slik at det bare står kontrakt, og ikke lærekontrakt. Med denne endringen vil den samme regelen gjelde for tegning av opplæringskontrakter som ved tegning av lærekontrakter. Lovarbeidsgruppen viser i denne sammenheng til vergemålsloven §§ 32 og 34 om den mindreåriges og den umyndiggjortes handleevne i forhold til tegning av arbeidsavtaler.

§ 4-6. Endring og heving av lærekontrakt og opplæringskontrakt

Etter samtykke frå *fylkeskommunen* kan opplæringskontrakten mellom lære kandidaten og lærebedrifta endrast i løpet av kontrakttida til ordinær lærekontrakt med fagbrev eller sveinebrev som mål. *Etter samtykke frå fylkeskommunen kan lærekontrakten mellom lærlingen og lærebedrifta endrast i løpet av kontrakttida til opplæringskontrakt med kompetanseprøve som mål*.

Lærekontrakten eller opplæringskontrakten kan hevast av partane dersom dei er samde om deta og etter at lærebedrifta har orientert *fylkeskommunen* skriftleg om det.

Etter samtykke frå *fylkeskommunen* kan kontrakten hevast av både lærebedrifta og av lærlingen eller lære kandidaten dersom

- a) den andre parten gjer seg skyldig i vesentlege brott på pliktene sine i arbeidsforholdet,
- b) lærlingen, lære kandidaten eller lærebedrifta viser seg ute av stand til å halde fram i

læreforholdet, eller

- c) lærlingen eller lærekandidaten skriftleg seier frå at det er ei urimeleg ulempe for han eller ho å halde fram ut kontrakttida.

Fylkeskommunen avgjer i tilfelle når læreforholdet skal ta slutt. Lærebedrifta skal skrive ut ein attest for den delen av kontrakttida som er gjennomført med ei fråsegn om denne delen av opplæringa.

Når lærlingen eller lærekandidaten frivillig hevar kontrakten, fell retten til vidaregåande opplæring etter § 3-1 bort dersom *fylkeskommunen* ikkje vedtek noko anna. Når det blir gjort vedtak om å heve ein kontrakt etter krav frå lærebedrifta, beheld lærlingen eller lærekandidaten retten til vidaregåande opplæring med mindre vedtaket fastset at retten fell bort.

Før det blir gjort vedtak om heving etter krav frå lærebedrifta eller før det blir gjort vedtak om tap av rettar, skal lærlingen eller lærekandidaten kunne forklare seg munnleg for den som skal gjere vedtaket.

Etter samtykke frå *fylkeskommunen* kan læretida avbrytast i samband med permisjon.

Dersom lærebedrifta stansar eller ikkje lenger fyller vilkåra for godkjenning etter § 4-3, eller dersom *fylkeskommunen* finn at opplæringa ikkje er tilfredsstillande, skal fylkeskommunen søkje å skaffe lærlingane eller lærekandidatane ny læreplass for resten av kontrakttida. Den nye lærebedrifta går inn i kontrakten i staden for den tidlegare lærebedrifta. Etter samtykke frå fylkeskommunen kan kontrakttida i den nye lærebedrifta gjerest inntil eitt år lengre dersom opplæringa har vore mangelfull.

Lærekontrakten eller opplæringskontrakten kan ikkje endrast eller hevast på annan måte enn etter denne paragrafen. Unntak gjeld for lærlingar som har prøvetid etter § 4-5 tredje leddet.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen ønsker å synleggjøre lærekandidaten i opplæringsloven og det er også et formål at overskriften i best mulig grad beskriver innholdet i bestemmelsen. Derfor foreslås det at overskriften endres slik at opplæringskontrakten også nevnes.

Etter bestemmelsens første ledd kan en opplæringskontrakt under visse vilkår endres til en lærekontrakt. Lovarbeidsgruppen mener det bør være mulighet til det motsatte også, slik at en lærekontrakt under de samme vilkår kan endres til en opplæringskontrakt.

Oppgavene som har tilligget yrkesopplæringsnemnda i tilknytning til endring av opplæringskontrakter eller heving av lærekontrakter etter gjeldende rett, foreslår lovarbeidsgruppen flyttes til fylkeskommunen. Der fylkeskommunen ikke klarer å skaffe en lærling en ny læreplass, se bestemmelsens åttende ledd, vil fylkeskommunen ha ansvar etter lovens § 3-3 femte ledd.

§ 4-7. Internkontroll i den enkelte lærebedrifta

Lærebedrifta skal ha ei intern kvalitetssikring slik at lærlingen eller lærekandidaten får opplæring i samsvar med lova her og forskrifter til denne. Ein eller fleire representantar for arbeidstakarane skal saman med den eller dei faglege leiarane jamleg sjå til at lærebedrifta følgjer pliktane etter opplæringslova med forskrifter.

Lærebedrifta skal årleg rapportere til fylkeskommunen om opplæringa av lærlingar og lære kandidatatar. Departementet kan gi nærmare forskrifter om rapporteringsplikta til lærebedrifta.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen ønsker at opplæringslovens anvendelse av tilsynsbegrepet skal forbeholdes statens tilsyn (kontroll) med at loven med forskrifter etterleves. Lovarbeidsgruppen mener derfor at kvalitetssikring er et bedre begrep å bruke om det arbeidet lærebedriftene skal gjøre for å sikre at de oppfyller lov og forskrift. Videre ønsker lovarbeidsgruppen å presisere at det er lærebedriften som har det overordnede ansvaret for at bedriften oppfyller lovens krav. Samtidig vil det være praktisk at faglig leder har ansvaret for en del av de praktiske oppgavene tilknyttet kvalitetssikringen, og at den faglige lederen er en person som fylkeskommunen og lærlingene og lære kandidatene kan forholde seg til.

Lovarbeidsgruppen foreslår at lærebedriften årlig skal avgi en rapport til fylkeskommunen om sin opplæringsvirksomhet. Dette kan danne grunnlag for fylkeskommunens videre arbeid med utviklingen av fag- og yrkesopplæringen i fylket. Lovarbeidsgruppen mener også at fylkeskommunen kan forelegge rapportene for yrkesopplæringsnemndene til diskusjon.

Lovarbeidsgruppen mener at loven bør ha en hjemmel for departementet til å gi forskriftbestemmelser om rapporteringsplikten til lærebedriftene.

§ 4-8. Straff

Lovarbeidsgruppen foreslår at straffebestemmelsen oppheves.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår at bestemmelsen oppheves da den vurderer at det mest effektive virkemiddelet mot lærebedrifter som ikke oppfyller sine plikter etter opplæringsloven med forskrifter, er å frata bedriften godkjenningen. Det er lite som tilsier at straffebestemmelsen vil virke ytterligere preventivt i så måte.

§ 12-3. Yrkesopplæringsnemnder og yrkesutval

Fylkeskommunen nemner opp yrkesopplæringsnemnd med oppgaver etter §§ 4-3, 12-3 og 12-4.

Nemnda skal ha medlemmer med personlege varamedlemmer som til saman skal ha brei innsikt i heile fag- og yrkesopplæringa, og i nærings- og sysselsetjingsspørsmål. Det skal i alle høve nemnast opp medlemmer frå partane i arbeidslivet etterforslag frå arbeidstakarorganisasjonane og etterforslag frå arbeidsgivarorganisasjonane. Partane i arbeidslivet skal ha fleirtal i nemnda. Dessutan skal det nemnast opp minst ein representant for elev-, lærlingar- eller lære kandidatatar etterforslag frå organisasjonar eller organ som representerer desse.

Nemnda vel sjølv leiar og nestleiar for nemnda. Funksjonstida til nemnda er den same som for fylkestinget. Representantane for elevane- lærlingane- og lære kandidatane blir oppnemnde for to år om gongen.

Fylkeskommunen skal førebu dei sakene nemnda skal behandle.

Departementet kan gi nærmare forskrifter om arbeidet i nemnda.

Nemnda skal nemne opp eit rådgivande yrkesutval for kvart av faga eller fagområda, eller nytte prøvenemnda som yrkesutval. Departementet kan gi forskrifter om samansetjinga av og verksemda til yrkesutvala.

Kommuneloven § 14 nr. 1a gjeld ikkje for oppnemning av medlemmer til yrkesopplæringsnemnda.

MERKNAD

Henvisningene i første ledd er blitt endret da alle oppgavene til yrkesopplæringsnemnda nå med ett unntak er samlet i opplæringsloven § 12-4. Nemnda har også en oppgave etter § 12-3 siste ledd.

Lovarbeidsgruppen vil med forslaget overlate til fylkeskommunen å avgjøre hvor mange medlemmer det skal være i yrkesopplæringsnemnda. Imidlertid gjelder det noen begrensinger i fylkeskommunens utnevning, da representantene fra arbeidslivet skal være i flertall og nemnda skal minst ha en elev-, lærling- eller lærekandidatrepresentant. Lovarbeidsgruppen foreslår med dette ytterligere en endring da det åpnes for at det kan sitte en elevrepresentant i nemnda. Fylkeskommunen skal videre sørge for at representantene til sammen har bredest mulig innsikt i fag- og yrkesopplæringen i skole og bedrift, og i nærings- og sysselsettingsspørsmål. Lovarbeidsgruppen forutsetter med dette at fylkeskommunen velger medlemmer til nemnda som kan bidra til en god fag- og yrkesopplæring i fylket og som kan bidra til å se helheten i det fireårige opplæringsløpet.

Siste del av annet ledd foreslås som nytt tredje ledd for å lette lesningen til lovanvender. Lovarbeidsgruppen foreslår at yrkesopplæringsnemnda skal konstituere seg selv og at fylkeskommunen derfor ikke skal peke ut leder og nestleder for nemnda.

Lovarbeidsgruppen foreslår å oppheve bestemmelsens tredje ledd da det anses at dette er unødvendig å lovfeste. Fylkeskommunen oppnevner nemnda og vil ofte selv være representert i nemnda. Videre står nemnda fritt til å innkalle dem de mener bør delta på møtene til nemnda.

Lovarbeidsgruppen foreslår å oppheve bestemmelsens fjerde ledd om fylkeskommunens instruksjonskompetanse da yrkesopplæringsnemnda etter forslaget til lovarbeidsgruppen, skal avgi vedtak og uttalelser til fylkeskommunen. Fylkeskommunen skal ta med vedtakene og uttalelsene i sitt vurderingsgrunnlag før den treffer vedtak i saken, se forslag til ny bestemmelse om fylkeskommunens ansvar i tilknytning til fagopplæringen, forslag til ny § 4-8.

Lovarbeidsgruppen foreslår at nytt fjerde ledd til erstatning for femte ledd i gjeldende lov. Forslaget lovfester fylkeskommunens ansvar for å forberede sakene til yrkesopplæringsnemnda uten å binde fylkeskommunen til hvordan den skal løse oppgaven. Å forberede saker som skal behandles i yrkesopplæringsnemnda vil blant annet innebære å foreta de praktiske oppgavene i sammenheng med yrkesopplæringsnemndas arbeid og å innhente den informasjonen som nemnda ber om.

Lovarbeidsgruppen foreslår å flytte bestemmelsens sjettede ledd slik at den blir nytt femte ledd, men med den endring at departementet ikke kan bestemme hvilke oppgaver som nemnda kan delegere til fylkeskommunen som saksforbereder. Lovarbeidsgruppen mener at yrkesopplæringsnemnda selv må bestemme arbeidsdelingen av de oppgaver som nemnda har blitt gitt i lov og forskrift.

Tidligere syvende ledd om yrkesutvalg blir nå sjettede ledd.

Det foreslås et nytt syvende ledd der det slås fast at kommuneloven § 14 nr. 1a ikke skal gjelde for oppnevning av medlemmer til y-nemnda. Dette innebærer at nemndsmedlemmene kan bo i et

annet fylke enn der de er oppnevnt og at to fylker kan ha felles yrkesopplæringsnemnd ved å oppnevne de samme medlemmene i begge fylkene.

Medlemmene Solstad og Grøttvik foreslår følgende ordlyd:

§ 12-3. Yrkesopplæringsnemnder og yrkesutval

Fylkeskommunen nemner opp yrkesopplæringsnemnd med oppgaver *etter §§ 4-3, 12-3 og 12-4.*

*Nemnda skal ha medlemmer med personlege varamedlemmer som til saman skal ha brei innsikt i heile fag- og yrkesopplæringa, og i nærings- og sysselsetjingsspørsmål. Det skal nemnast opp medlemmer frå partane i arbeidslivet etter forslag frå arbeidstakarorganisasjonane og etter forslag frå arbeidsgivarorganisasjonane. Dessutan skal det nemnast opp minst ein representant for elevvar, lærlingar eller lærekandidatar etterforslag frå organisasjonar eller organ som representerer desse, **og minst ein representant for det pedagogiske personalet etter framlegg frå lærarorganisasjonane. Fylkeskommunen kan nemne opp eigne representantar i tillegg.** Partane i arbeidslivet skal ha fleirtal i nemnda.*

Nemnda vel sjølv leiar og nestleiar for nemnda. Funksjonstida til nemnda er den same som for fylkestinget. Representantane for elevane- lærlingane- og lærekandidatane blir oppnemnde for to år om gongen.

Fylkeskommunen skal førebu dei sakene nemnda skal behandle.

Departementet kan gi nærmare forskrifter om arbeidet i nemnda.

Nemnda skal nemne opp eit rådgivande yrkesutval for kvart av faga eller fagområda, eller nytte prøvenemnda som yrkesutval. Departementet kan gi forskrifter om samansetjinga av og verksemda til yrkesutvala.

Kommuneloven § 14 nr. 1a gjeld ikkje for oppnemning av medlemmer til yrkesopplæringsnemnda.

MERKNAD

Mindretallet foreslår en annen ordlyd i § 12-3 annet ledd, (se det som er markert i fet skrift) ellers er lovforslaget likelydende som flertallets lovforslag til bestemmelsen.

§ 12-4. Oppgåvene til yrkesopplæringsnemnda

Nemnda skal fremme arbeidslivets behov og synspunkt i høve til fylkeskommunane.

Yrkesopplæringsnemnda skal i form av vedtak uttale seg i saker som fylkeskommunen etter § 4-8 er pliktig til å leggje fram for nemnda. Dette gjeld mellom anna saker om godkjenning av lærebedrifter og tap av godkjenning og fylkeskommunens kvalitetssystem for fag- og yrkesopplæringa.

Yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for at kvaliteten innanfor heile fag- og yrkesopplæringa blir betre. Yrkesopplæringsnemnda skal særleg:

– fremme forslag til organisering, arbeidsmåtar og strategiar for å utvikle kvaliteten innanfor fag- og yrkesopplæringa.

– vurdere og gi uttale om rutinane i fylkeskommunen for å sikre kvaliteten innanfor fag- og yrkesopplæringa.

– vurdere kva rolle partane i arbeidslivet skal ha i forhold til kvalitetssikringa og kvalitetsutviklinga i fag- og yrkesopplæringa.

– vurdere korleis samhandlinga mellom skoler og lærebedrifter kan betrast.

– og vurdere korleis kompetanseutvikling kan sikrast.

Yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for ei best mogleg dimensjonering og gi fylkeskommunen råd om tiltak i samband med den årlege fastsetjinga av tilbod innanfor dimensjonering i den vidaregåande opplæringa.

Yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for at rådgivinga om fag- og yrkesopplæring blir best mogleg, og foreslå tiltak der ho ser det nødvendig.

Yrkesopplæringsnemnda skal gi råd om korleis utviklinga av fag- og yrkesopplæringa og samhandling mellom skolar og bedrifter kan gi bidrag til regional utvikling, mellom anna utvikling av nye verksemdar og arbeidsplassar.

Yrkesopplæringsnemnda kan gi fylkeskommunen fullmakt til å gjere den faglege vurderinga av bedrifter, eller til å utføre andre oppgåver som etter lov eller forskrift er lagde til y-nemnda.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår at de praktiske oppgavene som yrkesopplæringsnemnda har hatt etter gjeldende rett legges til fylkeskommunen og at yrkesopplæringsnemnda får oppgaver tilknyttet de områdene som lovarbeidsgruppen mener det er viktig at nemnda får økt innflytelse på. Dette gjelder kvalitet, dimensjonering, rådgivning og regionalt utviklingsarbeid. Yrkesopplæringsnemnda skal bli forelagt saker som har betydning for fag- og yrkesopplæring før fylkeskommunen treffer vedtak i saken. Yrkesopplæringsnemnda avgir i form av vedtak uttalelser til fylkeskommunen. Som det følger av forslag til ny § 4-8 har fylkeskommunen plikt til å legge frem enkelte saker for nemnda, og den skal ta med yrkesopplæringsnemndas vedtak og uttalelser i sitt vurderingsgrunnlag før vedtak treffes. Lovarbeidsgruppen har en forventning om at fylkeskommunen legger frem flere saker for nemnda, enn det den er pliktig til etter § 4-8, da det vil være flere saker som har betydning for fag- og yrkesopplæringen. Lovarbeidsgruppen ønsker med forslaget til lovendring å styrke yrkesopplæringsnemndas innflytelse på fylkeskommunens arbeid med fag- og yrkesopplæring. Lovarbeidsgruppen mener at det ikke er nødvendig å lovfeste en rapporteringsplikt for yrkesopplæringsnemnda til fylkeskommunen og har derfor tatt ut denne oppgaven til nemnda i forslaget. Lovarbeidsgruppen foreslår at det uttrykkelig fremkommer i loven at yrkesopplæringsnemnda kan delegere oppgaver som den er blitt tillagt i lov og forskrift. Særlig aktuelt kan det være for yrkesopplæringsnemnder å delegere den faglige vurderingen av bedrifter før godkjenningsvedtak treffes av fylkeskommunen.

Medlemmene Solstad og Grøttvik foreslår følgende ordlyd:

§ 12-4. Oppgåvene til yrkesopplæringsnemnda

Nemnda skal fremme behov og synspunkt overfor fylkeskommunen om organisering og gjennomføring av fag- og yrkesopplæringa.

Yrkesopplæringsnemnda skal i form av vedtak uttale seg i saker som fylkeskommunen etter

§ 4-8 er pliktig til å leggje fram for nemnda. Dette gjeld mellom anna saker om godkjenning av lærebedrifter og tap av godkjenning og fylkeskommunens kvalitetssystem for fag- og yrkesopplæringa.

Yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for at kvaliteten innanfor heile fag- og yrkesopplæringa blir betre. Yrkesopplæringsnemnda skal særleg:

– fremme forslag til organisering, arbeidsmåtar og strategiar for å utvikle kvaliteten innanfor fag- og yrkesopplæringa.

– vurdere og gi uttale om rutinane i fylkeskommunen for å sikre kvaliteten innanfor fag- og yrkesopplæringa.

– **vurdere kva rolle dei ulike aktørane i fag- og yrkesopplæringa bør ha når det gjeld kvalitetssikringa og kvalitetsutviklinga i fag- og yrkesopplæringa.**

– vurdere korleis samhandlinga mellom skolar og lærebedrifter kan betrast.

– og vurdere korleis kompetanseutvikling kan sikrast.

Yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for best mogleg dimensjonering av tilbodet om vidaregåande opplæring og gi råd om tiltak i samband med den årlege fastsettinga av omfang og fordeling av tilbod.

Yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for at rådgivinga til elevane blir best mogleg, og foreslå tiltak der ho ser det nødvendig.

Yrkesopplæringsnemnda skal gi råd om korleis utviklinga av fag- og yrkesopplæringa og samhandling mellom skolar og bedrifter kan gi bidrag til regional utvikling, mellom anna utvikling av nye verksemder og arbeidsplassar.

Yrkesopplæringsnemnda kan gi fylkeskommunen fullmakt til å gjere den faglege vurderinga av bedrifter, eller til å utføre andre oppgåver som etter lov eller forskrift er lagde til y-nemnda.

MERKNAD:

Mindretallet foreslår en annen ordlyd i § 12-4 første ledd, tredje ledd tredje strekpunkt, fjerde ledd og femte ledd, (se det som er markert i fet skrift). Ut over dette er lovforslaget likelydende som flertallets lovforslag til bestemmelsen.

Ny § 4-8. Oppgåvene til fylkeskommunen knytte til fag- og yrkesopplæringa

Fylkeskommunen har òg oppgåver etter §§ 4-3, 4-5 og 4-6 knytte til fag- og yrkesopplæringa. Fylkeskommunen skal i samband med godkjenning av lærebedrifter rettleie og følgje opp bedriftene i tillegg til å kontrollere at bedrifta fyller krava for å få godkjenning.

Fylkeskommunen skal leggje fram for yrkesopplæringsnemnda saker som har betydning for fag- og yrkesopplæringa før fylkeskommunen gjer vedtak i saken. Saker om godkjenningar av lærebedrifter, tap av godkjenningar og kvalitetssystemet for fag- og yrkesopplæringa skal alltid leggjast fram for nemnda. Fylkeskommunen skal leggje vekt på yrkesopplæringsnemndas vedtak og uttalar når han avgjer saker som gjeld fag- og yrkesopplæringa. Fylkeskommunen skal leggje avgjerande vekt på yrkesopplæringsnemndas faglege vurdering av ei bedrift ved godkjenning av lærebedrift eller tap av godkjenning.

Fylkeskommunen skriv ut fagbrev, sveinebrev og dokumentasjon for kompetanse for lærekandidatar på grunnlag av greidd prøve.

Fylkeskommunen godkjenner praksis for kandidatar som melder seg til fagprøve eller sveineprøve utan læretid, jf. §3-5.

Fylkeskommunen nemner opp, etter forslag frå yrkesopplæringsnemnda, ei eller om nødvendig fleire prøvenemnder for dei faga det er prøve kandidat i. Fylkeskommunen kan eventuelt nemne opp prøvenemnder i samarbeid med andre fylkeskommunar.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår at fylkeskommunen skal overta de praktiske oppgavene tilknyttet fag- og yrkesopplæringen som før tillå yrkesopplæringsnemnda. Lovarbeidsgruppen har sett grunn til å tydeliggjøre fylkeskommunens plikt til å forelegge enkelte saker for yrkesopplæringsnemnda før de avgjøres i fylkeskommunen. Det er forventet at fylkeskommunen skal legge frem flere saker for nemnda, enn det det er plikt til, da det er flere saker som har betydning for fag- og yrkesopplæringen. Når det gjelder kvalitetssystemer, viser lovarbeidsgruppen også til fylkeskommunens plikt etter § 13-10. Fylkeskommunen får videre en plikt til å legge avgjørende vekt på yrkesopplæringsnemndas faglige vurdering av en bedrift i saker om godkjenning av lærebedrift og tap av godkjenning Dette medfører at fylkeskommunen må forelegge saken for yrkesopplæringsnemnda før den eventuelt vurderer bedriften i forhold til de ytterligere vilkårene i loven.

Etter gjeldende rett er det yrkesopplæringsnemndas oppgave å oppnevne prøvenemnder, se loven § 12-4 tredje ledd. Lovarbeidsgruppen mener det vil være en bedre ordning at prøvenemndene oppnevnes av fylkeskommunen etter forslag fra yrkesopplæringsnemnda. Bestemmelsen om formidling, samt hjemmelen for at departementet kan gi nærmere forskrifter om formidling foreslås fjernet. Begrunnelsen for dette er at dagens regler er vanskelige å gjennomføre. Lovarbeidsgruppen mener det er en bedre ordning at fylkeskommunen finner en måte å gjøre dette på der de kan ta hensyn til de lokale utfordringene de har. Formidling av lærlinger og lærekandidater er ikke egnet for sentralt fastsatte regler.

§ 15-2. Særlege reglar om klageinstans

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak i grunnskolen og for enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp før opplæringspliktig alder etter § 5-7. For enkeltvedtak i personalsaker gjeld likevel reglane om klageinstans i § 28 i forvaltningslova.

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak om inntak og spesialundervisning i den vidaregåande opplæringa, enkeltvedtak om tap av retten til vidaregåande opplæring etter § 3-8 og § 4-6, enkeltvedtak om opplæring i inntil to år ekstra etter § 3-1 femte leddet og enkeltvedtak om fysiske og psykososiale miljøforhold etter § 9a-2 og § 9a-3.

I samband med klage på inntak til vidaregåande opplæring kan departementet ikkje overprøve eit vedtak i fylkeskommunen om kva for utdanningsprogram på vidaregåande trinn 1 eller kva for programområde på vidaregåande trinn 2 og 3 eller kva for skole ein søkjar skal takast inn på. For slike vedtak gjeld reglane om klageinstans i § 28 i forvaltningslova.

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak om inntak til eit særskilt utdanningsprogram på vidaregåande trinn 1 på grunnlag av sakkunnig *vurdering*.

MERKNAD

Lovarbeidsgruppen foreslår at siste ledd i bestemmelsen som lyder ”Fylkeskommunen er klageinstans for enkeltvedtak i yrkesopplæringsnemnda”, utgår av loven. Dette følger av lovarbeidsgruppens forslag om at yrkesopplæringsnemnda ikke skal treffe enkeltvedtak lenger. Det foreslås at fylkeskommunen treffer alle enkeltvedtakene som tidligere lå til nemnda. Reglene om klageinstans i opplæringsloven § 15-2 og de generelle reglene om dette i forvaltningsloven vil gjelde for disse vedtakene.